

Skupščina ZZB NOV Slovenije bo 16. maja

Na seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je bila 4. aprila, so najprej z enominutnim molkom počastili spomin na nedavno umrlega člana Edvarda Resmana.

Po prehodu na dnevni red so razpravljali o zaključnem računu za leto 1972 in ga tudi sprejeli. K proračunu za leto 1973 so člani med obravnavo predlagali nekaj sprememb, ki jih bo mogoče upoštevati ob rebalansu, in ga nato sprejeti.

Na dnevnem redu je bila tudi obravnava poročila republiškega odbora pripravljene za skupščino. Čeprav je to poročilo, ki so ga pripravile posamezne odborovalne komisije, popravljal je redakcijski odbor in so naknadno vanj vnesele tudi vse spremembe in dopolnitve, ki jih je predlagalo predsedstvo, je republiški odbor imel še vrsto pripomb in spreminjavalnih predlogov. Ker bo vse to redakcijski odbor vnesel v poročilo in ga popravil oziroma dopolnil, so prisotni člani odobrili njegov osnutek.

Ob upoštevanju v razpravi predlaganih sprememb in dopolnitev je odbor sklenil predložiti osnutek statuta ZZB NOV Slovenije skupščini, da ga sprejme.

Potem ko so se na seji pogovorili še o nekaterih kadrovskih zadevah, so imenovali komisijo, ki bo pripravila predlog za konstituiranje predsedstva po končani skupščini republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, predlog delegatov za kongres in predlog petnajstih članov zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije.

V tej zvezi so sklenili, naj bo skupščina 16. maja letos. Če pa bi nastale nepredvidene ovire, je odbor pooblastil predsednika Janka Rudolfa, da določi nov datum.

Pred koncem seje je republiški odbor ZZB NOV Slovenije imenoval svoje zastopnika v svet Loterijskega zavoda Slovenije.

V. M.

TITO SPREJEL PREDSEDNIKA IN GENERALNEGA SEKRETARJA ZZB NOVJ

Predsednik republike Josip Broz Tito je v ponedeljek 9. aprila v Karadordevu sprejel predsednika in generalnega sekretarja zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Marijana Cvetkovića in Dušana Sekića. Obvestila sta ga o pripravah na 7. kongres naše organizacije.

Razpis nagrad vstaje slovenskega naroda za l. 1973

Predsedstvo republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije razpisuje na osnovi pravilnika za podeljevanje nagrad vstaje slovenskega naroda nagrade za najboljše literarne, zgodovinske, memoarne, likovne, glasbene, radijske, televizijske in filmske stvaritve o revoluciji in narodnoosvobodilnem boju na Slovenskem.

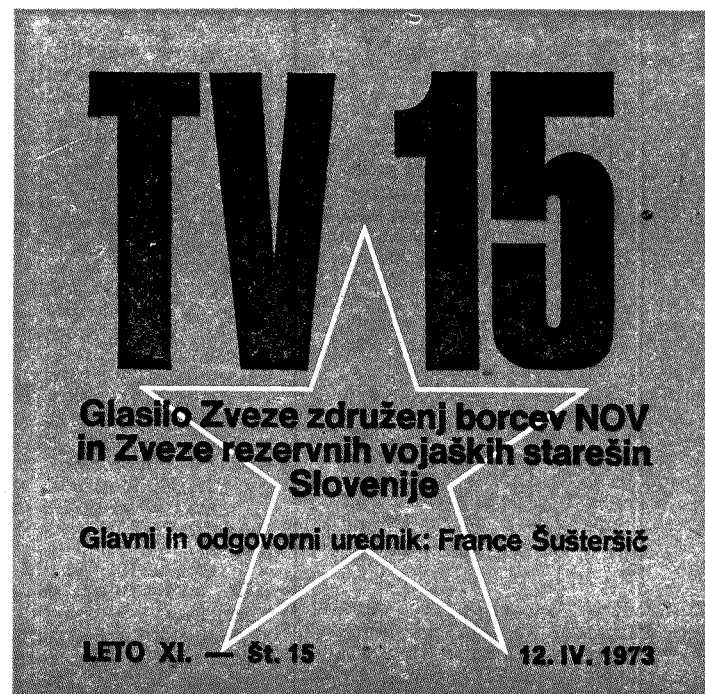
Namen nagrad je vzbujanje umetniškega in znanstvenega obravnavanja revolucionarne tematike in prizadevanja za dosego čim večje kvalitete takih stvaritev, ki ohranjajo in razvijajo etične vrednote naše revolucije in jih prenašajo na mlade generacije.

Razpis za nagrade vstaje slovenskega naroda zajema vsa izvirna dela iz omenjenih področij, ki so bila prvič objavljena, razstavljena, izvajana ali prikazana v času med dvema razpisoma.

Predsedstvo republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije razpisuje 5 nagrad v skupnem znesku 50.000 dinarjev, dela pa bo ocenjevala posebna žirija, katero je določilo predsedstvo republiškega odbora.

Umetniško in znanstveno delo lahko predlagajo založbe, galerije, umetniška in znanstvena strokovna društva in ustanove, organizacije Zveze borcev, muzej NOV in posamezniki. Rok za prijavo kandidiranih del je 10. maj 1973.

Predlogu naj predlagatelj priloži delo, če je izšlo v knjigi, sicer pa izčrpen prikaz in naj navede kje si ga žirija lahko ogleda.

Boris Kidrič — včeraj je minilo 20 let od njegove smrti — pri polaganju temeljnega kamna za industrijski kombinat v Železniku pri Beogradu. Bil je revolucionar in graditelj velikih razsežnosti.

Boris Kidrič — vzor komunista

OB DVAJSETLETNICI NJEGOVE SMRTI

Letos 11. aprila je preteklo dvajset let, kar je umrl Boris Kidrič, eden izmed vodilnih slovenskih revolucionarjev v razdobju med veliko krizo kapitalizma v tridesetih letih našega stoletja, osvobodilno vojno in revolucijo ter med spopadom z Informbirojem kot simbolom nekega stanja v mednarodnem delavskem gibanju.

V naši vsakdanjosti kaj pogosto praznujemo razne obletnice in vsaka nam zbuja spomine na razne dogodke, ljudi in končno tudi na minuloost vsakogar izmed nas. Obujanje spominov na dogodke pred številom let, zaokroženim in desetice, pa nas mimogrede sili tudi k razmišljanju, kakšne so razlike med takratnimi in sedanjimi časi. Če se tega spomnimo, se spominjamo tudi vzrokov

za takšne ali drugačne spremembe, spominjamo se naših nekdanjih razmišljanj in nazorov ter začnemo ugotavljati, ali so bili pravilni ali pa niso bili.

Zato je vsaka obletnica tudi povod za seštevanje in odštevanje uspehov ali neuspehov, za obračun z našimi lastnimi dobrimi in slabimi stranmi.

Tudi obletnica Kidričeve smrti nam ne more in ne sme biti samo suhoparna ugotovitev, da je od takrat preteklo dvajset let, ampak priložnost in povod, da razmislimo o vsem, kar je govoril, pisal, delal in dosegel v svojem tako kratkem življenju. Saj je umrl star le enainštirideset let, kar je zelo malo, zatoj lahko zapišemo, da je bil tedaj na višku svoje ustvarjalnosti. Veliko prežgodaj je odšel od nas — kakor toliko drugih borcev, ki so umrli približno v isti starosti, izčrpani od vojne in povojnih naporov.

Pravijo, da vsako razdobje terja svoje junaka, in lahko verjamemo, da je to res. Še več, da je to globoka življenjska modrost. Poznamo tudi junaštvo različnih vrst, od tistega na bojišču pa vse do odločnosti in nepopustljivosti v navidezno dobrih, vsakdanjih in malo pomembnih rečeh. Vedno, v vseh časih in vseh družbenih sistemih pa so veljali za junake tisti, ki so si upali pogledati resnici v oči in glasno ter jasno povedati vsemu svetu, kaj mislijo. To lastnost, eno izmed najlepših človeških, so si vzeli za vzor zlasti pripadniki vseh gibanj, ki so hotela odpraviti krivice v družbi. Prav spoštovanje resnice je bilo kazalec o tem, koliko so takšna gibanja upravičena in dosledna.

V dobrih štirindvajsetih letih političnega in družbenega delovanja je Boris Kidrič veliko povedal, zapisal in naredil. Kar je govoril, nam je ostalo v spominu ali pa je vplivalo na naša dejanja. Precej tistega, kar je zapisal, je ostalo, tako da to še zdaj lahko prebiramo in hkrati razmišljamo. Kar je naredil, pa je postalo del naših revolucionarnih preobrazb.

Prav glede njegovih dejanj lahko ugotovimo, da so bila vedno v skladu z njegovimi besedami, te pa z nazori. Zgodovina bo pomnila Kidriča kot moža dejanj, ki je ukrepal naglo in odločno, če je bilo treba, drugače pa preudarno, da ne bi s prenagljenimi odločitvami škodoval gibanju, kateremu je pripadal.

Nekoč, še v tistih časih, ko smo z večjo ali manjšo doslednostjo in ostrino skoraj vsak sestanek končali s točko dnevnega reda »kritika in samokritika«, smo hudo preganjali eno izmed za komunista slabih lastnosti, ki smo jo imenovali »familiarnost«. To je pomenilo, da je bil kdo preveč popustljiv do napak drugega. Kaj hitro se je namreč zgodilo, da je postal tisti, ki je bil deležen tolikšne popustljivosti, tudi sam popustljiv. Tako je prišlo do pojave, ki ga poznamo danes kot »ti meni, jaz tebi«. Takšen krog, okužen s »familiarnostjo«, se je zaprl pred drugimi skupinami, ki še niso bile okužene, z okuženimi pa se je brž povezal. Skoraj vedno se je »familiarnost« izkazovala z blagohotnostjo do prekrškov zoper komunistično moralno, posebno do sebičnosti. »Familiarnost« je pomenila prvi znak in zarodek birokratizma, podobnega rakastemu obolenju v telesu naprednega delavskega gibanja.

Iz obsežnega gradiva o Kidriču, o njegovih govorih, zapiskih in dejanjih pa veje predvsem njegova stalna nepopustljivost do birokratizma v vseh njegovih oblikah. Od sektaštva, ki pomeni odtujanje od množic in nezaupanje v njihovo hotenje po boljšem in lepšem življenju, pa vse do karierizma, »biciklizma«, oportunitizma, kompromisarstva ter vseh drugih »izumov«. Te smo izumljali, da bi ožigosali kako slabost, se zaganjali, da bi jo odpravili, kar nam je včasih uspelo, potem pa so se pojavljale nove slabosti in novi izrazi. Toda vsem je bil birokratizem skupni imenovalec. Prav Kidrič si je upal tudi javno izreči in zapisati, in marsikdaj ga sodobniki niso razumeli, saj so grešili, ne da bi se tega zavedali. Njegovo nepopustljivo stališče do začetkov birokratizma pa Kidriča ni

Nadaljevanje na 6. strani

besede in dejanja

V TITOGRADU SO ZAČELI RESNO

Občinska komisija za ugotavljanje izvora premoženja je sporočila imena sedmerice Titograščanov, ki so po ugotovitvah tega organa na nezakonit način prišli do več milijonskih koristí. Za večino je komisija predlagala postopek za odvzem protipravno pridobljenega premoženja in kazenski pregon zaradi utaje davka.

Za zasebna obrtnika Branka Catkovića je komisija ugotovila, da poseduje dve stanovanjski zgradbi s površino okoli 240 kvadratnih metrov, tri osebe in en tovorni avtomobil in da se nezakonito ukvarja s prodajo pločevinastih proizvodov. Komisija je skupno vrednost njegovega premo-

ženja ocenila na okoli milijon in 130.000 dinarjev.

Lastnik zidarsko fasaderske delavnice Ilija Janković ima po ugotovitvah komisije zasebno hišo v Titogradu z 285 kvadratnimi metri površine in stanovanje v družbeni lastnini, razen tega pa razpolaga z 2000 kvadratnimi metri gradbenega zemljišča v Titogradu, bazenom za kopanje, tremi osebnimi avtomobili in tovornjaki.

Delo — 9. IV. 1973

ODLOČILI SMO SE ZA ZELO OSTER KURZ

In ko smo se zdaj zlasti zadnje leto, odločili za zelo oster kurz, da bi odpravili, če ne že pri priči vsega, vsaj tisto, kar nas najbolj moti, največje anomalije, ki so v naši družbi povzročale velike škode — so se zunanji, zlasti na zahodu,

ponovno začele oglašati sile, ki so proti nam. Te sile zganjajo propagando, da naša država razpada, menda zaradi tega, ker stopamo na prste ničvednežem in ker odstranjujemo nekatere voditelje, ki niso bili sposobni, da bi domeli potrebe in bistvo odnosov v naši družbi, ki svoji nalogi niso bili kos; skratka zaradi tega, ker hočemo, da bo delavski razred poglaviti dejavnik našega družbenega razvoja.

Iz Titovega govora v Kraljevu

NA PRVEM MESTU SO CENE

Metod Kovač, glavni tržni inšpektor Slovenije, je dejal: V zadnjem času zelo malo kontroliramo kakovost proizvodov. Od 1.780 pregledov v februarju letos se je samo eden nanašal na kakovost. Vsi drugi pregledi so bili namenjeni cenam.

Politika ekspres — 5. IV. 1973

● **Predsednik republike Tito je v spremstvu predsednika skupščine Srbije Dragoslava Markovića in drugimi političnimi predstavniki te republike obiskal Kraljevo, Paračin in Svetožarevo, kjer se je v pogovoru z delavci raznih podjetij zanimal za delovne načrte, poudaril je boj za preobrazbo in izboljšanje družbenih odnosov ter da smo trdno odločeni, da bomo odpravili vse napake, ki so se nakopičile iz različnih vzrokov. V Svetožarevu si je ogledal tovarno laki-rane žice in kablov, kjer se je posebno zanimal za standard delavcev, za stanovanjsko vprašanje, za šolske kadre in za druga vprašanja iz življenja delavcev. Sestal se je tudi s prvoborci tega kraja in imel daljši razgovor s člani gospodarsko-političnega aktiva Pomoravja, nakar se je vrnil s svojim spremstvom v Beograd.**

● **Predsednik arabske republike Egipta El Sadat je sprejel delegacijo ZKJ, ki jo je vodil sekretar izvršnega biroja predsedstva ZKJ Stane Dolanc. Ob tej priložnosti je Stane Dolanc izročil predsedniku Sadatu osebno pismeno sporočilo predsednika Tita. Egipčanski predsednik je v razgovoru s člani delegacije izmenjal misli o družbeno-političnih gibanjih obeh držav in posebno o krizi na Blaznjem vzhodu. Po sprejemu je naša delegacija odpotovala na obisk v Sirijo in Irak.**

● **Na obisk v Jugoslavijo je prispel poljski zunanji minister Stefan Olszowski. »Z radostjo prihajam v vašo lepo deželo,« je izjavil poljski minister. »Z Jugoslavijo nas povezuje tradicionalno stoletno prijateljstvo, ki se je rodilo v skupnem boju in ga je utrdila skupno prelita kri. V zadnjih letih je to prijateljstvo dobilo nove oblike in novo, konkretno vsebino. Prepričan sem, da bodo pogovori o dvostranskih odnosih in mednarodnih vprašanjih pomenili nov korak k poglobitvi in okrepitevi sedanjih stikov, hkrati pa tudi k zmanjšanju napetosti v svetu.«**

● **Zahodnonemški kancler Willy Brandt je v zvezi s svojim bližnjim obiskom v Jugoslaviji poudaril, da bo ta obisk — prvi obisk nemškega zveznega kanclerja v Jugoslaviji — pomenil nadaljnji korak na poti razumevanja in sodelovanja ter zaupanja med našima državama.**

● **V Stockholmu so se končali švedsko-sovjetski pogovori med premierom Aleksejem Kosiginom in Olofom Palmejem. Premiera sta podpisala tri sporazume med Švedsko in Sovjetsko zvezo. Sporazumi se nanašajo na pomorski transport, reševalne akcije v Baltičkem morju in na kulturno izmenjavo med obema državama v letošnjem in prihodnjem letu.**

● **Predsednik prezidija vrhovnega sovjeta SZ Nikolaj Podgorni je obiskal finsko glavno mesto, kjer se je udeležil proslave ob 25-letnici podpisa pogodbe o prijateljstvu, sodelovanju in pomoči med sosednjima državama.**

● **Iz Pariza so uradno sporočili, da je bila imenovana nova francoska vlada, ki ji predseduje Pierre Messmer. Nova francoska vlada ima dve ministrstvi več kot prejšnja. V političnih krogih menijo, da gre za vlado, ki pomeni premik z desnice proti levi, oziroma v smeri političnih koncepcij sredinskih političnih tokov.**

● **V norveški prestolnici se je začela mednarodna konferenca, ki obravnava vprašanja »apartheida« v Južni Afriki ter še v obstoječih kolonijah na tem predelu črne celine. Konferenca je sklicana na pobudo OZN ter še posebej afriških in drugih članic OZN, katerim je pri srcu rešitev rasnega problema v Južni Afriki. Delo konference vodi najvišji črnski funkcionar OZN podsekretar Djermakoye. Skandinavske dežele so podprle pobudo afriških dežel tudi s tem, da so zbrale denarna sredstva za srečanje v Oslu. Kot je bilo pričakovati, so odpovedale svojo navzočnost Francija, Anglija in seveda ZDA.**

● **Zunanja ministra Kuvajta in Iraka sta se začela v Kuvajtu pogajati o poravnavi iraško-kuvajtskega obmejnega spora, ki je izbruhnil 20. marca, ko so iraške čete vdrele na kuvajtsko ozemlje in zasedle obmejno postojanko. Do pogajanj je prišlo, ko so se iraške čete dokončno umaknile s kuvajtskega ozemlja.**

● **Komisija predsedstva ZKJ za družbenoekonomske odnose je proučila stanje ekonomskih odnosov Jugoslavije z državami v razvoju in način, kako bi se bistveno izboljšali. Ugotovili so, da so ti odnosi v zadnjih letih v stagnaciji. Udeležba držav v razvoju v jugoslovanski menjavi je bila pred 10 leti približno 15 odstotna, lani pa je padla na vsega 10 odstotkov. Rečeno je, da je tako stanje politično in gospodarsko škodljivo in nevzdržno.**

● **Sekretar komisije ZSJ za življenjske in delovne pogoje Ratko Butulija je dejal, ko je komentiral najnovejšo podatke SDK, da so realni prejemki občanov nižji v primerjavi s prvimi tremi meseci lani. »Statistika ni mogla zajeti bistva — bistvo pa je, da so se povečali osebni dohodki posameznikov, ne pa večine — proizvajalcev.« Inflacija cen ter življenjskih stroškov zadeva temelje stabilizacije, so dejali na seji omenjene komisije ZSJ.**

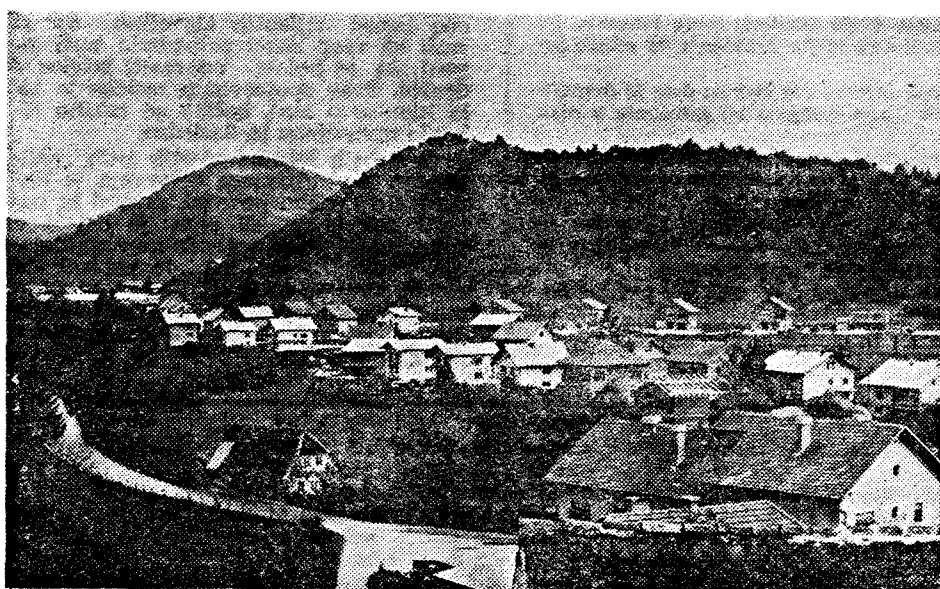
● **London je od nedavnega proglašen za območje, okuženo s črnimi kozami. Zato morajo biti naši državljani, ki potujejo v London, cepljeni proti kozam in imeti o tem polno veljavno mednarodno potrdilo. Za osebe, ki bodo iz Londona dopotovale v Jugoslavijo, bo vzpostavljeno nadzorstvo, če imajo mednarodno potrdilo o cepljenju proti kozam.**

● **Albanska časopisna agencija ATA je objavila komentar, v katerem ostro napada Vatikan, ker je neno naperil kritiko zoper Albanijo zastran verskih svobod. Obtožujejo vatikanske dostojanstvenike zaradi obrekovalne gonje proti albanskim voditeljem, ki jim Vatikan podtika »versko nasilje«.**

● **Čilski predsednik Allende se je obrnil na narod in zahteval »disciplino in odgovornost« prebivalstva z ozirom na »hude čase« pri izgradnji nove družbe. Se posebej je pozval delavski razred, naj zapusti »napačne poti, ki vodijo v nedisciplino in neodgovornost«. Osnovna naloga je »proizvajati več in bolje«. Govor je tudi o naglem porastu kupne moči zaradi zmanjšanja nezaposlenih za 200.000 prebivalcev in zaradi pravilnejše razdelitve narodnega dohodka.**

● **Republiški izvršni svet je na svoji zadnji seji med drugim sprejel osnutek zakona o dedovanju kmetijskih zemljišč in kmetij. Osnovna karakteristika osnutka novega zakona je omejitve prehoda kmetijskega zemljišča v last tistih, ki zemlje ne obdelujejo. Kmetijsko zemljišče lahko po pravilu deduje le en lastnik, ki ima namen z osebnim delom zemljo tudi obdelovati. Če ni takšnega dediča, mora kmetijska skupnost poiskati kmetijskega proizvajalca, ki je pripravljen zemljo in kmetijo prevzeti v zakup. Če ga pa v letu dni ne najde, postane kmetijsko zemljišče družbena last. Kmetijska skupnost ali zakupnik morajo dedičem izplačati dogovorjeno vrednost zemlje. Osnutek zakona utemeljuje s tem, da so za Slovenijo značilne majhne kmetije in da je kar 80 odstotkov kmetijskih površin v zasebni lasti. Po letu 1945 se je število kmečkega prebivalstva na Slovenskem zmanjšalo od več kot 50 odstotkov na 18,6 odstotka.**

naši delovni uspehi

Zasebna gradnja stanovanjskih hiš v Loški dolini se je zelo razmahnila. Naselji Lož in Starti trg sta praktično že združeni. Zasluga za tak razmah gre delovnim organizacijam, ki svojim delavcem omogočajo gradnjo z dajanjem ugodnih stanovanjskih posojil.

(Besedilo in fotografija Slavko Berglez)

Kamboško zadnje dejanje?

Indokitajska bojišča so znova v ospredju svetovne pozornosti. V Vietnamu se v bolečih krčih le mukoma in izredno počasi rojeva tisti mir, ki ga je januarja napovedal pariški sporazum, konec marca pa mu vlil novega upanja odhod zadnjega ameriškega vojaka. Zdaj je tu očitno nastopilo obdobje nabiranja pozicij, tako za eno kot za drugo stran. Obe strani bi si namreč radi čim bolj utrdili svoj začetni položaj pred ustvarjanjem prihodnje podobe dežele. Tako zdaj prihaja vsakodnevno do prečno sto incidentov, ki zahtevajo desetine žrtev na obeh straneh. Medtem se je saigonski predsednik Thieu mudil na obisku pri velikem pokrovitelju, ZDA, kar ne obeta nič dobrega za nadaljnje pomirjanje v deželi, saj je nedvomno šlo pri tem obisku za dogovarjanje o novih ameriških pošiljkah orožja.

V Laosu je dogovor med sprtima stranema zelo blizu, saj se že konkretno dogovarjajo o sestavi skupne vlade. Zato pa so nenadoma začela deževati v svet poročila o dramatičnem razpletu na kamboških bojiščih.

Kamboško glavno mesto je že nekaj dni dobesedno odrezano od sveta, obroč princ Sihanuku zvestih sil se je zožil na 27 kilometrov okrog glavnega mesta Phnom Penha, koder se očitno odvijajo zadnja dejanja za usodo ameriškega varovanca generala Lon Nola. Pred dnevi je odstopil njegov brat, polkovnik Lon Non, ki je bil policijski poveljnik in je veljal za »trdo roko« režima. Nedavno je Lon Nol sam za las ušel smrti v atentatu, ki ga je izvedel z letalom Sihanukov zet, kapetan So Potra; ta se je nato rešil na ozemlje pod nadzorstvom osvobodilnih sil.

Vsak dan poročajo o novih uspehih Sihanukovih sil v neposredni bližini Phnom Penha. Vsi dohodi v mesto so zasedeni. V nedeljo so osvobodilne sile zavzele večje mesto kakih 80 kilometrov južno od Saigona. Vtem pa se nadaljuje najbolj silovito bombardiranje ame-

riških bombnikov »B-52«, ki so morali nad Vietnamom prenehati s svojimi morilskimi poleti, pa so zdaj začeli stresati svoje smrtonosne tovore na položaje osvobodilnih sil v Kambožji. Vendar vse bolj kaže, da to ne more zaustaviti zmagovitega pohoda Sihanukovih čet na Phnom Penh.

Prav te dni se je razvedelo, da je princ Sihanuk za kakšen mesec dni obiskal osvobodeno ozemlje v Kambožji (poprej je zvečine živel v Pekingju). To je kaj lahko znamenje, da je že napočil čas za izoblikovanje prihodnje kamboške podobe. Prav malo je verjetno, da bo ta podoba takšna, kot si jo želi ZDA, in prav zato je možno, da bodo le-te še bolj zaostrele tamkajšnji vojaški položaj.

Saigonski režim je že namignil, da bi bil pripravljen intervenirati v Kambožji in tako rešiti Lon Nolovo vladavino. Očitno je, da Saigoncev izkušnje iz lanskega leta, ko so v Kambožji doživeli popoln polom, niso ničesar izučile. In prav tako je očitno, da že pozabljajo na določila pariškega sporazuma, ki izrecno zahteva od vseh podpisnikov (in Saigoncev so med podpisniki), da spoštujejo suverenost in ozemeljsko nedotakljivost sosednjih držav.

Kakšno bo zadnje dejanje kamboške drame, je prav zaradi tega težko reči. Malo je verjetno, da bi Sihanuk privolil v pogovore s povsem kompromitiranim Lon Nolinim režimom. Bolj verjetno je, da Saigoncev res ne bodo spoštovali določil pariškega sporazuma in da bodo skušali rešiti, kar se najbrž ne da več rešiti. Ostaja še ameriška neznanca: ali se morda tudi Američani pripravljajo na to, da Vietnam prenesejo v Kambožjo? Saj so v zadnjem času tolikokrat poudarili, da ne zapuščajo svojih zaveznikov. To pa bi pomenilo, da bodo javno poteptali vse, za kar so se v Parizu obvezali: upamo lahko, da tako politično kratkovidni ne bodo.

Krepitev neuvrščenih vezi

Daljšemu potovanju predsednika našega zveznega izvršnega sveta Džemala Bijedića po nekaterih azijskih in pacifičnih državah je te dni sledilo daljše bližnjehvzdno potovanje delegacije članov predsedstva ZKJ Staneta Dolanca (sekretarja), Franca Popita (predsednika CK ZKS) in Boška Šiljegovića. Tako prvo kot drugo potovanje sodi v okvir krepitve vezi med neuvrščenimi državami pred septembrskim četrtim vrhunskim srečanjem v Alžiru. A kot je Bijedićeva pot pomenila v prvi vrsti krepitev gospodarskih vezi, pomeni pot delegacije ZKJ predvsem krepitev ideoloških vezi. Naša delegacija se namreč mudi na Blaznjem vzhodu kot gost tamkajšnjih naprednih strank.

V Egiptu, kjer je bila dober teden dni, je bila gost arabske socialistične unije, katere predsednik je Anvar Sadat,

egipčovski predsednik. Temu je naša delegacija tudi izročila poslanico našega predsednika Tita, hkrati pa je imela zelo plodne razgovore z delegacijo egipčvske ASU.

V Siriji je bila naša delegacija dva dni gost tamkajšnje socialistične stranke arabskega preporoda Baas, ki ji stoji na čelu predsednik Hafez Asad. Tudi temu je naša delegacija izročila Titovo poslanico in imela s sirsko delegacijo obširne pogovore.

V Iraku, kjer se naša delegacija mudi zdaj za šest dni, jo je sprejel predsednik Hasan el Bakr, ki stoji na čelu iraške Baas (ta je bila svojčas združena s sirsko, vendar sta se kasneje razšli, v zadnjem času pa je opaziti ponovno zbliževanje). Tudi Bakru je naša delegacija izročila Titovo poslanico in po ogledu številnih iraških znamenitosti začela z Iraki pogovore. V Iraku se je naša delegacija sestala še s predstavniki kurdske demokratske stranke, ki skupaj s komunisti in baasisti sodelujejo v združeni nacionalni fronti iraških naprednih sil, pa tudi v vladi (podobno je v Siriji, kjer se je več naprednih strank, med njimi baasisti in komunisti, združilo v skupno nacionalno fronto).

Obiski v treh arabskih državah imajo nekaj skupnega. Povsod gre za srečanje s političnimi organizacijami, s katerimi že tradicionalno prijateljsko sodelujemo (tako egipčvska ASU kot sirska in iraška Baas sta v bližnji preteklosti poslali na obisk k nam svoje delegacije) in ki smo jim od nekdaj aktivno pomagali pri njihovih prizadevanjih za socialistično preobrazbo treh držav; obisk v vseh treh državah je vnesel naprednega duha v nadaljnjo krepitev sodelovanja med neuvrščenimi državami, ki tako preraščajo v vse bolj enoten blok zoper imperialistične nevarnosti; obenem pa je obisk v treh državah pomagal znova opozoriti svet na stalno navzočo nevarnost velikega spopada na Blaznjem vzhodu, ki bi bil lahko še hujši kot pravkar končani v Vietnamu. Naša država je na to nevarnost nenehno opozarjala in očitno se bodo zdaj, med pripravami na četrti vrh neuvrščenih v Alžiru, v ta prizadevanja še bolj aktivno vključile tudi druge neuvrščene države. To je namreč njihov dolg miru in varnosti v svetu.

KOMENTATOR

Kaj pomeni borcem Titovo pismo

Uredništvo komunista se je obrnilo na nekatere ugledne zastopnike ZZB NOV, naj bi mu odgovorili, kako gledajo na naloge, ki nam jih nalaga pismo tovariša Tita in izvršnega biroja predsedstva ZKJ. Iz odgovorov posameznih političnih delavcev povzemamo naslednje misli.

Generalni sekretar zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Dušan Sekić je odgovoril, da nas pismo predvsem opozarja na revolucionarna razredna načela, ki se je zanje partija bojevala v najusodnejših dneh naše zgodovine; pismo nas je na to spomnilo, ko so si nekatere sile tako v sami Zvezi komunistov kakor zunaj nje prizadevale, da bi Zvezo komunistov in vso našo družbo odvrnile od teh načel. Med oboroženo revolucijo si besede in dejanja niso nasprotovale, ni bilo razlik med kritiko in samokritiko, ljudje so se živo zavedali svoje odgovornosti. Trajna in živa vrednota pa je še dandanes globoka zavest, da se je treba bojevati proti omahovanju, oportunizmu in se odločno, vestno zavzemati za izpolnitev nalog, določenih v skladu s načelom demokratičnega centralizma. Prav tako se pismo zavzema za moralnopolitična merila v kadrovske politiki. Ideali, načela celega rodu borcev so bili solidarnost, boj proti sebičnosti, bogatitvi, proti pridobivanju premoženja z izkoriščanjem.

Iz odgovorov vidimo, da so borci zlasti ostro grajali slabosti v svojih vrstah. Hkrati, ko so posameznike izključevali iz Zveze komunistov, so tudi borci izločali nekatere člane iz borčevske organizacije. Zelo ostro so grajali borce, ki so bili sokrivci raznih družbenih napak v političnem ali gospodarskem življenju. Toda to so bili le redki posamezniki, saj so borci večinoma skromni upokojenci z majhnimi dohodki in živijo v razmeroma težavnih gmotnih razmerah.

Dušan Sekić je odgovoril na vprašanje, ali med borci ni ljudi z nazadnjaškimi nazori ali prenapetežev, da so tudi med njimi takšni ljudje, pač podobno, kot je to v Zvezi komunistov ali v Socialistični zvezi. Med borci je bilo veliko nosilcev liberalizma. To je treba samokritično priznati. Vendar pa teh ljudi ni veliko, a imajo vpliv v javnosti. Toda poglavitno je, kar je bilo ugotovljeno na številnih konferencah Zveze komunistov, da so borci na splošno odločno delovali zlasti po 21. seji predsedstva ZKJ za zboljšanje razmer. Borci niso pripravljeni na slepo pograbitvi vsake ideje. Ne smemo zanemarjati velikih revolucionarnih izkušenj, ki imajo velik pomen, saj se borci po njih pravilno usmerjajo.

Predsedniku mestnega odbora ZZB NOV Skopje, Vanču Unkovskemu, so zastavili vprašanje, ali so borci v madežonskem glavnem mestu zadovoljni z uresničevanjem nalog, ki jih terja pismo tovariša Tita. Odgovoril je, da po njegovem mnenju niso zadovoljni. Borci terjajo, naj bi hitreje ukrepali v vseh primerih. Zahtevajo hitrejšo uresničevanje sklepov vseh forumov Zveze komunistov. Po pismu tovariša Tita so imeli že drugo in tretjo konferenco in seje republiških centralnih komitejev. Tu pa borci pričakujejo, da bi se stvari hitreje premaknile.

Marko Rodić, predsednik občinskega odbora ZZB NOV Kragujevac, je med drugim povedal, da so si borci najbolj pridobili ugled s svojimi stvarnimi presojami. Opozarjali so, kako nevarno je popuščati razrednemu sovražniku. Ugled njihove borčevske organizacije pa se je utrdil tudi, ker so borci vselej, tudi v najtežavnih razmerah, ravnali trezno. Toda med njimi je tudi nekaj posameznikov, ki grajajo samo zato, da lahko godrnjajo, in vidijo vse le črno.

Vlado Bubić, predsednik občinskega odbora ZZB NOV Split, je poudaril, da je bila morala, etika, močna sila revolucije. Tedaj smo se bojevali in nihče ni tedaj s čim zase računal — pred očmi smo imeli le naloge partije, boj proti okupatorju in ustvaritev nove družbe. Po letu 1950 pa se mi zdi, da se je

vse spremenilo. Poprej ni nikomur prišlo na misel, da bi se zavzemal predvsem za lastne koristi in zapostavljal družbene. Zdaj pa čedalje bolj pravljaju mnenje: Kolikor imaš, toliko veljaš! In ne glede na to, kako si je kdo pridobil premoženje!

Vprašali so ga, ali so po njegovem mnenju doslej pri nas kršili načelo delitve po delu in ali je to nemoralno. Po-trdil je. Menil je, da pa ne more biti nemoralno, če dobro zaslužiš, ko ti dohodek odmerjajo po delu. Za to se tudi vsi zavzemamo, saj ne ustvarjamo socialistične družbe kot skupnosti revežev; socialistična družba mora biti bogatejša. Toda to ne more biti družba bogatinov, ki bi bogateli na račun tujega dela. Vendar smo prav to dopuščali.

Branko Nedeljković, podpredsednik mestnega odbora ZZB NOV Beograd, je povedal med drugim, da so v Beogradu spoznali, kako neučinkovito, venomer enako so se zavzemali za ohranitev revolucionarnih tradicij; poudarjali so nujnost, da je revolucija nepretrgana, niso pa znali z njo uspešno povezovati sedanosti; mnogo več so govorili o bojih, bitkah med revolucijo kot pa o revolucionarnih vrednotah, njenih pridobitvah. Gre za to, da se v našem življenju uveljavijo solidarnost, človečnost, spoštovanje do dela, čut za družbeno lastnino, čut za odgovornost, vestnost, poštenost — gre za vse to, kar terja od nas sedanjí razvoj, gre za to, o čemer govori pismo!

Aleksander Vlaškalić, predsednik občinskega odbora ZZB NOV Novi Sad, pa je poudaril, da politični ugled borcev kot vse borčevske organizacije ni odvisen le od drugih dejavnikov, marveč od borcev samih — od tega, kako delujejo vselej v določenih razmerah v vsem svojem okolju, a ne le zgolj v svoji organizaciji.

Marko Zečević, predsednik občinskega odbora ZZB NOV Ivanograd, je menil, da so zdaj borci najbolj občutljivi za subjektivne slabosti v družbi. Zakaj tako imenovane objektivne slabosti — gospodarske težave in sploh vse, kar se zdi neogibno — borci presojujejo, vsaj večina. Počasno uresničevanje dokumentov, sprejetih po 21. seji, pa vse do pisma, kakor tudi uresničevanje samega pisma, pa borci obsojajo kot subjektivne napake, prepričani, da bi bilo mogoče hitreje in učinkoviteje ukrepati.

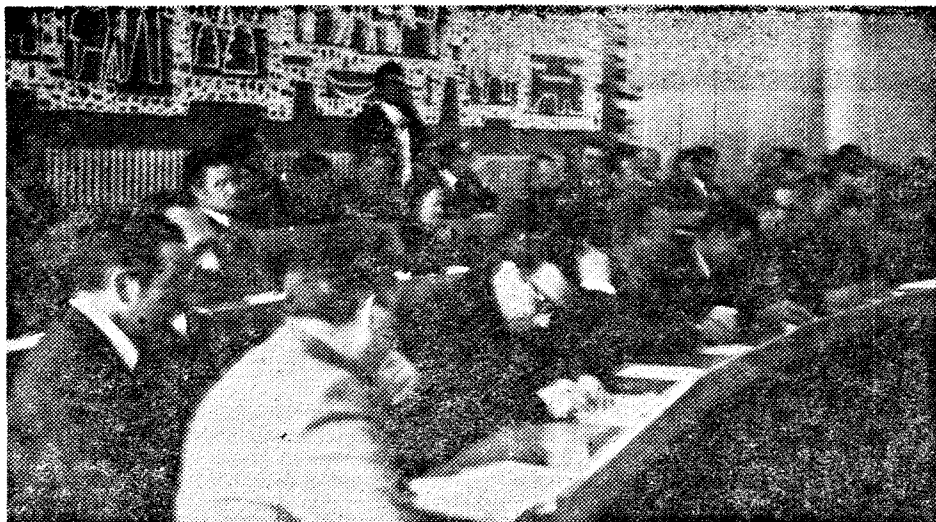
Branko Nedeljković je še dejal, da je med borci v Beogradu slišati mnenje, češ da se vsa politična akcija vrti okrog vrhov in vodilnih ljudi, da pa poglavite naloge vendar ne morejo biti omejene na vrhove, kakor tudi liberalizem, etatizem in birokratizem niso omejeni zgoraj, marveč so proti njim potrebni odločni ukrepi prav tako spodaj.

PROGRAM KOMEMORACIJE V DACHAUU

Kot smo že pisali, bo v nedeljo, 29. aprila, v nekdanjem koncentracijskem taborišču Dachau komemoracija ob 28-letnici osvoboditve taborišča, hkrati pa se bodo spomnili tudi 40-letnice, odkar je bilo to prvo nacistično taborišče ustanovljeno.

Mednarodni komite za Dachau, ki vodi to komemoracijo, je pripravil tudi naslednji program komemoracije: ob 10.45 bo zbor pred krematorijem, ob 11. uri pa bodo udeleženci odšli proti nekdanjemu »jourhausu«, in to ob kanalu, ki je ločil taborišče od esovskega dela. Ob 11.30 bo pred »jourhausom« govoril Alfred Haag, eden izmed preživelih najstarejših internirancev, ko je bilo taborišče ustanovljeno. Nekaj minut pred 12. uro bodo odšli udeleženci pred spomenik, kjer bo govoril predsednik Mednarodnega komiteja Dachau Patt Guerisse. Na koncu bodo polagali udeleženci in predstavniki držav še vence na podnožje spomenika.

B. A.

Delegati združenj borcev NOV občine Koper so se sešli v mali dvorani gledališča ter z zanimanjem sledili razpravi.

Z REDNE SKUPŠČINE ZZB NOV OBČINE KOPER

Maratonska razprava

Naposled so imeli redno skupščino tudi v občini Koper. Izvoljeni delegati združenj so se k delu sešli prejšnji četrtek. Debata z uvodnim poročilom, volitvami in potrebnimi formalnostmi je trajala skoraj neprekinjeno od 9. do 17. ure. Morda je res, da razpravljavci niso vselej dovolj racionalno razpolagali s časom, vsekakor pa je tako dolgemu trajanju skupščine botrovala tudi obilica problemov, ki so za Koprsko še posebno značilni.

Delegati so le malo razpravljali o svojih lastnih težavah, ampak so jih obravnavali kot težave vsega ljudstva, skratka, nastopali so s stališča splošnih ljudskih koristi, s stališča samoupravnih socialističnih pozicij in s stališča pisma tovariša Tita. Predsednik Rado Pišot-Sokol je že v uvodni besedi poudaril, da je večina članov naše organizacije še vedno politično najbolj delavna med ljudstvom. Tudi v času, ko so skoraj vse družbenopolitične organizacije popustile v revolucionarnem delovanju med množicami in se oprijele bolj forumskega dela, je bila zveza združenj borcev NOV vedno glasna in je zavzemala odločna stališča proti raznim družbenim malicijem, grobim in očitnim napakam ter se bojevala za odpravljanje le-teh. Borci so še vedno polnoštevilno nastopali in se zavzemali za reševanje raznih problemov. Nekateri, vsekakor nedobronamerni posamezniki so zategadelj borce obkladalali z raznimi žaljivimi vzdevki kot ekstremisti, kritikanti, levičarji, skupine zastarelih, primitivnih in užaljenih. Vendar se je prav zadnje čase, pokazalo, da so borci nastopali kot glas ljudstva in da so imeli pravi čut za to, kaj je prav in kaj ne, kaj je škodljivo za naš družbeni razvoj, pa tudi za varnost samoupravne socialistične družbe.

Eden od problemov, ki priča, kako se borci zavzemajo za splošne ljudske koristi, je vprašanje tako imenovanega višinskega vodovoda. Nakazal ga je že predsednik v uvodnem poročilu, zelo zavzeto in tehtno pa sta o njem razpravljala Valerij Jakomin-Jelen in Marjan Pecarič. Vsi, tudi kasnejši razpravljavci so pritrdili mnenju Valerija Jakomina, da pomeni pomanjkanje pitne vode za ljudi in za živino po istrskih vaseh okoli Kopra vir dodatnega socialnega razlikovanja, predstavlja pa tudi nevarnost okužb. Zaradi tega bi morala dobiti gradnja višinskega vodovoda prednost pred vsemi drugimi. Delegati so postavili tudi vprašanje denarja, ki je bil zbran z dodatnim namenskim prispevkom k ceni vode za gradnjo tega vodovoda.

Zelo zanimiva je bila razprava dr. Polde- ta Hladnika, ki se je zavzel za okrepitev splošne zdravstvene službe. Po njegovem mnenju »bo namreč le tako mogoče pomagati tudi pri uspešnejšem zdravljenju borcev. Zakaj razmere na Koprskem so bistveno drugačne kot na primer v Mariboru, kjer imajo borcev malo po številu, na Koprskem pa je v osvobodilnem gibanju sodelovalo skoraj vse prebivalstvo. Slabost je v tem, da je zanemarjena predvsem osnovna zdravstvena služba in da zdravniki zapuščajo delo med ljudstvom in raje odhajajo v hospitalne ustanove. Pri urejanju tega vprašanja čakajo našo družbo dolgoročne naloge. Prav s temi ugotovitvami pa je dr. Hladnik nehoti podpril predlog, da se zdravstveno varstvo borcev le uredi po nekakšnem prednostnem načelu, zakaj borci so zdravstveno preveč prizadeti in so tudi tako v letih, da bo čakanje na sistemsko ureditev splošne zdravstvene službe za veliko večino najbrž usodno.

Zelo kritičen je bil Ivan Poženel z novo osnovanega združenja v Olmu. Med drugim je povedal, da mnogi kmetje-borci poprej niso vztrajali pri uveljavljanju statusa borca, niso iskali ali navajali prič, od kdaj so začeli aktivno in organizirano delati za NOV. Za pridobitev pravice do brezplačne zdravstvenega zavarovanja je bilo dovolj,

da dokažejo udeležbo v NOV ne glede na čas začetka, zdaj pa je z novim zakonom o pokojninskem zavarovanju kmetov prišlo v ospredje vprašanje statusa borca. To pomeni povečano delo komisij za priznanje posebne delovne dobe, ki naj bo skrbno in še bolj zavzeto. Ivan Poženel je tudi postavil zahtevo, da se razčisti tolmačenje, ali so priznavalnine socialne podpore ali pa so priznanje za zasluge v času NOB. Združene borce NOV z Olma je zanimivo po tem, da je bilo edino, ki je vložilo prijavo za ugotavljanje premoženja za nekatere ljudi iz svojega območja.

Glede priznavalnin so bile besede delegatov postavljene tako, da bi bilo treba ustanoviti izravnalni sklad za vso republiko ter tako zagotoviti, da bi bile priznavalnine enako visoke. Krivično je, da borci iz nerazvityh krajev in občin dobivajo mnogo manjše priznavalnine kot tisti iz razvitih, saj niso oni krivi, če je njihova občina revna ali če ima veliko socialnih podpirancev. Udarili pa so tudi po primerih neskromnosti, kadar kateri, ki je o svojih zaslugah in »uboštvu« preglasen, dobi socialno pomoč iz dveh ali več virov. Istega mnenja so bili glede dodeljevanja stanovanj in stanovanjskih posojil. Predvsem so poudarili, da je treba v prihodnje pomagati pri reševanju stanovanjskih vprašanj borcev po okoliških istrskih vaseh, ker bo tako mogoče z malo denarja rešiti veliko primerov, pa tudi reševati druge probleme, ki jih povzroča preveliko osredotočanje prebivalstva po mestih. V ta namen naj se pri občinskem solidarnostnem skladu osnuje posebna komisija, ki bo nadaljevala delo dosedanjega upravnega odbora sklada za reševanje stanovanjskih zadev borcev.

Kajpak je bilo sproženo tudi vprašanje priznanja statusa borca za borce-prekomorce. Glede na to, da so prav ti Slovenci in Hrvati odločili pripojitev Istre in Primorske k Jugoslaviji, bi bilo treba ta problem vsekakor pazljivo obravnavati. Ni namreč mogoče zanemariti velike narodnostne zavesti, ki bi v drugačnih razmerah prav gotovo pripeljala do vstopa v NOV pred 9. septembrom oziroma pred 13. oktobrom 1943.

Govorili so tudi o sodelovanju z borčevskimi organizacijami onstran državne meje ter o pripravi na proslavo 30. obletnice splošne vstaje primorskega ljudstva. V tej zvezi je Vid Vremec poročal o zbiranju zgodovinskih podatkov in o pisanju zgodovine osvobodilnega gibanja v Slovenski Istri. Posebej je opozoril na primere sovražnega delovanja. Tako je najnovejši roman Alojza Rebule prefinjeno posmehovanje našemu osvobodilnemu boju. Prav tako ni prav, da je bila Prešernova nagrada podeljena pesniku Šalamunu, čigar ena od pesmi v zbirki pomeni pravo roganje NOB. Ta in tudi drugi primeri so dokaz, da so se na odločilne položaje v kulturi preirili nekateri ljudje, ki nam ne želijo dobro in ki uvajajo ali podpirajo socializmu tujo miselnost.

V vsej razpravi je bila navzoča tudi misel, da je treba združiti sile in kadre, poveniti javno upravo in jo napraviti bolj učinkovito. Delegati so se zavzeli za združitev občin Piran, Izola in Koper ter se v ta namen izrekli tudi za skupno organizacijo borcev na obalnem oziroma istrskem področju.

S. F.

POIZVEDBA

Mož mož Srečko Vidmar je bil v letih 1941 — 1943 mobiliziran v italijansko vojsko. Služil je na Sardiniji, ne vem pa v katerem polku. Po italijanski kapitulaciji je prišel v Gravino in uvrstil se je v prekomorsko brigado. Kot borec te brigade je padel 7. februarja 1945 v bitki za Mostar. — Zelo bom hvalečna vsakomur za vsako sporočilo, kdor kaj ve o zadržanju mojega moža med vojno in o njegovem sodelovanju v narodnoosvobodilnem gibanju. Pišite mi, prosim, na naslov: ROZALIJA VIDMAR, Jamska 14, Postojna.

ANGORA

TOVARNA PLETENIN — LJUBLJANA

Emonska cesta 2

Telefon 21-409, 20-062

Renomirana tovarna pletenin »ANGORA« Ljubljana vam nudi bogat izbor ženskih in moških modnih oblačil najnovejših krojev in materialov za pomlad, poletje, jesen in zimo.

REZKA TRAVEN:

Partizanski pesnik Tone Pipan-Črtomir

*In ti, moj brat, bila ti mi dana
sreča, da dalje korakal v našo bi
smer,
namesto cipres in platan in bršljana
smreke zdaj stražijo večni ti mir.*
Črtomir

»...daleč od doma, iz dneva v dan, iz tedna v teden iz meseca v mesec — sam ne vem, zakaj, nad lopato sklenjen od sedmih do šestih zvečer, lačen, žejen in truden, kopljem tujo, tujo zemljo...«

Ta pretresljivi stavek je vojni ujetnik Tone Pipan v svoj skromni in zanemarljeni dnevnik, kakor sam pravi, napisal 2. avgusta 1941, »rajši, kakor da bi navajal število vagončkov, ki jih je napolnil, število krompirjev, ki jih je pojedel, meteorološko poročilo ali zdravniško diagnozo ali pa, kdaj je legel spat.«

I

Tone Pipan se je rodil 16. januarja 1918 v Vižmarjah pri Ljubljani. Po končanem študiju na filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je jeseni 1940 diplomiral na oddelku za slavistiko, star 22 let, je odšel v Beograd odsužati vojaški rok; tam ga je kot rekruta dijaške avtomobilske čete rezervnih oficirjev zatekel napad Nemčije na Jugoslavijo. Ob kapitulaciji jugoslovanske vojske so ga zajeli Nemci.

»Tretjega aprila smo se umaknili iz Beograda,« je Tone Pipan zapisal v svoj dnevnik in nadaljeval: »V Kosovski Mitrovici, kamor smo se pripeljali 5. aprila, smo zvedeli o napadu Nemčije na Jugoslavijo. Se isti dan smo nadaljevali vožnjo do Peči, od tam nazaj preko Kosovske Mitrovice skozi Raško in Kraljevo v Sarajevo, kjer smo 13. aprila doživeli nemški napad. Nemci so bombardirali tudi vojašnico, v kateri smo se začasno nastanili. Okoli 20 letal je ves dan bombardiralo mesto Sarajevo; stiskali smo se ob zidovih vojašnice; zemlja se je tresla; omet je padal na nas, nad nami sta se pretrgali dve električni žici... Ko je bombardiranje prenehalo, smo zapustili Sarajevo. Ob izviru reke Bosne, kamor smo prišli naslednji dan 14. aprila, smo opazovali bombardiranje kraja Ilidže. Zvečer istega dne smo se odpravili do Kalinovika, kjer smo pustili naša vozila in peš odšli v mesto Ulago, tu so nam povedali o kapitulaciji jugoslovanske vojske. Dne 16. aprila smo v Antovacu na Gackem polju položili orožje.«

Po razhodu dijaške avtomobilske čete se je Pipan priključil koloni vojakov, ki je šla proti severu. Pred Sarajevom so ga zajeli Nemci, od tam pa so ga odpeljali v nemško vojaško taborišče, kjer je bil do začetka leta 1944.

Januarja 1944 je Pipan prišel domov na zdravljenje. Po končanem bolniškem dopustu se ni vrnil v ujetništvo, ampak je 22. januarja odšel k partizanom. To pot si je izbral že v ujetništvu. Ob prihodu domov na zdravljenje je takoj poiskal zvezo s partizani preko organizacije Osvobodilne fronte. Takrat je bilo v Vižmarjah, kakor tudi v okolici narodnoosvobodilno gibanje že precej razvito; v nočnih urah so v vas Vižmarje, zlasti k Pipanovim, prihajali politični aktivisti iz okraja Medvod in Smlednika; njegovi sestri sta že od leta 1941 aktivno delovali v Osvobodilni fronti; brat je bil bорец v eni izmed belokranjskih enot; mno-

go njegovih znancev, prijateljev in sošolcev je bilo v narodnoosvobodilni vojski. Na Pipanovo odločitev za vstop v partizane je še posebno vplivalo dejstvo, da so v narodnoosvobodilnem gibanju delovali tudi njegovi vzorniki, profesorji ljubljanske univerze: dr. Rajko Nahtigal, dr. France Kidrič in drugi.

O tem, kakšno je bilo njegovo srečanje s partizani, zlasti s četnim komandirjem Tomažem, nam Pipan pove v svoji črtici »Komandantu Tomažu v spomin«: »Spominjam se, kot bi bilo včeraj. Kakšnih petnajst prostovoljcev nas je prišlo v 1. četo Gorenjskega odreda. Bilo je na hribu sv. Petra. Stali smo v stroju pred taboriščem. Četni funkcionarji so nam dajali prva navodila. Nenadoma klic: Mirno! Dežurni stopi pred komandirja, ki je pravkar prišel iz hiše. Raportiraj mu. Komandir stopi pred nas: Tovariši, smrt fašizmu! — Svoboda narodu! — so se stisnile k sencem naše pesti. Bil je Tomaž, tedaj še komandir. Spregovoril je nekaj besed v pozdrav. Takrat sem ga videl prvič. Kot nihče drug je vzbudil mojo pozornost in zanimanje. Prikopal je nase moj pogled. Motril sem ga in skušal ugotoviti, kaj se skriva v potezih tega človeka...«

Tone Pipan ni dolgo ostal v 1. četi Gorenjskega odreda; 7. februarja je bil premeščen v 2. četo 1. bataljona istega odreda, 23. februarja v 1. bataljon (Tomažev) Gorenjskega odreda, nato je bil 23. marca imenovan za propagandista pri štabu Gorenjskega odreda. 13. marca pa je bil sprejet v članstvo KPS. Po reorganizaciji Gorenjskega odreda julija je bil premeščen k propagandnemu oddelku pri IX. korpusu NOV in POJ. Tu je bil le kratek čas. Z ustanovitvijo Škofjeloškega odreda je avgusta postal član štaba in referent za propagando tega odreda. 9. septembra pa član štaba grupe odredov za Gorenjsko in načelnik propagandnega odseka. Po ukinitvi grupe odredov za Gorenjsko je bil premeščen k propagandnemu oddelku 30. divizije IX. korpusa NOV in POJ. 5. novembra pa je prevzel delo propagandnega referenta pri 30. diviziji IX. korpusa NOV in POJ. Dne 7. novembra 1944 je na službenem pohodu v 18. brigado — Soško — padel v vasi Kompari pri Lokavcu na Primorskem.

Soborec in Črtomirov najboljši prijatelj Jonkel se je od pokojnega Toneta Pipana poslovil s temi besedami:

»V megleno jesensko jutro je udarila zlobna vest: Toneta ni več! Ostrmeli smo, saj je bil včeraj med nami ves mlad, vesel, poln načrtov, poln življenja! In takega je podrla izdajalska švabobranska krogla.«

S Tonetom smo izgubili enega najbolj delavnih tovarišev iz vrst propagandnega kadra. Takoj ob vstopu v partizane je postal propagandist in kot tak je v bivšem Tomaževem bataljonu pričel svoje intenzivno delo, ki ni ostalo prikrito: ako postal propagandni referent Gorenjskega odreda. Kot posledica njegovih širokih, velikopoteznih načrtov se je vse propagandno delo v Odredu postavilo na nove temelje, in oživelo. Kot urednik Gorenjskega partizana je pokazal vse svoje zmožnosti v dejanskem, načrtnem in organizacijskem delu tako, da je Gorenjski partizan prav pod njegovim uredništvom dosegel vodilno mesto med našimi glasili. S svojo preprostostjo, živo in udarno besedo je gradil in klesal pravega partizana, gradil novega slovenskega človeka. Kot diplomirani slavist je doobra poznal lepo slovensko besedo in jo s svojimi idejnimi članki in premišljeno kritiko posredoval drugim in to na tako sprejemljiv način, da nihče, ki je bral njegove besede, ni mogel ostati ravnodušen, kajti Tonetova odkrita in poštena beseda, je vsekakor vzbudila najbolj globljo čut narodne zavesti in predanosti osvobodilnemu boju. Ko je na Gorenjskem postavil trdne temelje, ga je vodstvo NOV in POJ prenestilo v 30. divizijo, kjer je neumorno nadaljeval svoje delo. Prav v tem zadnjem času je svojim prozaičnim in poetičnim stvaritvam dodal ciklus kulturnih predavanj, ki je plod njegovega dela.

Omahnili je sredi dela, sredi načrtov. Toda njegov duh bo živel med nami in drugi bodo nadaljevali njegovo delo do končne zmage.

Dragi Tone, naj ti o lahka primorska zemlja, ki si jo tako ljubil, da si žrtvoval samega sebe.

V poročilu propagandnega odseka IX. korpusa NOV in POJ pa je o Pipanu napisano tako-le:

»...Pred dobrim tednom je padel propagandni referent 30. divizije tov. Pipan Tone-Črtomir skupno s fotoreporterjem tov. Su-

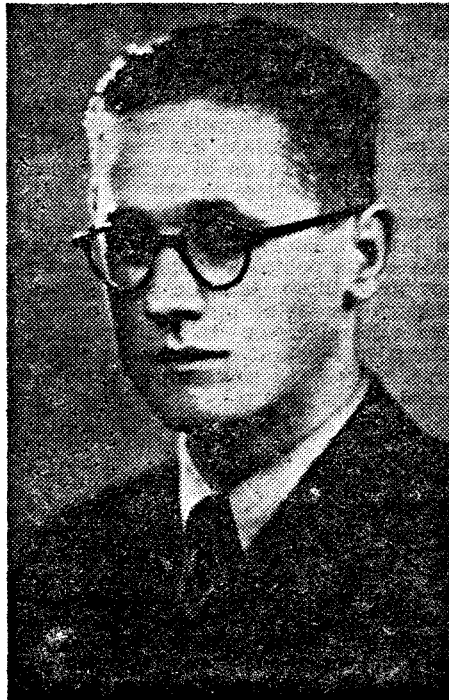
Štab Gorenjskega odreda. Tone Pipan stoji četrty od desne

hamelom Boškom, ko sta bila na poti v 18. brigado... Tik preden je tov. Pipan Tone padel, smo prejeli poročilo referenta, ki omenja precejšnjo aktivnost na kulturno-prosvetnem polju. Tov. Pipan je izdal v obliki nekakih predavanj snov za slovensko literarno zgodovino z naslovom Deset ur pri naših učiteljih in vodnikih...«

»Po smrti Pipana, ki je prav v tem času pričel organizirati delo po brigadah, je vse zaspalo; tako v diviziji, kakor po brigadah. Kulturno-prosvetno delo je bilo že v veliki meri organizirano in so se kulturno-prosvetni odbori že sestajali...« je zapisano v poročilu štaba XXX. divizije NOV in POJ 30. novembra 1944.

II

Tone Pipan se je udeleževal tudi v literaturi. Kot partizan — od januarja do novembra 1944 — je napisal več člankov, črtic in pesmi iz partizanskega življenja. Objavljal je pod psevdonimom Črtomir, Črtomir I. btl., Tone Pipan in Tone P. v Gorenjskem partizanu in drugih glasilih Gorenjskega odreda, Primorskem partizanu in v Partizanskem dnevniku.

Tone Pipan po končanem slavističnem študiju

V uvodu sem že omenila eno izmed prvih Pipanovih črtic »Komandantu Tomažu v spomin«. Tej so sledile: Naš Sovražnik, Slovenska zemlja, Pogled nazaj in naprej, 68-letnica rojstva Ivana Cankarja, 2. obletnica smrti Toneta Tomšiča, Celovec, Maribor, Gorica Trst, Zborovanje gorenjske mladine, Zmaga orožja na Dolenjskem in Tolminska.

V letu 1944 je Pipan objavil tudi naslednje pesmi: Matere, sestre, Ljubice, Možu, Sestra padlega partizana, Partizani gredo, Manj strašna noč je v črne zemlje krili... Smreke, Naša pesem, Naprej, Požgani domovi, Na položajih, Ljubezem, Iz današnjih dni, V zasedi in Ples. Od neobjavljenih pa so naslednje pesmi: Družina, Obisk in Pišem.

Poleg propagandno-organizacijskega dela, pisanje črtic in pesmi je Pipan deloval pri urejanju in izdajanju partizanskih glasil: pri glasilu 1. čete Gorenjskega odreda, Partizanskem glasu; glasilu Gorenjskega odreda Gorenjski partizan, katerega urednik je bil od aprila do julija 1944, dal je tudi pobudo za izdajanje novih četnih in bataljonskih glasil Gorenjskega odreda.

S požrtvovalnim prizadevanjem je Pipanu uspelo spraviti glasila Gorenjskega odreda na ustrezno literarno-politično raven. O tem

pričajo objavljena poročila v Gorenjskem partizanu v rubriki Propagandno delo naših enot.

Nezadovoljen z izborom člankov v Gorenjskem partizanu, kakor tudi v četnih in bataljonskih glasilih Gorenjskega odreda, se je Pipan oglasil s člankom Pogled nazaj in naprej, kjer pravi: »Vse naše dosedanje časopise od četnih do odrednega je bilo daleč od tega, kar bi moral biti vojaški list. Vrednost vojaškega lista se meri po tem, koliko je v njem govora o junaštvu, požrtvovalnosti in zavesti naših borcev... V naših člankih so se košatile zvoneče fraze o svobodi, pravici, novi domovini. Napihovanje in prazne besede ne spodbujajo borec, temveč gluhe ušesa; zato so škodljive... Pisali bomo o delavnosti naših enot, ki jih bomo kritično obdelali od vseh strani; da se bomo iz izkušnje učili, da bomo iz prestatih naporov in žrtve črpali pogum za nadaljnje delo, in napredovali...«

Se v isti številki Gorenjskega partizana, v rubriki Propagandno delo naših enot, pa je Pipan dejal: »S pricujoco številko smo uredili notranje lice Gorenjskega partizana. Tudi našim enotam hočemo dati pobudo, da nam v četnih in bataljonskih glasilih pišejo o svojih izkušnjah in opazovanjih. Dasi je naša vojska urejena po enotnem sistemu, živi vendar vsaka naša enota svoje življenje, ki mu lokalne razmere dajejo poseben pečat... Stvar propagandistov je, da uvažujejo in pritegnejo k sodelovanju vse tovariše...«

Pod Pipanovim uredništvom je glasilo Gorenjskega odreda Gorenjski partizan postalo osrednje in vodilno glasilo vseh četnih in bataljonskih glasil Gorenjskega odreda, po katerem so se ravnala četna in bataljonska glasila tako pri izboru, kakor tudi po zunanji obliki. Vsako v teh glasilih objavljeno pesem in črtico je Pipan kritično ocenil. Ko so njegovi soborci 1. bataljona — Tomažev — izdali prvo številko svojega glasila »Za Tomažem — v boji« v posvetilo padlemu komandantu Tomažu, je Pipan dejal:

»Od 1. bataljona smo prejeli prvo in drugo številko bataljonskega glasila Za Tomažem — v boji! Naslov glasila veže ime, ki ste ga napisali na ščit, terja se od vas. Bodite ga vredni! Na čelu te številke pogrešamo članke, ki naj bi povzdignili duha padlega komandanta Tomaža. Pri presoji bataljonskega glasila sta važna dva momenta:

Prvič — kritika o tem, kako bataljonski propagandisti ocenjujejo žepne časopise čet v sestavi bataljona in drugič — izbor člankov in četnih glasil za bataljonsko glasilo.«

Toda naslednjo številko glasila 1. bataljona — Tomažev Gorenjskega odreda je Pipan že pohvalil in dejal: »...da je vsebinsko bogata in na dostojni leposlovni višini...«

Kot urednik Gorenjskega partizana je Pipan pomagal četnim in bataljonskim propagandistom pri ustanovitvi naslednjih partizanskih glasil:

Oglašamo se, glasilo obveščevalcev Jelovice, Sel naših gora, glasilo IV. bataljona Gorenjskega odreda, Boj do zmage, glasilo mitraljezke čete II. bataljona Gorenjskega odreda. V tem času, ko je bil Pipan urednik Gorenjskega partizana, so pričeli izdajati tudi kurirji stanice 11 G svoj list Gorenjski kurir.

Pod uredništvom Pipana od aprila do julija 1944 so izšle naslednje številke Gorenjskega partizana: 11; 12; 13; 14; 15; 16; in 17. Po razformiranju Gorenjskega odreda je prenehalo izhajati tudi glasilo, Pipan pa je bil premeščen k propagandnemu oddelku IX. korpusa NOV in POJ; od tam pa ga je vodila pot v Škofjeloški odred. To je bil čas, ko Pipan ni ničesar naredil. Kritičen do sebe in do drugih, je v pismu tovarišu Dragu dejal: »Minil je skoraj mesec, kar sem se ločil od vas (Gorenjskega odreda op.: R.T.). Koristnega v tem času nisem storil nič, vendar bo ta pavza morda koristna za

Tone Pipan kot vojni ujetnik v taborišču Luckenwalde 1. 1941

moje nadaljnje delo, kajti v monotonem delu v teku časa otopi človekov duh.«⁴⁷

V tem pismu nadaljuje: »...Na Korpusu za svoje delo nisem prejel prav nikakih pobud... Propagandni odsek korpusa ni to, kar sem si predstavljal o njem. Tam je cel kup čudovitih žensk. Od članov odseka bi si želel za sodelavca samo enega — nekega Mileta«. V ostalem sem pa ves čas mislil le na našo trojko Črjondr«. Tiste dni, ki sem jih preživel v korpusu, nisem nič naredil, kakor tudi drugi ne. Zaradi hajk je bilo delo v propagandnem odseku zaostalo. Brž so se opustili vsi dalekosežni načrti o propagandi na široko. Zato so nas, ki smo prišli z odredov, poslali spet nazaj v prejšnje enote. Jaz sem bil tega iskreno vesel. Nič ni lepšega kot samostojno delo...«⁵⁰

V Škofjeloškem odredu, kamor je bil Pipan premeščen v začetku avgusta, ni dolgo ostal. Po reorganizaciji vojaških enot na Gorenjskem je do imenovanja za propagandnega referenta pri 30. diviziji IX. korpusa NOV in POJ nekaj časa z vojaškim dopisnikom Jovanom Vašičem urejeval rubriko Tedenski pregled vojnih in političnih dogodkov v Primorskem partizanu⁵¹, glasilo 30. divizije NOV in POJ.

V tem času je Pipan, kakor je razvidno iz poročila IX. korpusa NOV in POJ 18. novembra 1944, izdal tudi pomemben oris kratke zgodovine slovenskega slovstva »(Deset) ur pri naših učiteljih in vodnikih«⁵² in napisal snov za kulturno uro »113. obletnica rojstva Frana Levstika«⁵³. Verjetno je izbral tudi antologijo Gregorčičevih pesmi, ki jo je pod naslovom Izbrane pesmi izdal odsek za prosveto pri SNOS za stoletnico pesnikovega rojstva; poleg te tiskane izdaje je izšla tudi ciklostirana izdaja na Primorskem⁵⁴.

Podobi partizanskega pesnika Toneta Pipana naj dodam še njegovo misel iz sklepe besede njegovega kratkega orisa zgodovine slovenskega slovstva o partizanski literaturi: »...Naš narodni boj je preusmeril tudi slovensko književno udejstvovanje. Ta doba je kvas za poznejše rodove... Na slovstvenem polju nam je dala ta doba ogromen polet ljudske literature, ki je zajela široke plasti naroda. Slovstvo ni več izključno pravica nekaterih šolanih ljudi; postala je last vsega naroda. Množica partizanskih pesnikov, samoukov iz naroda, ki sicer morda nikoli ne bi prišli za pero, izraža svoja čustva in poje o svojih doživetjih... Naš narodni prepored pomeni popoln prelom s preteklostjo, ustvarja razdobje naših svobodnih podvigov in je zato najpomembnejši dogodek v naši narodni zgodovini...«⁵⁵

REZKA TRAVEN

Opombe:

¹ Tretja kitica pesmi Smreke. Tone Pipan je to pesem napisal v posvetilo komandantu I. bataljona Gorenjskega odreda Jožetu Fajfarju-Tomažu, ki je padel 14. aprila 1944 v boju z Nemci v Trbojah pri Smledniku.

² Povzetek iz Pipanovega dnevnika. Tone Pipan je pisal dnevnik. Hrani ga njegova sestra Marija Pipan v Ljubljani. Vrhovčeva 9.

³ Zbornik biografij žrtve fašističnega nasilja 1941–1945 z območja občine Ljubljana-Siška. Arhiv občinskega odbora zveze združenj borcev NOV Ljubljana-Siška (rokopis).

⁴ Glej opombo št. 2.

⁵ Potrdilo nemškega vojnega taborišča Wuhlheim pri Berlinu o bolniškem dopustu. Hrani ga Marija Pipan.

⁶ Dopis propagandnega referenta Škofjeloškega odreda Toneta Pipana — propagandnemu oddelku pri Glavnem štabu NOV in POS 19. 8. 1944. Arhiv IZDG, fasc. 89/II. Kadrovska polja za člane KPS Gorenjskega odreda. Arhiv IZDG, fasc. 274 b/II.

⁷ Izjava France Pipan, Petrinja-Zdenke in Marije Pipan, ustni vir.

⁸ Gorenjski partizan, L. II, (25. III. 1944), št. 9–10, str. 9. Arhiv partizanskega tiska IZDG, P/86-I. Gorenjski partizan, glasilo Gorenjskega odreda je izhajal od decembra 1943 do 15. julija 1944. Leta 1943 sta izšli dve, v letu 1944 pa petnajst števk.

⁹ Kadrovska polja za člane KPS Gorenjskega odreda. Arhiv IZDG, fasc. 274 b/I.

¹⁰ Dopis štaba Gorenjskega odreda — vodji teh. nika G. O. (= Gorenjskega odreda) Nikotu Kovachu 23. 3. 1944, št. 392/33 in dopis z dne 11. 4. 1944, št. 540/37. Arhiv IZDG, fasc. 293/IV. Kadrovska polja za člane KPS Gorenjskega odreda. Arhiv IZDG, fasc. 274 b/I.

¹¹ Glej op. št. 9 in izjavo Nuše Dvoržak, u. v.

¹² Pismo propagandnega referenta Škofjeloškega odreda Toneta Pipana — propagandnemu referentu Kokrškega odreda tov. Dragu (Milan Medvešek) 19. 8. 1944. Pismo hrani Ivan Medvešek, Maribor. Dopis štaba Škofjeloškega odreda Pokrajinskemu odboru OF za Gorenjsko 12. 8. 1944, št. 1. Arhiv IZDG, fasc. 688/IV. Pismena izjava Milana Medveška.

¹³ Dopis štaba IX. korpusa NOV in POJ — propagandnim oddelkom 30. in 31. divizije NOV in POJ 8. 9. 1944, št. 488. Arhiv IZDG, fasc. 251 in naredba IX. korpusa NOVJ 8. 9. 1944 o formiranju na teritoriju Gorenjske in Dolomitov grupe gorenjskih odredov. Zbornik dokumenta i podatoka o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, VI. knjiga 16, dokument št. 29.

¹⁴ Dopis štaba IX. korpusa NOV in POJ — štabu Škofjeloškega odreda 15. 9. 1944, št. 583. Arhiv IZDG, fasc. 294.

¹⁵ Poročilo IX. korpusa NOV in POJ 5. 11. 1944, št. 650. Arhiv IZDG, fasc. 250/IV.

¹⁶ Poročilo propagandnega odseka pri IX. korpusu NOV in POJ 18. XI. 1944, št. 666. Arhiv IZDG, fasc. 250. Izjava Marije Pipan, u. v.

¹⁷ Nagrobni govor Janeza Lotriča-Jonkina. Arhiv IZDG, fasc. 252.

¹⁸ Glej op. št. 61.

¹⁹ Poročilo propagandnega odseka 30. divizije IX. korpusa NOV in POJ — IX. korpusu NOV in POJ 30. 11. 1944. Arhiv IZDG, fasc. 251/I.

²⁰ Gorenjski partizan, L. II, (februar 1944), št. 6, str. 1–3. Arhiv part. tiska IZDG, P/86-I. Partizanski glas OF, L. II, 1. II. 1944, št. 7, str. 3–4. Arhiv part. tiska IZDG, P/254-I. Partizanski glas OF, žepni časopis 1. čete Gorenjskega odreda kot štirinajstodnevnik izhajal v letu 1943 in v letu 1944. V letu 1943 je izšlo pet števk, v letu 1944 pa šesta in sedma številka.

²¹ Za Tomažem — v boji! L. I, maj 1944, št. 1–2, str. 1–3. Arhiv part. tiska IZDG, P/510-I. Žepni časopis 1. bataljona Gorenjskega odreda Za Tomažem v boji! je kot štirinajstodnevnik pričel izhajati maja 1944.

²² Gorenjski partizan, L. II, (maj 1944) št. 11–12, str. 3–4; 36–37. Arhiv part. tiska IZDG, P/86-I.

²³ Gorenjski partizan, L. II, 15. VII. 1944, št. 16–17, str. 20–23. Arhiv part. tiska IZDG, P/86-I.

²⁴ Gorenjski partizan, L. II, 15. IV. 1944, št. 14, str. 19–20; 20–23. Arhiv part. tiska IZDG, P/86-I.

²⁵ Partizanski dnevnik, L. II, 1. VIII. 1944, št. 169, str. 2–3. Arhiv part. tiska IZDG, P/2510-I.

²⁶ Partizanski glas, L. I, 1. II. 1944, št. 7, str. 11. Arhiv part. tiska IZDG, P/254-I. Pesmi naših borcev I, izdal Propagandni oddelk glavnega štaba NOV in POS, junij 1944. Arhiv part. tiska IZDG, P/325-III. Partizanska ljudska pesem. Ljubljana 1970, str. 28.

²⁷ Partizanski glas, L. II, 1. II. 1944, št. 7, str. 11. Arhiv part. tiska IZDG, P/254-I. Gorenjski partizan, L. II, (februar 1944), št. 6, str. 7. Arhiv part. tiska IZDG, P/86-I. Pesmi naših borcev I, julij 1944. Izdal Prop. odd. glavnega štaba NOV in POS. Arhiv part. tiska IZDG, P/325-III. V dopisu propagandnemu oddelku pri Glavnem štabu NOV in POS 19. 8. 1944 Tone Pipan poljskuje napako, ki je nastala pri objavi pesmi tako-le: »Pripominjam, da je v zbirki (Pesmi naših borcev I) poleg Smrek, Matere, sestre, Ljubice moja tudi pesem Možu, pri kateri se kot avtor naveda neka Manja. Ta stvar je bila naslednja. V bivši četi Gorenjskega odreda smo imeli tovarišico Manjo in Zoro. Mož prve in brat druge sta kot partizana darovala življenje za našo svobodo. Na njuno željo sem vsaki od obeh napisal pesem. In sicer Manji zgoraj omenjeno z naslovom Zori padlega partizana in s podnaslovom: Tovarišici Manji, Zori pa pesem z naslovom Sestri padlega partizana in s podnaslovom: Tovarišici Zori. Obe pesmi je tedajni propagandist 1. čete G. O. (= Gorenjski odred) objavil v čet-

gospode. Zato bi celo ne bilo popolnoma neverjetno, če bi se organizirani uporniki res kako povezali z Benečani. Toda njihova organizacija vendar ni mogla doseči na mah takšne ravni, da bi imela celo mednarodni pomen. Vendar pa je bila tedaj trgovina med našimi deželami in italijanskimi kraji že tako razvita, da so bili Benečani lahko poučeni o notranjih razmerah v slovenskih deželah.

Tako se je vsak po svoje skliceval na kmečki upor: plemstvo zato, da bi prepričalo cesarja, kako hude posledice bi imela nadaljnja davčna bremena, cesar pa plemstvo, kako pogubno bi bilo za vse cesarstvo, če bi ne prispevali kar največ za vojsko. Obe strani pa sta našli tako še več utemeljitev, da sta se z vsemi silami zarotili proti nesrečnim podložnikom. Cesar je vztrajal, da mora dobiti denar — tako ali drugače. Zato si ga je skušal zagotoviti pod drugim naslovom, če bi že ne bilo z davkom nič — deželni stanov bi naj dali vsaj »predujem« ali »akontacij«, nekakšno posojilo na račun prihodnjih davkov.

Nobenega zgodovinskega vira ni, ki bi dokazoval, da bi se kmetje uprli tudi cesarju ali da bi mu odpovedali pokorščino, najsi se je vedel do njih javno ali zahrbtno kakorkoli neprijateljsko. Zato je očitno, da je bil cesar

nič manj nepošten in nečloveški do podložnikov kakor vse plemstvo, vsa vladajoča gospoda. Zakaj, obdolžitev, da so bili kmetje celo izdajalci, orodje Benečanov, je bila nekaj najhujšega, kar si je bilo mogoče tedaj izmisliti. Tako so bila že pripravljena tla, da so uporne kmete tudi obsodili kot popolnoma brezpravna bitja. Zemljiška gospoda je imela navsezadnje proste roke proti upornikom, ki so se uprli ne le »večnim«, »božjim« postavam, svoji gospodi, marveč so postali tudi očitni sovražniki skupnosti cesarskih dežel in seveda cesarja samega.

De glede na to, da je cesar uporabil lažno obdolžitev kmetov zgolj kot zvijačo, kar je nehoti ali hote priznal, kakor zgodovinar sklepa iz njegovega pisma Juriju Herbersteinu (ki je postal pozneje vohovni poveljnik plemske vojske in je z njo tudi krvavo zatrl upor), se je tudi s tem pokazala izpričenost takratnega vladajočega plemstva nasploh. Medtem ko so se kmetje bojevali za golo življenje, za temeljno človeško pravico, da bi gospoda ravnala z njimi kot s čutečimi, trpečimi bitji, pa je gospoda izkoristila celo najhujše trpljenje ljudi v svoj prid in dokazovala svojo »plemenitost« predvsem s krvoločnostjo. To velja tudi za Jurija Herbersteina, ki so ga nekateri prav zaradi njegovih krvavih zmag in okrutnega maščevanja nad kmečkimi uporniki napravili za zgodovinskega junaka. Nikjer v zgodovini Habsburžanov ni tudi dovolj s poudarkom povedano, da je bil cesar Maksimilijan dejansko krvolok, medtem ko velja za velikega državnika in reformatorja pravno in centralistično urejenega cesarstva.

Za nepoštenost in neodkritost Maksimilijana je značilno tudi, kako je sprejel kmečke odposlanke maja 1515, ko so ga obiskali v Augsburgu po velikem kmečkem zborovanju v Ljubljani. Ni jih namreč sprejel kot »veležalce«, tihih zaveznikov Benečanov in ne tudi sovražno, tako da ni prav nič pokazal, da je pristranski zagovornik plemstva. Ko so mu pojasnili, kaj jih teži in kako se jim godi da se z zaupanjem obračajo nanj, da bi se vzkazala pravica, tako da bi jih gospoda ne izkoriščala samovoljno, jim je celo obljubil, da bo poslal svoje komisarje na Kranjsko, ki bi naj nepristransko raziskali in razsodili, komu se godi krivica. Tako bo pomagal kmetom, da bo veljala njihova stara pravda. Zahteval pa je, da morajo kmetje

Nadaljevanje na 6. strani

Medicinci, padli v NOB

Boris Habernut

Rodil se je 9. aprila 1923 v Mariboru. Aprila 1941 je po nemškem napadu na Jugoslavijo prišel v Ljubljano in se javil kot prostovoljec jugoslovanski vojski. Po povratku iz vojske in končani klasični gimnaziji se je jeseni 1941 vpisal na medicinsko fakulteto. Že v prvem letniku se je pridružil OF in postal skojevec. V množični raciji junija 1942 so ga Italijani poslali v internacijo. Toda na Verdu so vlak napadli partizani in zaprte Slovence rešili. Borut je ostal pri partizanih. Septembra 1942 so ga belogardisti na Zaplani pri Vrhniki ujeli in izročili Italijanom. Ti so ga poslali v internacijo v Gonars, nato v Treviso, pa spet v Gonars. Po kapitulaciji Italije se je vrnil domov, a že septembra 1943 odšel znova k partizanom. Bil je bolničar in prosvetar v Levstikovi brigadi. 8. ali 29. novembra 1943 so ga najverjetneje ustrelili domobranci, njegovega očeta pa so na poti v Dachau primorali, da je moral gledati umorjenega sina.

nem glasilo Partizanski glas, jima kot avtorja označil obe tovarišici in naslova temu primerno spremenil. Propagandist je bil neki Tugo Vut, študent kemije iz Medvoda. Toliko v pojasnilo in popravek.« Arhiv IZDG, fasc. 89/II.

²⁸ Pesmi naših borcev I, julij 1944, izdal prop. odd. pri Glavnem štabu NOV in POS. Arhiv part. tiska IZDG, P/326-III in dopis Propagandnega referenta Škofjeloškega odreda — propagandnemu oddelku pri Glavnem štabu NOV in POS 19. 8. 1944. Arhiv IZDG, fasc. 89/II.

²⁹ Gorenjski partizan, L. II, (25. III. 1944) št. 7–8, str. 15; 27–28. Arhiv part. tiska IZDG, P/86-I. Za Tomažem — v boji! L. I, (maj 1944). Arhiv part. tisk IZDG, P/510-I.

³⁰ Gorenjski partizan, L. II, (25. III. 1944), št. 9–10, str. 11. Arhiv part. tiska IZDG, P/86-I. Pesmi naših borcev I, junij 1944, izdal prop. odd. pri Glavnem štabu NOV in POS. Arhiv part. tiska IZDG, P/325-III. Partizanske ljudske pesmi, Ljubljana 1970, str. 38.

³¹ Gorenjski partizan, L. II, 1. VII. 1944, št. 32. Arhiv part. tiska IZDG, P/86-I. Dopis propagandnega referenta Škofjeloškega odreda — propagandnemu oddelku Glavnega štaba NOV in POS 19. 8. 1944. Arhiv IZDG, fasc. 89/II.

³² Gorenjski partizan, L. II, 15. VII. 1944, št. 16–17, str. 27. Arhiv part. tiska IZDG, P/86-I. Dopis propagandnega referenta Škofjeloškega odreda — propagandnemu oddelku Glavnega štaba NOV in POS 19. 8. 1944. Arhiv IZDG, fasc. 89/II.

³³ Primorski partizan, L. I, 25. IX. 1944, št. 13, str. 14. Arhiv part. tiska IZDG, P/281-I.

³⁴ Primorski partizan, L. I, 2. X. 1944, št. 14, str. 7. Arhiv part. tiska IZDG, P/281-I.

³⁵ Primorski partizan, L. I, 15. X. 1944, št. 15, str. 11. Arhiv part. tisk IZDG, P/281-I.

³⁶ Partizanski dnevnik, L. II, 15. VII. 1944, št. 183, str. 4 in 16. VII. 1944, št. 184, str. 6. Arhiv part. tiska IZDG, P/2510-I.

³⁷ Partizanski dnevnik, L. II, 17. VII. 1944, št. 185, str. 4. Arhiv part. tiska IZDG, P/2510-I.

³⁸ Partizanski dnevnik, L. II, 24. VII. 1944, št. 188, str. 4. Arhiv part. tiska IZDG, P/2510-I.

³⁹ Pesmi so bile poslale 20. in 21. julija 1944 propagandnemu oddelku pri Glavnem štabu NOV in POS s podpisom P. Tone. V tistem času je bil Pipan v štabu IX. korpusa NOV in POJ. Pesmi so bile poslale iz pisarne IX. korpusa brez dopisa. Arhiv IZDG, fasc. 91.

⁴⁰ Gorenjski partizan, L. II, (junij 1944), št. 13, str. 40. Arhiv part. tiska IZDG, P/85-I.

⁴¹ Prav tam.

⁴² Gorenjski partizan, L. II, (junij 1944), št. 13, str. 40. Arhiv part. tiska IZDG, P/85-I.

⁴³ Gorenjski partizan, L. II, 15. VI. 1944, št. 14, str. 16. Arhiv part. tiska IZDG, P/86-I.

⁴⁴ Gorenjski partizan, L. II, 15. VII. 1944, št. 16–17, str. 10. Arhiv part. tiska IZDG, P/86-I.

⁴⁵ Prav tam.

⁴⁶ Glej op. št. 43.

⁴⁷ Milan Medvešek-Drago.

⁴⁸ Franc Vreg-Mile.

⁴⁹ Črjondr je bila kratica imen Črtomir-Jonki-Drago. Pod tem imenom so objavili v Gorenjskem partizanu skupno zasnovane razne šale na račun Nemcev in domobrancev. — Privatno pismo Milana Medveška 4. IV. 1972.

⁵⁰ Pismo Toneta Pipana — propagandnemu referentu Kokrškega odreda tov. Dragotu 19. 8. 1944. Pismo hrani Medvešek-Drago.

⁵¹ Primorski partizan, L. I, 17. IX. — 2. X. 1944, št. 13–15. Arhiv part. tiska IZDG, P/281-I.

⁵² Oris katke zgodovine slovenskega slovstva »(Deset) ur pri naših učiteljih in vodnikih.« Ciklostilna brošura (obsega 29 — 6 str.), je izšla po smrti Toneta Pipana na Primorskem leta 1945. Arhiv CK ZKS: 1/c in IZDG v xerox kopiji.

⁵³ Dopis štaba IX. korpusa NOV in POJ, prop. odsek, kulturnoprosvetna sekcija — štabu XXX. divizije IX. korpusa NOV in POJ prop. odsek 1. X. 1944 (poslali vsem brigadam). Arhiv IZDG, fasc. 275/II. Snov za kulturno uro je razdeljena na osem poglavij in obsega 2,5 str. tipkopisa.

⁵⁴ Viktor Smolej: Zgodovina slovenskega slovstva VII, Ljubljana 1971. Slovstvo v letih vojne 1941–1945, št. 27.

⁵⁵ Glej op. št. 52.

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

To povezovanje kmečkega upora z vojno proti Benečanom je presenetljivo, čeprav vemo, da je za tem cesarjeva zvijača. Upoštevati je namreč treba, da je vojna vsekakor posredno in neposredno pospeševala uporniško gibanje, ker so se zaradi nje še bolj poslabšale splošne življenjske razmere podložnikov. Prav tako moramo vedeti, da se tlačanom navsezadnje ni bilo treba Benečanov bati nič bolj kakor pa izkoriščanja in zatiranja domače

Boj med kmeti in plemiči (po risbi znanega slikarja Albrehta Dürerja iz Molitvenika cesarja Maksimilijana I.)

Boris Kidrič – vzor komunista

Nadaljevanje s prve strani

oviralo, da ne bi poudarjal potrebo po redu in zakonitosti. Birokratizem ni namreč red in zakonitost za vse, ampak predvsem nered in samovolja za izbranec, zatiranje in pikolovstvo za množice.

Bil je oster kot britev tudi do lastnih ljudi, in to so mu mnogi zamerili. Mnogim tudi ni bila všeč njegova odkritost, ki je včasih mejila že na fanatizem. Po drugi strani pa smo vedno imeli ljudi, ki so zahtevali, naj bi govorili le o uspehih in dobrih straneh, slabe pa skrivali, baje zaradi koristi skupnosti. Takšna skupinska »famiarnost« pa Kidriču ni bila všeč, ker je bil preveč pameten, da ne bi videl, kako tak pojav dejansko koristim skupnosti škoduje. Prikrivanje slabosti navzven namreč povzroči izgubo zaupanja v množicah, ki so sestavljene iz ljudi s človeško pametjo. Ti kaj kmalu spoznajo, kaj je res in kaj ni, oziroma, da se besede in dejanja bolj ali manj razlikujejo. Na znotraj pa se prikrivanje slabosti obenem kot na zunaj prav tako sprevrže v prikrivanje resnice večini s strani manjšine, oziroma vodstva. Naslednji korak manjšine je dušenje kritike, kar pripelje počasi do naravnost pogubnega stanja, ko vrh odloča tako kot se mu zdi, ne pa tako kot je dejansko prav.

Kidričeva praksa neusmiljenega razkrinkavanja slabosti v naših vrstah in dosledno upoštevanje načela javnosti dela celo v vojnih in revolucionarnih razmerah je nekaj izjemnega v vsej zgodovini revolucij. Malo je bilo voditeljev, ki so si upali kaj podobnega, in najbrž se je Kidrič glede tega zgledoval predvsem po Leninu.

S takšnimi svojimi stališči in razumevanjem pa je tudi v praksi dokazal, da nam resnica nikoli ne more škodovati, da si je tudi sovražnik ne more in ne upa izkoristiti sebi v prid. Več ali manj so namreč celo takšni sovražniki, kot so bili belogardisti, ki so glede podlosti in lažnivosti močno prekašali svoje nacistične vzornike, ob Kidričevih razglabljanjih morali biti tihi. Drugače bi sami sebi delali medvedje usluge, saj bi bili prisiljeni obravnavati lastne, veliko hujše notranje, predvsem pa načelne in splošne slabosti. Med slednjimi pa je bila temeljna prav izkoriščevalsko bistvo kapitalizma, za katerega so se potegovali. Odkrito obravnavanje slabosti v naših vrstah je namreč pomenilo tudi neizpodbiten dokaz, da mislimo zares in da ne gre samo za našo propagandno potezo.

Sovražnikov molk na Kidričeve javne nastope pa je prav tako tudi prisilil k molku tiste kroge v naših vrstah, ki so hoteli, da bi v naši propagandni dejavnosti upoštevali predvsem načelo koristnosti, zanemarjali pa bistveno, namreč načelo vsebinske preobrazbe vse naše družbe, oziroma načrt zanjo. Ugovori zoper kidričevsko prakso so bili namreč že posledica birokratizacije dela članov našega gibanja. Ti so že enačili sebe in celotno naše gibanje ter hoteli iz njega narediti silo, ki bi splošne

ljudske koristi podpirala le do določene meje. Pri tem pa je seve potrebno poudariti, da pomenijo splošne ljudske koristi le koristi delovnih ljudi, ne pa koristi kapitalističnih izkoriščevalcev.

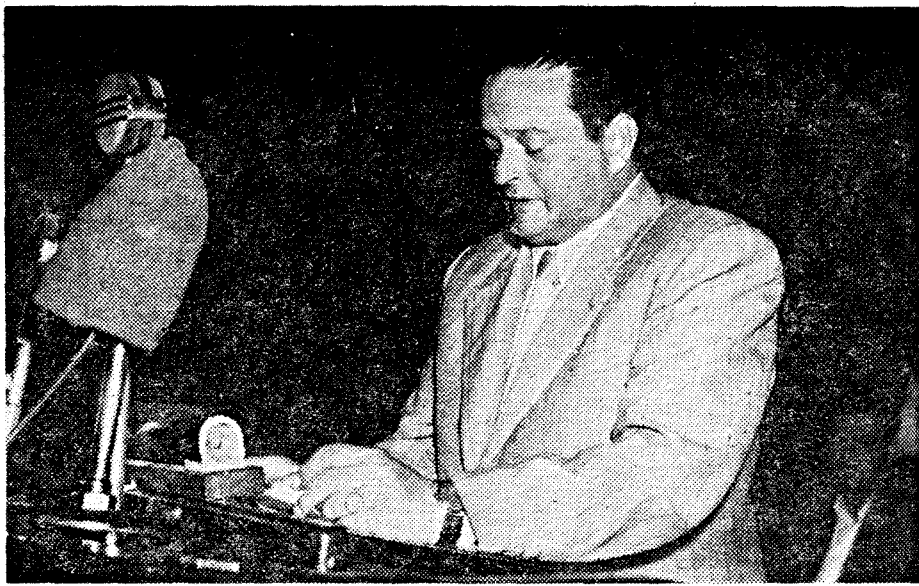
Ob spominih na Kidriča in njegovo plodno in vsestransko dejavnost pred desetletji pa se lahko spomnimo tudi starega rimskega rekla: Nič novega pod soncem. Spreminjajo se ljudje, spreminja njihov način življenja in njihove navade, doživeli smo velikanski napredek na znanstvenem in tehničnem področju, ljudje pa smo ostali ljudje, podvrženi raznim slabostim, pa tudi veliki v žrtvovanju za skupnost in prihodnost. Slepili bi se, če bi mislili, kako že sama uradna sprememba naziva države, novi zakoni in sprememba lastništva sredstev za proizvodnjo na mah odpravi vse slabe človeške lastnosti.

Zato smo bili velikokrat priče kršenja tistega, kar je izpovedoval Kidrič, pa ne samo on, ampak celotno naše osvobodilno gibanje oziroma Komunistična partija. Velikokrat, vse prevečkrat so se dejanja razlikovala od besed. Marsikdaj smo se slepili sami, marsikdaj so nas k temu silili in tudi to opravičevali, kot so nekdanj ugovarjali Kidriču in drugim njemu podobnim.

Spomnimo se, kolikokrat smo prav mi borci v preteklosti negodovali zoper različne slabosti naše družbe, ki so se začele zaskrblijujoče razraščati in so pogostoma postale že tako pogoste in vsakdanje, da jih niti opazili več nismo. Predvsem pa je šlo za okoriščanje na račun družbe, za prisvajanje viška dela drugih, saj z lastnim delom navadno še nikoli ni nihče obogatel. Spomni-

Boris Kidrič med NOB — izrez iz fotografije, ki je nastala na bazi 20

Boris Kidrič govori v Ljudski skupščini FLRS

mo se, kako so tisti, ki so to počeli, na vse mogoče načine znali doseči, da nihče ni upal o vsem tem pisati, govoriti. Še več, kako smo brali in poslušali, da je ponekod res kak izjemen primer, toda na splošno je vse prav in dobro. Koliko trezno mislečih ljudi, ki niso nasedli slepilu, je zaradi tega še posebej trpelo, ko so jih na različne, zelo prikritne in zvijačne načine odvrinili in zapostavljali, včasih pa se jim je zgodilo še kaj hujšega! Med temi pa je bilo zelo veliko nekdanjih borcev, in prav to, da niso krivili hriba, zvesti svojim načelom in vzgoji, je bilo krivo, da smo se marsikdaj znašli nekje ob robu dogajanja. Proti svoji volji in nekrivili!

Negodovali smo zoper slabosti zunaj naših vrst, do naših tovarišev in tovarišic, ki so prav tako zašli s prave poti, pa smo bili pogosto vse preveč popustljivi. Prav pa bi bilo ravno nasprotno. Morali bi biti strožji. Zelo hudo je namreč, če kdo, ki so ga polna usta lepih besed, dela prav nasprotno, oziroma, če kdo, ki je bil v mladosti revolucionar, zdaj živi in ravna podobno kot kak klasični razredni sovražnik. Zlasti pa ljudi bode v oči, če se takšen nekdanji revolucionar prelevi v izkoriščevalca, navadno še bolj brezobzirnega kot je bil njegov kapitalistični vzornik, ker je pač »jara gospoda« in hoče kar najhitreje nagrabiti kar največ.

Imeli smo tudi dvojna merila. Medtem ko smo bili ostri do napak mlajših in tistih, ki niso bili z nami, ko smo bili do njih tudi dlakocopski, smo prezrli veliko hujše reči pri nas samih, oziroma pri nekaterih naših tovariših. Velikokrat ne samo zaradi »ljubega miru«, ampak ker smo prenehali biti pogumni, ker smo se bali zamere in posledic.

Pri vsem tem smo vse prevečkrat pozabljali, da tisti ki nekaj ali nekoga kritizira, mora biti sam, če ne že popolnoma čist, pa vsaj veliko bolj. V nasprotju primeru kritika doseže prav obraten učinek, predvsem pa povzroči med ljudmi izgubo zaupanja in brezbriznost. Prav slednje je bila na žalost pri

nas v zadnjem razdobju vse prevečkrat edini izraz negodovanja zoper očitne slabosti.

Ko se je vojna končala, je tudi Kidrič prenehal biti vojak v takšnem pomenu besede, kot ga navadno razume mo. Z vso vnemo se je lotil preurejanja odnosov na področju, ki je najbolj občutljivo za socialistični razvoj, v gospodarstvu. Tudi tu je zelo naglo spoznal, da je administrativno načrtovanje samo izhod v sili, in se skupaj z drugimi člani vodstva ter svojimi sodelavci lotil načrtov za drugačne rešitve.

Pri vsem tem pa je temeljito razumel in tudi upošteval, da gospodarstvo ne prenaša dolgo polovičnih rešitev. Temelj napredka naj bi bila delitev po delu, z drugo besedo, sposobnejši in pridnejši naj dobi več. Pri takih nazorih se je najbrž odločno spopadel z uravnilovko, ki so jo hoteli nekateri uveljaviti kot temelj socialne pravičnosti. Kidrič je na podlagi globokega poznavanja marksizma odločno povedal, da uravnilovka ni pravičnost, ampak najboljša pot za splošno revščino in nazadovanje. Le zdravo tekmovalstvo posameznikov in kolektivov, združeno s primerno in v mejah možnosti dopustno politiko negrajevanja boljših, pridnejših in uspešnejših, lahko obogati celotno družbo in posameznika kot njen del.

Prav v zadnjem razdobju lahko ugotovimo, da smo bili veliko prepočasni in premalo dosledni pri uveljavljanju teh načel, zapisanih v vseh naših programih, kar smo jih sprejeli po tistem času, pa tudi v zakonih in predpisih. Bil smo pač premalo odločni do slabosti v naših vrstah, ki so se izražale predvsem v težnjah, da bi čim dlje plavali v mirnih vodah navidezne blaginje in socialne pravičnosti.

In prav zaradi tega je zgodovina že izpričuje in bo najbrž še bolj izpričala Kidričevo vlogo v našem socialističnem razvoju, s tem pa tudi nam in zanamcem dala vedeti, koga smo izgubili leta 1953.

en

mirovati, počakati na njegove odposlance, ki bi naj vse zlepa uredili. Tako je zvijačno prepričal kmečke odposlance, da je res takšen, pravičen vladar, nepristranski razsodnik nad gospodo, v kakršnega so verovali.

Vsekakor pa cesarju ni moglo biti vseeno, kako bi naj pomirili nezadovoljne kmete. Bolj mu je ustrezalo, da si je umil roke in pokazal vso pripravljenost pred kmeti, da bi ustregel kmetom in razčistil njihove pritožbe. Vso krivdo bi naj nosilo plemstvo. Na drugi strani pa se je kazal plemstvu ne kot nepristranskega razsodnika med gospodo in podložniki, marveč kot diplomata, ki je seveda na strani gospode. Sicer pa je za vlogo cesarja — ne le za Maksimilijana — v trenjih med podložniki in zemljiško gospodo prav to značilno, da je cesar hotel pred ljudstvom veljati kot njegov milostljiv nad vse pravičen pokrovitelj, »očec«, pred plemstvom pa kot nadvse moder državnik in vseomogočen urejevalec in usmerjevalec usode vse »domovine«.

Tako je tudi dokazano, da je Maksimilijan I. skušal s svojim vplivom, z navodili, ki vsaj vsa niso bila očitno naperjena proti upornim kmetom, posredovati, da bi se spor ne razostril v pravi in splošni kmečki upor. Zgodovinar omenja »splošno zapovedno pismo«, ki ga je cesar spomladi 1515. menda že pred majem, poslal kranjskim deželnim stanovom. Postavil se je na stran plemstva že s tem, ker je velel deželnim stanovom, da morajo razpustiti, prepovedati kmečko zvezo, sicer pa bi naj počakali na razčiščenje, na prihod cesarjevih komisarjev, ki bodo imeli nalogo raziskati kmečke pritožbe. Kmetje tega pisma sploh niso hoteli priznati, ko se je plemstvo sklicevalo nanj; gospodi niso prav nič zaupali in tako je bila prva njihova misel, da je plemstvo pismo ponaredilo, da bi s cesarjevim imenom ter ugledom bolj učinkovito pristikalo nanje.

Kaže, da cesarjevo pismo ni imelo nobenega vpliva na kmečko gibanje in dozorevanje upora. Vendar je prav tako upravičena domneva zgodovinarjev, da so voditelji kmečkega gibanja poznali cesarjevo pismo in verjeli, kaj je cesar zahteval od deželnih stanov — razpust kmečke zveze. Datuma ni mogoče natančneje ugotoviti, kdaj je bilo cesarjevo pismo napisano. Zato je mogoče, da je kmečko odposlanstvo šlo k cesarju predvsem ali edino zaradi tega pisma, ne pa zaradi nastopa cesarjevih (ali Langovih) odposlancev, ki so v Ljubljani na kmečkem

zborovanju zahtevali, naj kmetje razpustijo »nedovoljeno« kmečko zvezo. Po drugi domnevi bi naj kmečki odposlanci skušali prepričati cesarja, da bi ne bilo prav tako strogo nastopati proti njim in kmečki zvezi. Cesar baje potem ni več vztrajal, naj bi kmečko zvezo razpustili, marveč je le ukazal, naj je več ne širijo in da ne napadajo graščin. Dejansko so uporniki že pred izbruhom splošnega upora nastopili tu in tam kot bojoviti uporniki, ki jim gradovi niso bili več sveti. Kmečko gibanje se je namreč kazalo za plemstvo v najbolj zastrašujoči obliki v tem, da so kmetje od svojih zborovanj, od besed, začeli prehajati k dejanjem.

13

Pravi upor (ali kmečka vojna na Slovenskem) tedaj spomladi, ko je cesar »milostljiv« in »moder« spletkaril ter lovil ravnotežje med kmeti in plemstvom, je že tlel. Verjetno tedaj upora, požara, ni bilo več mogoče preprečiti — »vsemogočnost presvetlega cesarja« je odpovedala, ko je kmetom postalo tlačansko breme neznošno težko. Za upor pa je bil izpolnjen eden najpomembnejših pogojev: kmetje so bili organizirani, kmečka zveza je postala sila, ki se je mogla vsaj začasno odločno postaviti po robu fevdalnemu nasilju.

Upor se je razplamtel maja. Organizacija kmečkega gibanja je bila do spomladi verjetno tako uspešna med drugim še iz posebnega razloga: pozimi kmetje niso bili tako preobloženi z delom in ne stalno pod nadzorstvom grajskih valptov in biričev. Zato tudi ni naključje, da je veliki slovensko-hrvaški kmečki upor izbruhnil pozimi. (O njem pa bo treba seveda posebej in obširneje razpravljati.)

Zgodovinar ugotavlja, da se je kmečki upor razvnel pravzaprav na velikem kmečkem zborovanju v Novem mestu 14. maja 1515. Tedaj so se uporniki čutili že tako močne in pripravljene na boj, da se niso prav nič skrivali in da so se njihovega javnega zborovanja udeležili tudi meščani. Mnogi meščani pa so bili neposredni zavvezniki upornih kmetov in marsikdo med njimi ni imel nič manj »želoduc« plemstva kot pa sami kmetje.

Toda pomembno za to kmečko zborovanje je najbolj, da je bilo dejansko vojna napoved zemljiški gospodi, saj

so se na njem dogovorili že o napadih na več gradov. Zlasti so bili osvojevani Mindorfi, ki so imeli »Srajbarski turn«, grad pri Težki vodi v novomeški okolici.

Uporniki so šli v napad na ta grad menda kar neposredno po zborovanju. Zmaga je bila lahka; grad so zavzeli najbrž že s prvim naskokom. Zaplenili so, kar se jim je zdelo vrednega in v čemer je bilo prelo nedvomno več ali manj njihovih žuljev. Grad so končno zažgali kot vir njihovega trpljenja in znamenje njihove sužnosti. Sicer pa je zgodovina dotlej dala kmetom dovolj zgledov, kaj navadno potrdi zmago nad premaganim sovražnikom: ogenj je zapetil sleherni napad Turkov, gorje našega ljudstva — nešteto krat. Prilastek vseh vojn sta bila »meč in ogenj« — kri in uničevanje. Požar gradov pa je bil tudi najbolj neposredna in najbolj pretresljiva, veličastna podoba, izraz maščevanja nad stoletnimi krivicami. Goreči gradovi so bili zgodovinski prizor, uporni kmetje pa so bili ne le trpni marveč dejavni gledalci ene izmed pomembnejših dram in nedogledne razsežnosti družbenega razvoja. Stoletja nakopičenih notranjih napetosti počasnega razvoja fevdalizma so privedla človeštvo v novi vek, v novo dobo. Kmečki upori so sicer bili le eden izmed znanihcev novega časa, vendar nikakor ne najmanj pomemben.

Takšni zgodovinski trenutki porajajo seveda tudi poseben močan občutek, kakršen je zlasti revolucionarni žar, zanesenost ljudstva, omamljenega spričo spoznanja, da je močno in zmagovito. To občutje nam ni tuje še dandanes, da nas prevzame nekoliko že ob geslih in pesmih, sicer preprostih besedah: »Grad gori, gospod beži ali: »Le vkup, le vkup, uboga gmajna!«

Dandanes seveda ni mogoče opisati dogodkov in ljudi iz tistih davnih časov, saj so minila dolga stoletja. Kako si naj zdaj zamislimo preprostega slovenskega človeka, vse tiste za zgodovino brezimne ljudi, ki pa so vendar stopili v zgodovino? Zgodovinarji so z dolgotrajnim trudom izluščili drobce zapisov iz starih listin in zgodovinskih pričevanj. To pa je za celotno in enotno podobo mnogo premalo. Vendar je na splošno mogoče spremljati glavne dogodke, kakor jih je uvrstil v svojo knjigo Kmečki upori na Slovenskem zgodovinar Bogo Grafenauer.

(Se nadaljuje)

Knjiga o primorskih Slovencih pod Italijo

»Institut za zgodovino delavskega gibanja, ki bo čez leto dni star petnajst let, se že od svoje ustanovitve naprej zaveda, da mora z izsledki svojih raziskovanj seznaniti širšo javnost in z objavljanjem virov, bibliografij, kronoloških pregledov pomembnejših dogodkov itd. omogočiti raziskovalno delo širšemu krogu raziskovalcev.« je v uvodnih besedah na tiskovni konferenci ob izidu zadnjih treh institutovih publikacij dejal direktor dr. Tone Ferenc. Izdaja revije »Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1971—1972«, dela dr. Milice Kacin-Wohinz »Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo 1918—1919« in »Partizanske tiskarne na Slovenskem« dr. Jožeta Kralla pa je hkrati majhen jubilej Instituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, ki je z omenjenimi izdajami doslej javnosti predstavil že kar 50 samostojnih publikacij: 11 zvezkov institutove znanstvene revije, 20 knjig virov, 2 knjigi bibliografij, 2 knjigi pregleda pomembnejših dogodkov v delavskem gibanju na Slovenskem, 1 knjigo spominov, 2 učbenika za šole, 10 celovitejših in izčrpnih znanstvenih razprav in monografij ter 2 drugi publikaciji.

Dr. Milica Kacin-Wohinz, znanstvena sodelavka Instituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, se je s svojim skoraj petnajstletnim znanstvenim delom zelo uspešno uveljavila med našimi mlajšimi zgodovinarji kot poznavalka najnovejše zgodovine primorskih Slovencev. Pred seboj imamo zdaj njeno prvo knjigo, ki je obenem razširjen in dopolnjen tekst njene doktorske disertacije, obranjene decembra 1970 na filozofski fakulteti univerze v Ljubljani.

Delo »Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo 1918—1919« govori o slovenskem področju, ki je po prvi svetovni vojni prišlo pod Italijo — področju, ki so mu Italijani rekli Venezia Giulia, Slovenci pa poimenovali Julijska krajina — in zajema čas od razpada avstrijske oblasti v tem prostoru (ob koncu oktobra 1918) in njegove zasedbe po italijanski vojski (v začetku novembra 1918) pa do uradnega proglasa priključitve Italiji (januarja 1921) na podlagi rapalske mirovne pogodbe.

Vsebinska dela je podrobna obdelava političnih razmer in sprememb v slovenskih pa tudi italijanskih meščanskih strankah in v socialističnem delavskem taboru ter podrobna obdelava sistema, teženj in poslovanja italijanske zasebne uprave. Tako na široko, poglobljeno in podrobno ni bilo to obdobje zajeto doslej ne z naše ne z italijanske strani. Prav gotovo lahko rečemo, da je delo Milice Kacin-Wohinz izredno pomembna novost. Posebno vrednost mu daje uporaba italijanskih arhivskih virov. Čeprav so ti za javnost praviloma še nedostopni, je višji arhivski svet pri notranjem ministrstvu v Rimu avtorici izjemoma (z nekaterimi omejitvami in pogoji) dovolil dostop v arhive. Politika italijanskih zasedbenih oblasti je mogla biti zato v knjigi zelo jasno osvetljena, cela vrsta vladnih navodil in poročil vladi pa je prvič navedena in analizirana v tisku.

Knjiga je pisana zelo jasno in pregledno. Opremljena je z nekaj zemljevidi, večjim številom fotografij oseb, dogodkov in dokumentov. Strokovnjaki bodo še posebej veseli zelo nadrobne orisa virov in literature v dodatku, vsi, ki bodo knjigo večkrat uporabljali, imenskega kazala in opomb, slovenščine ne vešči tujci pa francoskega resimeja.

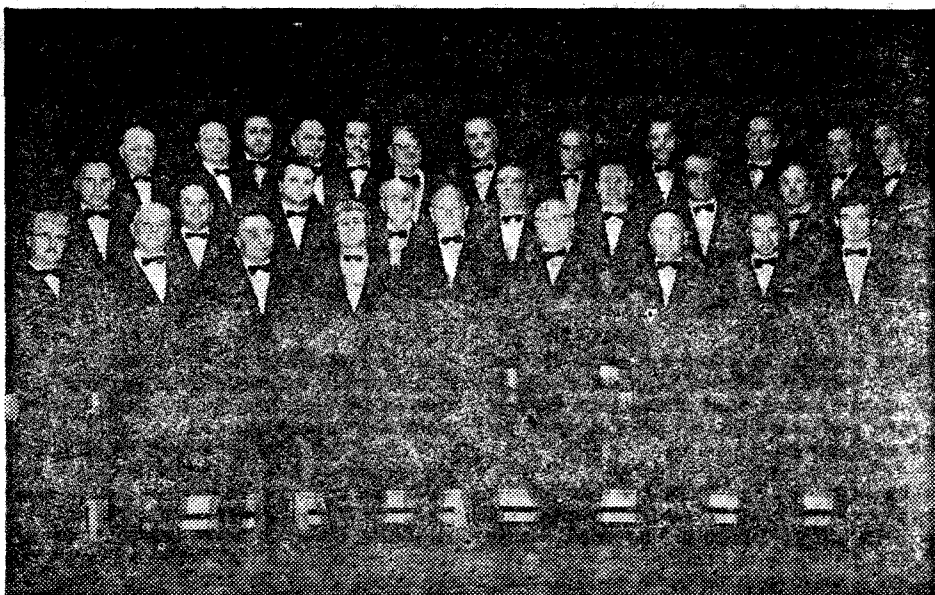
Iz bogate problematike knjige naj tu navedemo le nekaj stvari. Prav nasprotno kot na svoji severni nemško-slovenski narodnostni meji so Slovenci na Primorskem pred prvo svetovno vojno v nacionalnem pogledu zelo močno napredovali. Italianizacija je bila vedno manjša,

krepile so se slovenske gospodarske, politične in kulturne organizacije. Toda prav to ozemlje je zajela ob razpadu avstroogrske monarhije nesreča italijanske okupacije. V kakšnih okoliščinah so živeli Slovenci v tem času, ko njihova bodoča usoda še ni bila do kraja in formalno odločena, kaj so želeli, kaj so upali in kako ravnali, o tem podrobno govori naša knjiga.

Dvoje pojavov je značilnih za razvoj na Primorskem v letu 1919 in v prvi polovici leta 1920: velik razmah socialističnega delavskega gibanja — ne le v Trstu in industrijskih središčih, ampak tudi na slovenskem podeželju — na eni strani ter nastanek in začetni razmah italijanskega fašizma na drugi strani. Posebne razmere na Primorskem, zlasti interesi italijanskega nacionalizma, so pomenile večjo spodbudo za razvoj fašizma kot v starih italijanskih pokrajinah. Fašizem je postajal tu pobudnik akcije nacionalističnih sil, prevladal je nad stari italijanskimi meščanskimi strankami. Če je bil leta 1919 še dokaj neznan, se je pa ob prehodu v novo leto močno okrepil in generalni čelni komisar Mosconi je februarja 1920 že poročal vladi, da se fašizem v deželi krepi in da postaja edina organizirana sila za obrambo italijanstva in socialnega reda. Julija 1920 je prišlo do znanega požiga slovenskega narodnega doma v Trstu, septembra pa do neuspešne splošne stavke delavstva. V obeh primerih je prišlo do povezave med fašističnimi silami in italijanskimi oblastmi. Oboji so govorili o »slovansko-boljševiški« nevarnosti ter hote povezovali delavsko in slovensko gibanje v celoto, da bi tako dali boju proti delavskemu gibanju značaj obrambe italijanstva. Druga polovica leta 1920 je tako prinesla poraz delavstvu ter slovenskim in demokratičnim težnjam nasploh, poleg tega pa tudi z rapalsko pogodbo zapečatila usodo primorskega ozemlja vse do narodnoosvobodilnega boja v drugi svetovni vojni.

Opozoriti moramo še na to, da je delo izšlo kot prva knjiga zbirke »Zgodovine Slovencev 1919—1945«, ki jo s tem začenja Institut za zgodovino delavskega gibanja. Ena velikih nalog instituta je podrobno proučiti gospodarsko, socialno in politično zgodovino Slovencev med obema vojnama, tako na jugoslovanskem kot italijanskem in avstrijskem ozemlju. V tej zbirki bodo izhajale posamezne podrobne obravnave. Knjiga dr. Milice Kacin-Wohinz to zbirko dostojno in častno uvaža.

Prof. dr. VASILIJ MELIK

Danes vam prvič in s posebnim zadovoljstvom predstavljamo tridesetčlanski moški pevski zbor ZB NOV Zgornja Šiška — Ljubljana, ki je bil ustanovljen 5. novembra 1970. S sistematskim delom so pričeli februarja 1971, do danes imajo za seboj že dvajset javnih nastopov, vključeni pa so — kot je povedal predsednik zbora in predsednik borčevske organizacije Zgornja Šiška Mihael Pirnat — v Zvezo kulturnoprosvetnih organizacij občine Šiška, ki jim nudi tudi denarno pomoč.

DNE 19. APRILA 1973 OB 20. URI SE BO MOŠKI PEVSKI ZBOR ZB NOV ZGORNJA ŠIŠKA — LJUBLJANA POD VODSTVOM PEVOVODJE DR. FRANCETA PERGARJA PREDSTAVIL S PRVIM SAMOSTOJNIM CELOVEČERNIM KONCERTOM SLOVENSkih NARODNIH IN PARTIZANSKIH PESMI V SOLI »VALENTINA VODNIKA«, ADAMIČEVA 16, SOSESKA VI, LJUBLJANA-ŠIŠKA. VABLJENI!

beleške

UMRL JE PABLO PICASSO

Minulo nedeljo je v mestecu Mouginsu blizu Cannese ugasnilo v enaindevetdesetem letu življenja velikega španskega slikarja, angažiranega umetnika — protifašista in komuniste Pabla Picassa. Avtor Guernice, dela, v katerem je tako pretresljivo prikazal tragično usodo svoje domovine v rokah fašizma, je

po Francovi zmagi pobegnil v Francijo in je odlejel živl na njeni topli rivieri ter ustvarjal velika umetniška dela. Zaklel se je, da ne bo odšel v domovino, dokler Španija ne bo demokratična republika. Umrl je, ne da bi bil dočakal ta dan.

OPERA MATIJA GUBEC

Minulo soboto je bila v Ljubljani premiera opere Rista Savina »Matija Gubec«, s katero je ljubljanska operna hiša počastila praznovanje 500-letnice kmečkih uporov in 400-letnice slovensko-hrvaškega upora. Delo je bilo v Ljubljani prvič na sporedu pred sedemintridesetimi leti. Režijo je tokrat prevzel Fran Žizek, dirigent je Ciril Cvetko, libreto je prepsal Smiljan Samec, naslovno vlogo pa poje Danilo Merlak.

PRVO DELAVSKO GLEDALIŠČE

Gledališka delavnica »Rade Končar« v Zagrebu je verjetno prvo in morda tudi edino delavsko gledališče v Jugoslaviji, v katerem poleg

skupine amaterjev sodelujejo tudi profesionalni dramski igralci. Njihovo delo se odvija v eni izmed velikih hal tovarne. To svojevrstno in originalno gledališče je bilo ustanovljeno z željo, da postane gledališka stvarjalnost čim bolj dostopna delavcem.

SVETINOVA LOVČEVA HČI V SLOVAŠČINI

Na Slovaškem so nedavno izdali povest Lovčeva hči, delo znanega slovenskega pisatelja Toneta Svetine, ki je sicer zaslovel predvsem kot pisec Ukane.

Zvedeli smo, da nameravajo na Slovaškem izdati tudi Ukano. Leta je že izšla tudi v češkem prevodu v nakladi 25.000, poprej pa že tudi v Sovjetski zvezi (v ruskem prevodu) v nakladi 30.000, ki je že zdavnaj razprodana. To je vsekakor edinstven uspeh slovenskega knjižnega dela na tujem knjižnem trgu.

V POČASTITEV ŠKOFJELOŠKE TISOČLETNICE

Letos praznujemo tisoč let prve zgodovinske dokumentirane omembe škofjeloškega ozemlja. Da bi javnost seznanili s prizadevanji odbora za praznovanje te pomembne obletnice — vodi ga Zdravko Kravina — je skupščina občine Škofja Loka pred kratkim sklicala prvo iz niza tiskovnih konferenc, ki jih nameravajo v ta namen še prirediti. Na njej so organizatorji proslave, zastopniki založb in avtorji predstavili publikacije, izdane v počastitev škofjeloške tisočletnice. Med slednjimi bi omenili Ivana Jana DRAŽGOŠE in ŠKOFJELOŠKI ODRED Toneta Lotriča (Partizanska knjiga), ki sta že izšli pa Jožeta Vidica ZLOČIN PRI LENARTU (Zavod Borec) in ZBORNIK O NARODNOOSVOBODILNI BORBI NA OBMOČJU ŠKOFJE LOKE (Odbor za proslavo škofjeloške tisočletnice). Torej so organizatorji proslave — kot je na tiskovni konferenci poudaril predsednik odbora za znanost in publikacije ter škofjeloški častni občan prof. Boris Zihertl — dali narodnoosvobodilnemu boju tisto pozornost, ki jo zasluži in brez katerega bi naše praznovanje ne imelo pravega zaključka; od tod tudi izbor zbornika Franceta Kavčiča kot publikacije, ki bo sklenila zbirko osemnajstih knjižnih izdaj, posvečenih tisočletnici Škofje Loke in njenega ozemlja.

MS

Novo pri Partizanski knjigi

BOLEČINA, Karel Grabeljšek

str. 311, pl. 65 din

Kritičen opis vojnega in povojnega časa, ko si je vsak krojil usodo po svoje. Prikaz treh likov, ki različno gledajo na svet in družbo. Težišče je na osrednji figuri — Korencanu, ki se po vojni ne znajde več. Njegove iluzije se razkrojijo in propad je neizbežen. Roman je kritičen poskus ovrednotenja problemov družbe in človeka v našem času.

BALADA O KOVAČICI, Janez Vipotnik

str. 215, pl. 45 din

Splet desetih črtic iz partizanstva, ki realistično govorijo o obdobju, ko se je odločala naša usoda. Črtice se odlikujejo s svojo iskrenostjo in kritičnostjo. Nekateri liki imajo tudi temne strani v značaju, zato so črtice še bolj žive in imajo posebno vrednost.

IZGUBLJENI ZAPISKI, Dore Klemenčič-Maj

str. 352, 88 barvnih in črno-belih reprodukcij, pl. 140 din

Razmišljanje subtilnega umetnika, likovnika, ki ga je gnalo, da se je izpoval tudi v besedi. Dragocene so misli o slikarstvu, poslanstvu umetnosti in o vrsti svetovnonazorskih vprašanj. Misli resničnega izobraženca, ki je vzvišen nad obrekovanji in osebnimi obračunavanji.

Knjige lahko dobite v vseh knjižarnah ali neposredno v Partizanski knjigi, Ljubljana, Vodnikova 43, tel. 56-498.

Orožarna na Bližnjem vzhodu

Za tri milijona Izraelcev res lahko trdimo, da so oboroženi do zob. Večji del orožja je zahodnega izvora, toda v novejšem času je čedalje pomembnejši tudi delež domače vojaške industrije.

Izraelska letalska industrija se razvija tako hitro, da ne bo nikogar več presenetilo, če bodo nekega lepega dne sporočili, da je poslala na trg lastno nadzvočno bojno letalo. Po mnogih tujih poročilih se je to menda že zgodilo in neki ameriški časopis je novemu letalu dal ime »barak«, kar pomeni strela.

Splošno pa je znano, da je izraelska letalska industrija ob petindvajsetletnici obstoja Izraela že tako ezlo razvila obrate za vzdrževanje reakcijskih letal tipa phantom, ki so bili kupljeni v ZDA, da sedaj nimajo z njihovim vzdrževanjem in popraviljem nobenih težav več. Izrael pa proizvaja tudi že civilna letala.

Prav tako je znano, da v Izraelu na podlagi francoske licence izdelujejo trenajzna letala fuga—magyster in da predelujejo in preprodajo stara potniška letala boeing 707. Sodobna industrija vojnih letal zahteva tudi kompleksno elektronsko opremo. Izrael se uspešno ukvarja tudi s tem. Pred kratkim je izraelsko podjetje, ki proizvaja to

opremo, sporočilo, da vsako leto proda v tujino za več milijonov dolarjev razne elektronske opreme, med katero tudi razne vojaške elektronske naprave.

V zadnjem času se slišati, da v Izraelu predelujejo in izpopolnjujejo sovjetske tanke T-54 in T-55, ki so jih bili zaplenili med šestdnevno junijsko vojno leta 1967 v Egiptu in Siriji. Izraelska industrija pa predeluje in zboljšuje tudi britanske tanke tipa centurion, ki so jih kupili pred dvajsetimi leti. Kaže, da ti predelani tanki sedaj sodijo

Izraelski minomet kal. 120 mm na polgoseničnem vozilu

v najsodobnejšo oborožitev in da se lahko kosajo z ameriški tanki tipa paton 60, ki tudi sodijo v oborožitev izraelske vojske.

Marsikoga je presenetila novica, da so Izraelci februarja splavili z raketami oboroženo ladjo, ki je v celoti izraelski izdelek. Ladja ima 415 ton in je potemtakem večja, bolj oborožena in s precej večjim dosegom od desetih raketnih patrolnih čolnov, ki so jih bili nabavili v Franciji, pet od njih pa celo ukradli iz Cherbourga, potem ko so Francozi prepovedali izvoz vsakega orožja v Izrael. Domači in francoski patrolni čolni so oboroženi z raketami »morje-morje«, ki jih izdeluje domača industrija.

Izrael se je začel zanimati za lastno oborožitveno industrijo že v prvih dneh svojega obstoja, in prvo primitivno orožje, ki je bilo izpopolnjena verzija nekega tujega orožja, so učinkovito uporabljali že med boji za svojo neodvisnost leta 1948—49. To primitivno orožje pa so že zdavnaj nadomestili z boljšim orožjem. Sem sodi tudi brzostrelka UZI kalibra 9 mm, ki jo sedaj uporabljajo tudi v mnogih tujih policijskih in vojaških silah.

Izrael se je lotil tudi proizvodnje raznih vozil — polgoseničarjev in džipov. Že leta 1967 so sporočili, da množično izdelujejo minomete kal. 120 mm na vozilih. Dve leti kasneje je svet zvedel, da izraelska vojaška industrija izdeluje tudi minomete kal. 160 mm, ki so vgrajeni na predelane tanke tipa sherman in katerih domet je 9300 metrov. Izrael pa izdeluje doma tudi vse osnovno strelivo, ki ga potrebuje.

Cez mesec dni bo Izrael proslavljal petindvajsetletnico svojega obstoja in ob tej priložnosti bo na vojaški paradi nedvomno pokazal še kako novo orožje, ki ga izdelujejo doma.

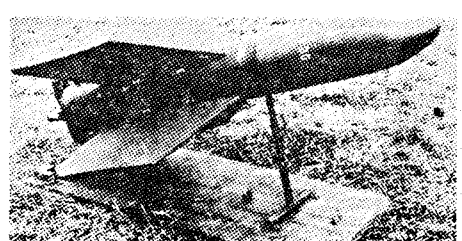
Med najpomembnejše dosežke sodi nova avtomatska puška, za katero trdijo, da lahko izstreli 650 nabojev na minuto. Vojaški tehnik Bamahan je objavil podatke, po katerih je mogoče sklepati, da ima nova puška galil kaliber 5,56 mm, da je zložljivim kopitom vred dolga 97 cm, teška pa 4,1 kg. Jeklena cev te puške ima 104 kanale (orožje te vrste ima običajno po 200 kanalov). Puška je učinkovita na razdaljah do 500 metrov, stane pa približno 3000 din.

Izraelski časopis Haarec je objavil, da so nekatere izraelske enote komandosov že dobile to revolucionarno novo avtomatsko puško, za katero trdi, da je najboljše na svetu. Izraelsko vojaško poveljstvo te vesti ni hotelo uradno komentirati, toda dejstvo, da je izraelska cenzura dovolila objaviti podatke o novi puški, dokazuje, da puška galil zares obstaja. Časopis med drugim piše, da bo nova puška nadomestila belgijsko puško FN, izraelsko brzostrelko UZI in lahko brzostrelko browning, s katerimi je oborožena izraelska vojska. Nova puška namreč združuje lastnosti vseh treh orožij. Puška ima merilne naprave za streljanje podnevi ali ponoči, poleg navadnih nabojev pa uporab-

lja še eksplozivne ali protitankovske bombe.

Izrael je pred nekaj dnevi uradno potrdil, da domača industrija razvija raketo »zrak-zrak«, ki jo bodo kmalu prikazali tudi širši javnosti. Glasovi o tem so v Izraelu krožili že poprej, čeprav je bilo o tem prepovedano govoriti. Sedaj pa so po radiu objavili, da imajo izraelske oborožene sile te rakete že dve leti in da so z njimi sestrelile med tem že več arabskih letal. V tujem tisku so objavljeni podatki, da nova raketa deluje s pomočjo merilnih naprav na infrardeče, elektromagnetne in radarske žarke. Njena bojna glava je težka približno štiri kilograme, leti pa lahko 23 km daleč. S temi raketami so oboroženi izraelski lovci in lovski bombniki.

Vojaški sodelavec neodvisnega časopisa Haarec posebej poudarja, da »izraelske vo-

Izraelska vojna industrija poleg mornariških raket GABRIEL izdeluje tudi protitankovske rakete SS-11.

jaške oblasti skoraj vsak teden poročajo o kakem novem orožju: o raketni patrolni ladji, o puški galil, o novi čeladi, o neprebojnem telovniku in sedaj o raketah »zrak-zrak«. V tujem tisku pa je zaslediti tudi že podatke o bojnem letalu in načrtih novega tanka. Povsem je možno, da so vsa ta »odkritja« povešana s petindvajsetletnico izraelske države, prav tako pa je to tudi lahko močno sredstvo za zavračanje.

V vsakem primeru omenjena odkritja dokazujejo velik napredek izraelske vojaške industrije v zadnjih letih. Njen razvoj pa bo še hitrejši, ko bo objavljen sporazum o tehničnem sodelovanju med ZDA in Izraelom. Takrat bodo Izraelci lahko precej prihranili v času, hkrati pa bodo dobili tudi sredstva za razna raziskovanja na tem področju. Izrael bo postal za preprosto izvoza iz nekaterih držav še bolj neobčutljiv, čeprav bo moral še vedno kupovati v tujini del vojaške opreme in tudi surovine.

zanimivosti

AMERIČANI SE NE NAMERAVAJO UMAKNITI IZ EVROPE

Pred nekaj dnevi so v Beli hiši uradno potrdili namero predsednika Nixona, da sedaj, ko tečejo pogajanja s Sovjetsko zvezo in deželami varšavskega sporazuma, ostanejo ameriške vojaške enote v zahodni Evropi na prejšnji ravni. Opozicija v ameriškem senatu je namreč zahtevala precejšnje zmanjšanje ameriških sil v Evropi, prav tako pa tudi umik ameriških enot iz vse Azije, vključno Korejo.

Predstavnik opozicije je v zvezi s tem zatrjeval, da vzdrževanje 300.000 ameriških vojakov v Evropi stane ameriške davkoplačevalce približno 17 milijard dolarjev letno. Vlada omenjene številke ne osporava, vendar trdi, da neposredni stroški za enote v Evropi znašajo le štiri milijarde.

OPREMA ZA ELEKTRONSKO VOJSKOVANJE

Znano je, da se ameriška vojska spreminja v poklicno, ki bo sestavljena iz samih prostovoljcev. Načrti Pentagona pa predvidevajo, naj bi se v naslednjih petih letih število žensk v ameriški vojski podvojilo. Pomočnik ameriškega obrambnega ministra je pred kratkim na neki tiskovni konferenci izjavil, da je sedaj v oboroženih silah 40.900 žensk, do leta 1977 pa jih bo že približno osemdeset tisoč. Rekel je, da število prostovoljcev ustreza dosedanjim potrebam ameriške vojske in da bodo z ženskami izpopolnili zasedbo tistih delovnih mest, na katerih so doslej bili močni vojaški obvezniki.

KATERI JE MOČNEJŠI — BATNI ALI REAKCIJSKI MOTOR?

Na pohodu je plinska turbina

Pred dobrimi tremi desetletji se je rodila nova veja tehnike — tehnika plinskih turbin. Turboreaktivni motor, kar je drugo ime za plinsko turbino, so prvi uporabili konstruktorji letal, potem pa je plinska turbina naredila že pravo revolucijo v letalstvu. Danes so reaktivna letala neprekosljivi gospodarji neba, saj le turboreaktivni motor oziroma plinska turbina lahko zagotovi letalcem tisto, kar jim je najbolj potrebno — hitrost.

Oglejmo si v kratkih obrisih, kako deluje plinska turbina: Zrak vstopa v kompresor, kjer ga grabi na desetine majhnih lopatic, ki se vrte z zelo veliko hitrostjo; lopatice ga potiskajo v notranjost kompresorja in ga tja »tlačijo« vedno več in več in to z vedno večjo hitrostjo. Zrak postaja vedno bolj stisnjen in vroč. Iz kompresorja sika v izgorovalno komoro, kjer je segret do 400 stopinj. Zdaj je dovolj, da se tja vbrizga nekaj nafte, gorilnega olja, zemeljskega plina ali premogovega prahu, in že pride do naglega izgorovanja. Zrak je potreben prav zaradi tega izgorovanja, saj je v zraku kisik, potreben za oksidacijo oziroma gorjenje. Pri izgorovanju npr. gorilnega olja nastajajo plini, katerih prostornina se naglo veča, temperatura pa naraste do 700 in celo do 1000 stopinj in čez. Ta ognjeni vihar buta na lopatice turbine in jih vrta s hitrostjo več desetstisoč obratov v minuti.

Tako dobljeno silo lahko izkoristimo za pogon letalskih propelerjev, na primer pri letalskih turbopropelerskih motorjih. Se pogosteje pa reakcijska sila, ki nastane zaradi zelo hitrega reaktivnega curka, potiska letalo naprej. S pomočjo primerne transmisije lahko moč, ki jo daje plinska turbina, prenesemo tudi na kolesa avtomobilov, lokomotiv in tankov pa tudi na ladijske vijake ali generatorje v elektrarnah.

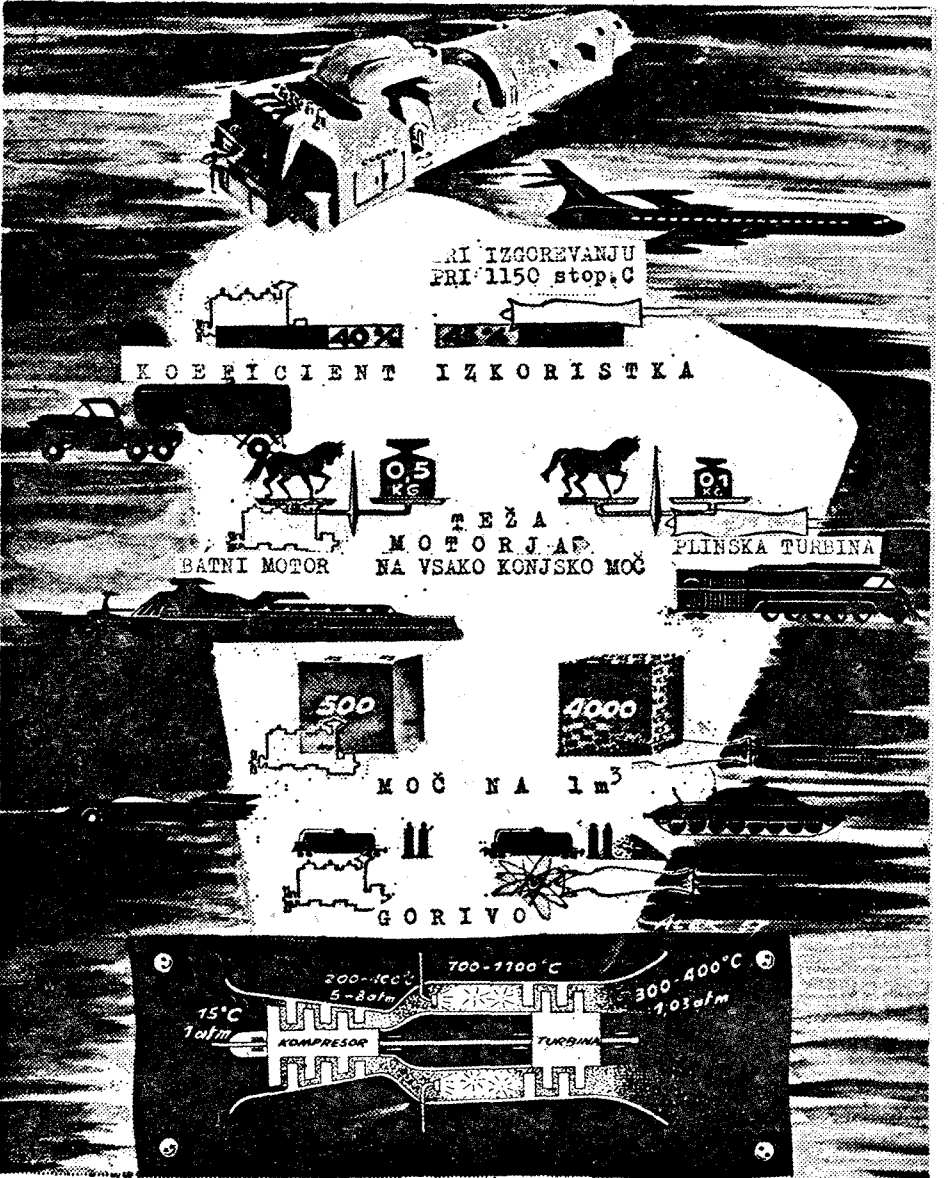
Plinska turbina s 1000 KM, prirejena za vgraditev v avtomobil ali tank, bi bila težka samo 160 kg, medtem ko bi moral dizel motor enake moči biti težak kar 830 kg. Poskusne plinskoturbinske avtomobile in tanke so že konstruirali, vendar plinskih turbin v kopenskem transportu praktično še niso začeli uporabljati. Vzrok za to je velika poraba goriva v vozilih, ki pa se jim hitrost ne more, oziroma bolje — ne sme kaj dosti povečati. Kljub temu jih v nekaterih državah že vgrajujejo v lokomotive za železniški promet.

Zelo naglo pa plinska turbina prodira v pomorski promet, še posebej v vojne mornarice. Po morjih že plovejo topničarke, fregate, rušilci in križarke na turboreaktivni pogon. Plinske turbine so lažje in tudi

manjše od dizelskih motorjev, zato pomenijo na ladjah prihranek tako kar zadeva prostor kot pri tonaži. Na ta način pa nastajajo hitre ladje, ki lahko vkrajo več goriva, orožja in razne druge opreme itd.

Ilustracija, ki jo objavljamo, prikazuje

nekatero prednosti plinske turbine pred batnim motorjem: boljši koeficient izkoristka, večja moč, možnost uporabe raznovrstnega in cenenejšega goriva itd. Na dnu risbe pa je prikazan tudi osnovni princip delovanja plinske turbine.

Pouk na prvem mestu, vendar...

Preden se odloči za berilo, prenekateri vojak zelo rad prisluhne nasvetom bibliotekarja Grujice (na desni).

Vsaka mladost je sinonim za veselje, brezskrbnost, igro in razposajenost. Taka je tudi mladost vojakov — dijakov velike obrambne šole, ki se imenuje JLA. Toda prav v tej šoli prenekateri fantje spoznajo zahtevnost bojovniške »obrti« in je zato »sivo-olivna« mladost do določene mere tudi zelo resna. In tako kot v vsaki drugi šoli tudi v JLA naletimo na odlične in prav dobre vojake, skratka na mojstre svojega orožja. Pa ne samo to, ker so odličnjaki ne samo izredno dobri vojaki, ampak so tudi fantje z obilico človeških vrlin. Med njimi je večina takih, ki želijo vstopiti v vrste Zveze komunistov.

Pred kratkim so v skromni vojaški učilnici neke naše vojašnice enajsterici vojakov izročili rdečo knjižico in nageljne iz rok njihovih sovrstnic.

To je bil konec oziroma zadnji del poti, ki so jo mladi komunisti prehodili skupaj s svojimi starejšimi tovariši; ta dogodek pomeni nepozabno doživetje in življenjski spomin na vojaške dni. Tako so povedali novo sprejeti.

Vzdušja na slavnostnem sestanku, ki so ga popestrila lepa dekleta in rože, ne bom opisoval. Rajši bom podal nekaj misli in besed o poteku priprav, o prizadevnosti vojakov, ki so včeraj stopili v vrste ZK. Skušal bom z besedo pričarati vsaj del tistega, kar se pri človeku imenuje njegova moralno politična podoba, njegova ideološka opredelitev in navezanost na našo samoupravno družbo.

Ne zadostuje samo želja

Nekako pred začetkom sestanka me je eden od starešin enote, Josip Fabčić, opozoril, da v ZK sprejemajo predvsem tiste, ki so uspešno opravili izpite bojovniške zrelosti. V enoti je takih sicer precej, vendar je uspeh pri pouku le eden od pogojev za sprejem v Zvezo komunistov.

— Vseh tistih, ki so izrazili željo za vstop v ZK, nismo sprejeli, — je dejal Fabčić. — Imamo namreč še nekaj takih, ki bodo morali še malo počakati. Sicer so tudi oni, tako kot drugi, končali naš dvotedenski seminar, ki je nekakšna teoretična priprava kandidatov, vendar njihovo znanje s tega področja zaenkrat ne zadostuje, zato bomo morali seminar ponoviti. Predavatelj imam dovolj na voljo. To so v glavnem vojaški komunisti. Naj omenim samo vojaka Vojka Pirherja, socialnega delavca iz Celja, potem Nenada Djakovića, filozofa iz Beograda, Borisa Severja in še vrsto drugih.

— Kakšen pa je bil program, ki so ga fantje preučevali na seminarju?

— Začeli smo s temeljnimi pojmi o Zvezi komunistov, kar je seveda logično. Potem smo se dotaknili zgodovine ZK s poudarkom na vlogi komunistov v organiziranju in vodenju našega osvobodilnega boja. Nismo pozabili na pogovor o odnosu ZK do naše samoupravne družbe, razpravljali pa smo tudi o mednarodnem delavskem gibanju v svetu.

Tako torej pravi tovariš Fabčić. Za konec najinega pogovora je poudaril, da pri izbiri novih članov ZK ne pozabljajo na delavca, neposrednega proizvajalca, ki se bo jutri, ko odsluži vojaški rok, nekje v kolektivu boril za uresničevanje politike, ki jo narokujeta pismo tovariša Tita in delavski razred. Kar zadeva tiste, ki kljub želji še niso sprejeti v ZK, je stvar takšna: še enkrat na seminar, potem pa bo.

Zdravkova zmag

Kot izredno dober vojak je Zdravko do bil čin razvodnika. Vsekakor je to zanj pri znanje. Toda fant si je zaželel kaj več, in

sicer postati član ZK. O tem je razmišljal, preden je oblekel vojaško uniformo, vendar je v svojem delovnem kolektivu, kot kaže, naletel na gluha ušesa.

— Tudi v vojski ni šlo vse po loju, — pravi Zdravko. — Ne, ne mislite, da se pri tožujem čez vojaško življenje; vmes je nekaj drugega. Pri vojakih so me namreč nepričakovano doletele velike skrbi. Pred kratkim sem dobil pismo staršev; žalostno in s solzami orošeno pismo. Moj mlajši brat je šilil v tujino. Oče in mati se nista strinjala, saj je brat imel lepo službo doma.

Pismo je Zdravko vznemirilo. Nekaj noči ni mogel stisniti očesa, ker je dobro vedel, da nima njegov brat v tujini kaj iskati. Po drugi strani pa je bil Zdravko seznanjen z našimi stališči do odhoda mladih v inozemstvo. Njegov brat je zaposlen, dober strugar je, kvalificiran delavec.

Zato je vojak zaprosil za dopust. Njegov starešina ga je razumel in je Zdravko odšel domov. Potrpežljivo se je pogovoril z dokaj trmastim bratom. Prepričal ga je, njegove besede so zalegle. Mlajši brat je priznal, da se je slabo odločil, in je ostal doma. Zadovoljen je bil z nasvetom starejšega brata, vojaka Zdravka. Tudi oče in mati sta zdaj hvaležna sinu, ker je preprečil, da bi se član njihove družine, ki mu je družba omogočila šolanje in dober kos kruha, potepal po svetu.

In zakaj je vojak Zdravko tako ukrepal? Naj odgovori sam.

— Redno spremljam dogodke tako v domovini kakor tudi v svetu. Ne vem točno, kdaj se je to zgodilo, vendar se še danes spominjam besed tovariša Tita o naših armadah v tujini.

Kakorkoli že, vojak Zdravko je žrtvoval doberšen del svojega vojaškega dopusta za pričkanje z bratom. Ni mu žal, saj je zmagal.

Dimnikar z belim pasom

Med novo sprejetimi je tudi fant iz prijavnice Stefan Ilijaš iz Celja. Pred kratkim dimnikar, sedaj vojak z belim pasom.

Vtis ob srečanju z njim je bil dokaj varljiv. Takoj sem pomislil, da je ta visoki in močni fant malce neroden in štorast, kot temu pravimo. Pa nisem imel prav, ker je Stefan prava vidra. To potrjuje tudi njegov odličen uspeh na policijskem tečaju, ki je,

kot je že znano, izredno zahteven in naporen.

Tudi Stefanu so izročili rdečo knjižico. Postal je komunist, dekleta pa so mu pripela rdeč nagelj. Pred tem sem utegnil zapisati le nekaj skopih besed o mladem celjskem dimnikarju. Izrekel jih je na sestanku nekaj vojak, član delavskega sveta »Magnetrona« iz Kraljeva.

— Naš »Stef« je nesebičen, njegovo srce je tovariško in široko. Ker sem se v civilstvu tudi sam ukvarjal z mladinskim delom, sva s Stefanom že prve dni vojašine našla skupni jezik.

Pozneje so mi povedali, da je Stefan tudi svojevrsten aktivist oziroma »politkomisar«. Nikdar mu ni težko pomagati tistim, ki jim pouk s področja družbenopolitične vzgoje ne gre tako hitro od rok. Kljub odgovorni in zahtevni službi utegne dimnikar z belim pasom spremljati vse dogodke v domovini in svetu.

»Bralec« vojakovih želja

Ne bi bilo zgrešeno, če bi zapovrstjo našli vse vojake, ki so vsak po svoje doživljali rdečo izkaznico, nageljne in čestitanja. Zato naj omenimo tudi mladega novinarja iz Beograda, Grujico Lukića. O njegovih vrlinah so na sestanku dosti govorili. Novinar je po uspešno končanem obveznem pouku odšel na delo v vojaški klub. Očitno je, da njegova skrb za pester in vsebinsko bogatejši vojakov prosti čas iz dneva v dan narašča. Grujica je urednik vojaškega biltena, organizator mnogih prireditev in predavanj na vojaški univerzi. Po njegovi zaslugi je prenekateri fant šele v vojski v dobri knjigi spoznal velikega prijatelja. Kajti mladi novinar, vojak Grujica, je odličen »bralec« vojakovih želja. Zato zlahka najde in priporoči berilo za okus vsakogar.

Tudi besede »narišejo« človeka

Pa se vsaj za hip vrnimo na sestanek in se pogledimo v bogate in zrele mladosti. O njih so govorili vojaki sami. Magister gradbeništva iz Makedonije, vojak Dundarov, je predlagal za sprejem rudarja iz Raške. Električar iz Postojne je izgovoril precej lepih besed o Zagrebčanu Zdenku, študentu strojništva. Ne, to niso bili skopi in brezživljenjski biografski podatki. To so bile iskrene in tovariške besede, ki so spretno »risale«

podobo vsakega vojaka, ki je bil predlagan za sprejem v ZK. Prisluhnimo.

— Naš tovariš Nenad je po poklicu delavec. Danes je odličen merilec na protiletalskem mitraljezu. Svoje mojstrstvo je že nekajkrat dokazal... Tudi njegov oče je delavec in borec NOV.

Potem je o merilcu Nenadu govoril majhen vojak. Njegovega imena si sicer nisem zapisal, kar pa ni tako tragično. A njegove jedrnate in strnjene besede sem ujel:

— Jaz bi poudaril, da je Nenad zelo marljiv in odgovoren. V našem vojaškem kolektivu pa slovi kot velik borec za utrjevanje bratstva in enotnosti... kajti, v enoti smo zbrani iz vseh krajev Jugoslavije in smo pravzaprav složna domovina v malem...

Tako so povedali o Nenadu in o vseh drugih, ki so že v rani mladosti ubrali pravo pot. Nadaljevali in hranili bodo tisto, za kar so se njihovi očetje, matere ali bratje borili. In zato je prav, da so bili sprejeti v vrste Zveze komunistov Jugoslavije.

Besedilo in slike
B. JAKOVLJEVIĆ

Zdravko spada med najboljše vojake v enoti in mu res ni težko razstaviti velikega mitraljeza.

telegrami

VRHNIKA: Na pobudo krajevne organizacije ZRVS je bila v Borovnici ustanovljena strelska družina, v katero se je včlanilo precej RVS in mladine, ki se za streljanje še posebej navdušuje. Sodelovanje med rezervnimi starešinami in mladino je sploh zelo uspešno, saj so se dogovorili za nekaj skupnih akcij — za sodelovanje mladincev na orientacijsko-taktičnih pohodih, tovariškem srečanju.

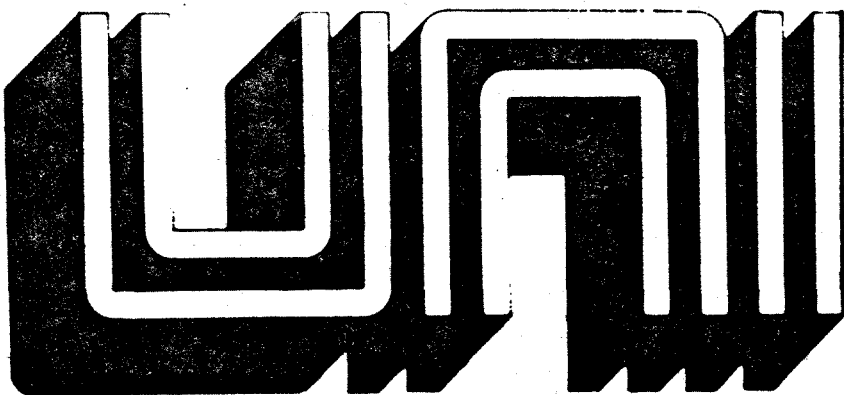
NOVA GORICA: Informativno-propagandna komisija občinskega odbora ZRVS je v sodelovanju z vodstvi osnovnih šol v Solkanu, Sempetru, Mirnu, Kanalu, Desklah, Dobrovem, Sempasu, Dorenbergu in Braniku organizirala slikovito razstavo »Poglejmo v vojaški dijaški dom Franca Rozmana-Staneta«.

BOROVNICA: Rezervni starešine osnovne organizacije ZRVS Borovnica so za spominski dom v Kumrovcu zdaj zbrali 600 din, kar pomeni, da je 80 odstotkov rezervnih starešin že prispevalo znesek, za katerega so se obvezali. V vrhniški občini je tako zdaj zbranih že 2600 din, vendar se akcija nadaljuje in računajo, da bodo do konca aprila zbrali še okoli 1500 din.

NOVA GORICA: Marica so po sklepu občinskega odbora ZRVS reorganizirali mestno organizacijo ZRVS Nova Gorica, tako da so iz nje ustanovili osnovno organizacijo v krajevni skupnosti Solkan in dve v okoliščini mesta Nova Gorica. Prva se bo imenovala »Sergej Mašera«, po znanem aprilskem junaku z rušilca ZAGREB, ki se je rodil v Gorici. Druga osnovna organizacija pa se bo imenovala »Jože Lemut-Saša«, po enem izmed prvih borcev za osvoboditev Slovenskega Primorja.

AJDOVSCINA: V akciji zbiranja prostovoljnih prispevkov za dom v Kumrovcu so rezervni starešine te občine prispevali že 3745 din, akcija pa še teče.

DOMŽALE: V okviru ZRVS Domžale se na območju občine do nedavnega obstajala le tri krajevna združenja RVS, lani pa so ustanovili še osnovni organizaciji Radomlje in Vir-Dob. Marica letos so številčno najmočnejše združenje Domžale razdelili na dve samostojni osnovni organizaciji Domžale I. in Domžale II.

program

**Industrija
STOL pohištva
STOL Kamnik**

**novi stanovanjski pohištveni uni program
v novo odprtem salonu stol interier na duplici pri kamniku**

dopisniki nam poročajo

HRASTNIK

ZZB — POMEMBNA DRUŽBENOPOLITIČNA ORGANIZACIJA

Tudi občinski odbor ZZB NOV Hrastnik je nedavno napravil obračun o svoji dejavnosti v minulem delovnem obdobju. Na skupščini je predsednik občinskega odbora obravnaval v svojem poročilu dosedanje delo in opozoril na številne nadaljnje naloge. Posebej se je dotaknil zdravstvenega varstva borcev in stanovanjskih zadev.

Razprava je pokazala, da je ZZB NOV v hrastniški občini pomembna, delavna družbenopolitična organizacija. Tako 60 odstotkov njenih članov deluje v gospodarskih in drugih delovnih organizacijah, v prosveti, v političnih organizacijah in samoupravljanju. Borci so se odlikovali s svojo dejavnostjo ob referendumu za samoprispevek za šolstvo, pri referendumu za izenačenje kmečkega zdravstvenega zavarovanja z delavskim in še z živahnejšo delavnostjo v obdobju po pismu tovariša Tita. Članstvo se je množično udeležilo srečanj borcev na Kalu, Podlublju, Prvinah, v Cerknem, Zadobravu in tudi v Gradcu žalne svečanosti ob dnevu mrtvih.

Tudi v hrastniški občini je umrljivost borcev zelo velika. V minulem delovnem obdobju je umrlo 61 članov. Očitno je, da denarja, ki ga prispeva gospodarstvo za zdravstveno varstvo, ni dovolj. Na zboru so poudarili, da bi morala za borce v zdravstvenem varstvu veljati enaka merila kot za vojaške vojne invalide. Poslej bo delovala tudi komisija za pritožbe, ki bo urejala vprašanja iz invalidsko-pokojninske zakonodaje.

MARIBOR

DRUŽBENO-POLITIČNE NALOGE V OSPREDJU

Pri občinskem odboru ZZB NOV Maribor so sprejeli delovni program za obdobje 1973/74, imenovali komisije, proučili smernice za obrambo SFRJ in razpravljali so o zbiranju prispevkov za dom v Kumrovcu.

V ospredju so vsekakor nekatere najpomembnejše družbenopolitične naloge, ki terjajo enotno sodelovanje vseh borcev. Ena izmed teh nalog je, da združenja borcev NOV sodelujejo pri krajevnih skupnostih. Program vsebuje številne pomembne naloge komisij. Občinski odbor že del časa uspešno sodeluje pri razpravah in skupnih posvetovanjih z družbenopolitičnimi organizacijami in z občinsko skupščino. Daje koristne predloge, zlasti za zdravstvo in socialno varstvo. Članstvo združenj borcev se stara, mladih delovnih moči je na kmeth malo in tako ostajajo starejši borci marsikje osamljeni.

Občinski odbor s komisijami si bo v novem obdobju prizadeval, da se bodo združenja borcev organizacijsko kar najbolj utrdila in da bodo v delovnih organizacijah zaživeli aktivni borci. Posebno skrb bodo posvečali kmetom-borcem, vdovam, zboljšanju zdravstvenega varstva in podpiranju otrok umrlih borcev. Solidarnostni stanovanjski sklad mariborske občine bi naj omogočil ne le, da bi namensko uporabili vrhne odplačila borčevskih posojil, marveč tudi, da bi nekaj denarja namenili za stanovanjske namene borcev.

V okviru občinskega odbora delujejo naslednje komisije: za zdravstveno varstvo in rekreacijo borcev; za biveše politične zapornike, internirance, deportirance in vojne ujetnike; za vloge in pritožbe; za vseljudski odpor; za zgodovinsko in spomeniško dejavnost ter gojitev tradicij NOB. Za zbiranje prispevkov za dom v Kumrovcu so tudi izvolili odbor. Storili so ukrepe, da bi se zvečalo število naročnikov TV-15.

D. MIKLAVEC

ZABNICA

V POČASTITEV SPOMINA STANETA ŽAGARJA

Mladina iz Škofje Loke in Kranja je na pobudo organizacij ZB Bitnje, Zabnice in Sv. Duh dostojno počastila spomin 31. obletnice smrti narodnega heroja in organizatorja oborožene vstaje na Gorenjskem, Staneta Žagarja in njegovih tovarišev, ki so v Rovtu nad Zabnico v hudem boju s sovražnikom padli 27. marca 1942. Ob tamkajšnjem spomeniku se je v nedeljo 1. aprila zbralo kakih 2000 mladine, tabornikov, nekdanjih borcev in predstavnikov današnjega družbenega življenja iz teh krajev. Predsednik konference ZMS Kranj Boris Baudek pa je zbrani mladini govoril o nalogah današnje generacije za ohranitev in uveljavljanje ciljev, za katere so takrat padli borci.

Prav tako množično se je mladina naslednji dan udeležila pohoda po poteh Rovta v katerem so sodelovali tudi vojaki iz kranjskega in škofjeloškega garnizona. Mladina tako z vso dostojnostjo, ponosom in

odgovornostjo prevzema tradicije in naloge svojih prednikov.

K. M.

GORNJI LOGATEC

SREČANJE BORK, INTERNIRANK IN AKTIVISTK

Združenje borcev NOV Gor. Logatec je priredilo 24. marca tovariško srečanje bivših bork, internirank in političnih delav med narodnoosvobodilno vojno. Povabljeni so bile tudi tovarišice iz drugih krajev. Zbralo se je nad 60 tovarišic.

Prireditelj je lepo poživil domači pevski zbor. Prisrčnega srečanja se bodo rade spominjale. Zazelele so si, da bi se spet sešle vsaj ob letu zdrave, zlasti še, ker so med njimi tudi že osemdesetletnice. Hvaležno se spominjajo tudi letošnje proslave osmega marca, ko je bilo obdarovanih 20-bolnih in najstarejših tovarišic na domovih. Sodelovali so tudi pionirji, ki so podarili trem najstarejšim ovetje.

IVAN KORJENČ

LJUBLJANA-VIČ-RUDNIK

TEKMOVANJE S PUŠKO IN PIŠTOLO

V soboto dne 7. 4. 1973 je občinski odbor organiziral že tradicionalno tekmovanje v streljanju z vojaško polavtomatsko puško in pištolo, za prehodni pokal.

Na tekmovanju je sodelovalo vseh 13 krajevnih organizacij ZRVS poleg teh pa je nastopilo 8 ekip strelskih družin z območja naše občine in 4 ekipe družbenopolitičnih organizacij skupaj z občinsko upravo.

Skupaj je torej sodelovalo 25 tričlanskih ekip. Uspeh tako v streljanju kakor tudi v udeležbi je bil odličen. Saj so nekatere družine pripeljale celo po dve ekipe.

Prehodni pokal je branilo združenje Ig. To pot pa se je sreča nasmehnila in pokal je osvojilo združenje Trnovo.

Druge mesto je osvojilo združenje Vič-Vrhovec. Tretje mesto pa je osvojila kr. org. Dobrova. Posamezno po orožju pa so zasedli:

- Puška:
1. Van Ivan, Vič-Vrhovec, 57 krogov
 2. Šifrer Franc, Brezovica, 57 krogov
 3. Snoj Peter, Vič-Vrhovec, 57 krogov
- Pištola:
1. Golob Martin, K. Rudnik, 42 krogov
 2. Mihoško Milovan, M. Česnik, 32 krogov
 3. Makovec Ivan, P. Pospeš, 32 krogov
- Mrzlikar Maks, Dobrova, 30 krogov
- Skupaj puška in pištola:
1. Golob Martin, K. Rudnik, 92 krogov
 2. Mihoško Milovan, M. Česnik, 88 krogov
 3. Jež Bogdan, Trnovo, 84 krogov.

J. S.

ORMOŽ

ZBOR BORCEV ZA SEVERNO MEJO

Občinski odbor Zveze borcev-prostovoljcev za severno mejo 1918/19 ormoške občine je imel 19. marca svoj četrti redni občni zbor. Udeležilo se ga je 70 delegatov, nekdanjih borcev, ki nobeden ni mlajši kot 75 let. Med gosti so bili: predsednik republiškega odbora dr. Srečko Pohar, predsednik skupščine občine Ormož Franc Novak, predsednik občinskega odbora ZRVS Edvard Pajek in drugi.

V zadnjih dveh letih je umrlo kar 25 članov. Njihov spomin so počastili zborovalci. O delovanju odbora sta poročala predsednik Ivan Rakuša in tajnik Jakob Megla. Razumljivo je, da ne more nihče zahtevati od borcev za severno mejo večje dejavnosti v družbenopolitičnih organizacijah, saj je prečna starost članov okrog 78 let. Pomembno pa je, da prehajajo borbene tradicije odhod Kurirkove pošte. Pionirski odredi nirišol iz vse jeseniške občine počastili nekdanjih borcev na nove rodove.

Zborovalce je seznanil z dejavnostjo republiškega odbora predsednik dr. Srečko Pohar. Dotaknil se je tudi položaja naših rojakov na Koroškem. V Sloveniji deluje 28 občinskih organizacij Zveze borcev-prostovoljcev za severno mejo. Po podatkih za konec novembra lani je bilo še 3440 živih borcev za severno mejo.

V občinski odbor so ponovno izvolili Ivana Rakušo, Janka Štambergerja in Jakoba Meglo.

BOŠKO BORJAN

RATEČE

LEP START KURIRČKOVE POŠTE

Mogočne planiške skakalnice pod Poncami v Planici so v ponedeljek, 2. aprila 1973, ob 10. uri obiskali pionirji Gornje-savske doline in ostalih šol jeseniške občine. Zastopnik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je izročil pionirsko torbo prvemu nosilcu Kurirkove pošte na progo G (Gorenjska).

Zborni mesto je bilo ob vznožju skakalnice ob bivši pastirski staji, kjer so se 2. februarja 1942 zbrali domačini iz Rateč in tu ustanovili prvi odbor OF za Rateče. Z lepim in bogatim programom so pio-

so imeli s seboj tudi svoje prapore. Vzgojitelji in ostali kulturno prosvetni delavci so pripravili bogat kulturni program. Odhodu Kurirkove pošte so prisostvovali tudi zastopniki občinskega odbora ZZB NOV, pionirske organizacije, prijatelje mladine, krajevnih organizacij in vseh šol jeseniške občine. Navzoči so bili tudi udeleženci ustanovnega sestanka OF za Rateče, bivši borci in drugi aktivisti NOB.

Spomnili so se tega dogodka iz leta 1942, pozabili pa tudi niso na bivšega borca — kurirja NOB in znanega smučarskega prvaka Janeza Polde, ki je ponesel slavo Planice v širni svet.

Slavlja ni motilo niti hladno vreme; posebno zadovoljni pa so bili rateški in kranjskogorski pionirji, ki so letos prvi ponesli Kurirkovo torbo s čestitkami tovarišu Titu po Gorenjski.

HRASTNIK

ZBIRNO TEKMOVANJE INVALIDOV

Sportno društvo »Invalidi« Hrastnik je priredil 8. aprila tekmovanje Gorenjske z Zasavjem. Organizator tega tekmovanja je Zveza za šport in rekreacijo invalidov Slovenije. Sodelovale so ekipe: Jesenice, Radovljica, Kranj, Domžale, Kamnik, Trbovlje in Hrastnik. Šahisti z Jesenic so zasluženo zmagali, sledijo Trbovlje, Domžale, Hrastnik, Kamnik in Kranj. V streljanju so športniki invalidi nastopili ekipno in po kategorijah invalidnosti. Ekipno je zmagalo Trbovlje, sledijo jim Jesenice, Hrastnik, Kranj in Kamnik. Posamezniki po kategorijah invalidnosti A kategorija nadkolenska amputacija Anton Tonc iz Kranja 139 krogov od 200 možnih, kategorija B podkolenska amputacija Božo Čož, Trbovlje 136 krogov, C kategorija amputacija roke Jože Vavtar, Hrastnik 156 in D kategorija razne poškodbe Franc Naglič, Jesenice 176 krogov.

Dve najboljši ekipi tega dobro organiziranega zbirnega tekmovanja v šahu in streljanju Jesenice in Trbovlje sta se uvrstili v republiško prevenstvo, ki bo v Semiču dne 22. aprila. Najboljše ekipe so prejele pokale in diplome.

VINKO BOVCON

ŽALEC

114 KEGLJAČEV-INVALIDOV SE JE POMERIL

Sportno društvo telesnih invalidov iz Žalca je v počastitev svetovnega dneva invalidov priredilo 1. aprila tekmovanje v kegljanju. Sodelovalo je 24 ekip iz vse Slovenije. Tekmovali so na štiristeznem avtomatskem kegljišču »Hmeljar«.

Kegljaška ekipa športnega društva Invalid iz Celja je dosegla rekordno število 544 podrtih kegljev in tako osvojila prvo mesto. Sledi ji ekipa iz Raven na Koroškem s 532, Medobčinsko društvo telesnih invalidov Gorenjske s 525, športno društvo »Invalidi« Maribor s 519, Tržič s 516, Ljubljana s 500, Zveza gluhih s 499 podrtimi keglji itd.

Organizator je na koncu tekmovanja podelil trem najboljšim ekipam pokale in vsem nastopajočim diplome. Predsednik Zveze za šport in rekreacijo invalidov Slovenije Stane Lavrič in tajnik Zveze telesnih invalidov Slovenije Franc Štajner sta se ob zaključku zahvalila za res lepo udeležbo z željo, da bi v prihodnje proslavili s še uspešnejšimi športnimi prireditvami svetovni dan invalidov. Predsednik društva iz Žalca Franc Lužnik je med drugim dejal, da je množično tekmovanje invalidov potrebno, da se zblizu tako v športu, kakor tudi v drugih dejavnostih.

V. BOVCON

IDRIJA

VEČ POZORNOSTI SEKCIJAM VVI

Poročilo letošnje skupščine občinskega odbora ZZB NOV Idrija je med drugim nazivalo tudi nekaj problemov o aktivnosti sekcij VVI, ki delujejo v združenjih borcev NOV. V tej občini so ostala le še štiri združenja VVI, sekcij VVI pa je deset. V nekaterih sekcijah delo skoraj ni opazno ali pa ga sploh ni.

Ko je komisija VVI pri občinskem odboru ZZB Idrija na zadnji seji razpravljala o tem, je sklenila ustanoviti odbore sekcij VVI povsod tam, kjer jih ni. Kjer ni dovolj invalidov za ves odbor, pa bo treba okrepiti aktivnost sekcij tako, da bodo v odborih združenj borcev za dejavnost VVI zadolženi posamezni člani. Vzporedno s tem pa bo to delo urejeno s pravilniki.

Večina organizacij VVI je bila doslej med zelo aktivnimi. Zato bo treba to aktivnost vsaj obdržati, če že ne povečati. Dejavnost združenj VVI je v občini res pestra. V Idriji gredo invalidi vsako leto na izlet. Lani so šli v Kumrovec. Letos so priredili razstavo ročnih del. V Ravnah pri Cerknem se je kulturno prosvetno delo tako razvilo, da so se invalidi lahko predstavili tudi pred TV.

Skoraj po vseh organizacijah obiskujejo bolne in onemogle na domu, posebno ob dnevu žensk in za praznik republike. Prirejajo tovariška srečanja, članstvo se zani-ma za urejanje komunalnih zadev, za akcije, ki jih organizira SZDL itd. Strelska sekcija VVI v Idriji nastopa tudi na raznih tekmovanjih. Razvija se kegljanje, kaže pa, da bodo invalidi začeli tudi balinati.

Na seji komisije so ugotovili, da imajo organizacije za vse to premalo denarja. Zato so sklenili prositi za pomoč pristojne družbenopolitične faktorje. Sklenili so tudi 12. aprila sklicati posvetovanje ob svetovnem dnevu invalidov.

A. K.

NOVA GORICA

POL MILIJONA ZA DOM V KUMROVCU

V sredo, 28. marca so v Novi Gorici ustanovili odbor za zbiranje denarja za gradnjo spominskega doma v Kumrovcu. V sodelovanju s sindikati in mladinskimi organizacijami bo nosilka te akcije zveza borcev.

Sklenili so, da se bodo na zbiralno akcijo najprej dobro organizacijsko pripravili in jo potem izvajali v glavnem v naslednjih smereh: po območjih krajevnih organizacij ZZB NOV na terenu, po delovnih organizacijah in po šolah. Program bodo izdelali tako, da bi po možnosti že do konca leta zbrali vsoto 500.000 N din.

Nekatere krajevne organizacije ZZB NOV na terenu te občine so nekaj še samoiniciativno nabrale. Občinski odbor ZZB NOV v za dom v Kumrovcu že odprl žiro račun Novi Gorici je za zbrana denarna sredstva pri SDK — podružnica Nova Gorica, in to pod številko: 52000-678-80165.

C. Z.

MARIBOR — POBREŽJE

LETNI PROGRAM IZPOLNILI V CELOTI

Krajevna organizacija ZRVS »Avgusta Majerčič« Maribor-Pobrežje prav gotovo sodi med zelo delovne organizacije. Pa ne samo to! Je tudi zgleden primer vsestranskega sodelovanja z drugimi krajevnimi organizacijami. Da je to res, priča to, da so se njene nedavne redne letne konference udeležili kot gostje predstavniki ZZB, krajevne konference SZDL, aktivna mladina, sveta krajevne skupnosti in društva upokoencev.

Sodeč po poročilu predsednika krajevne organizacije ZRVS ŠTEFANA KEKA in po razpravi, v kateri je sodelovalo več kot 70 rezervnih vojaških starešin, so enoletni program dela izpolnili v celoti, na določenih področjih pa so ga celo presegli. Na njihovih sejah odbora, kjer so imeli vedno takšen dnevni red, kot so to narekovala potrebe organizacije, so bili vedno sklepni in so razne sklepe o tekočih nalogah izpolnjevali kar sproti.

Prav tako so dosegli zadovoljive uspehe pri izpolnjevanju obveznega in dopolnilnega dela programa: v prvem primeru s 75 do 80 odstotki, v drugem pa z več kot 90 odstotki udeležbe. Poleg tega so od skupnega števila članstva uspešno opravili izpite v decembru lani, razen dveh, vsi rezervni vojaški starešine. To prav gotovo dokazuje, kako resno jemljejo vojaški rezervni starešine te organizacije strokovno izpolnjevanje samega sebe vključno s pripravi prebivalstva na SLO.

Med pomembnejšimi nalogami, ki so jih v organizaciji izvajali v dopolnilnem delu programa, so bile: streljanje z avtomatom, udeležba na vojaških vajah, predavanja pri CZ, strelska tekmovanja in sestanki s članstvom. Poleg tega so rezervni vojaški starešine sodelovali pri uresničevanju številnih družbenopolitičnih nalog na svojem terenu.

V organizaciji imajo razmeroma ugodno politično strukturo: v ZK je vključenih 20, v SZDL 92, sindikalne organizacije 75, v organe družbenega samoupravljanja 16. v ZZB 15 in v organizacijo mladine 12 odstotkov RVS. Tudi v raznih športnih in drugih društvih deluje blizu 30 odstotkov njihovih rezervnih vojaških starešin. Tako na primer pri tabornikih 2, strelcih 18, radioamaterjih 8, v planinskih društvih 18, ljudski tehniki 17, smučarskih društvih 12, TVD »Partizan« 14 in v raznih drugih športnih organizacijah pa 28 rezervnih vojaških starešin. K tej raznoliki dejavnosti je treba reči še to, da je krajevna organizacija ZRVS ne le aktivno sodelovala, ampak tudi bila glavni nosilec organizacije predavanj in sploh seznanjanja nerazporejenega prebivalstva s pripravami na SLO v svojem kraju.

D. MIKLAVEC

brest cerknica
industrija pohištva jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

CETIN DOKONČNO IZKLJUČEN

Častno razsodišče obalne konference ZKS v Kopru je naposled potrdilo kazni izključitve iz zveze komunistov, ki jo je Aldo Cetinu 15. novembra lani izrekla osnovna organizacija ZK Marezige. To so sporočili na redni skupščini ZKB NOV Koper prejšnji četrtek. Častno razsodišče je najprej poskušalo doseči pomiritev med sprtimi stranmi in sicer tako, da bi Aldo Cetin opravljal dolžnost ravnatelja šole v Marezigah do konca šolskega leta, v delo družbenopolitičnih organizacij pa se ne bi vtičal in da bo občini prodal hišo v Marezigah 74 za isto ceno, kot jo je kupil. Tega dogovora pa se Cetin ni držal. Najprej je za hišo, ki jo je kupil za 28.000 novih dinarjev zahteval 90.000 novih dinarjev, izrazil pa je tudi zbere volilcev za obračunavanje s svojimi nasprotniki. Naposled je še falsificiral zapisnik zbora volilcev iz Babičev. Redna skupščina ZKB Koper je Cetinovo delovanje ocenila kot ustvarjanje sovražne fronte v Marezigah in sklenila, da je treba Cetinu takoj vzeti mandat občinskega odbornika in ga hkrati odstraniti iz Marezige.

Iz Kopra poročajo, da je Cetin s svojim štabom organiziral napisno akcijo v krajevni skupnosti Marezige in demonstracije v Kopru. Tako javlja D. K., da so na osnovni šoli Ivan Babič-Jager v petek prenehali s popoldanskim poukom in začeli pripravljati gradivo za napisno in listkovno akcijo, ki so jo izvedli v noči na soboto, 7. aprila. Med gesli je bil tudi napis: »Smrt borcem!« Posebno značilna za nečloveško miselnost te razbijaške skupine pa je bila karikatura Ernesta Beliča, sekretarja osnovne organizacije zveze komunistov Marezige, kako leze iz tanka. Ernest Belič je kot partizanski tankist živ goril in je komaj ostal pri življenju. Ničve, ki ima v sebi kaj človečnosti, ne bo odobral tega roganja temu za služnemu borcu in vojaškemu vojniku in-

valdu. Tudi v ponedeljek, 9. aprila, na šoli v Marezigah ni bilo pouka, ker so Cetinovi pristaši z nekaterimi godbeniki in s kakimi dvajsetimi otroki priredili pohod na Koper. Med drugim so nosili tudi geslo: »Živela Tito in Cetin!« Komentar ni potreben...

Postavljamo vprašanje, ali more in sme nekdo zaradi osebne užaljenosti organizirati stavke, napisne akcije in demonstracije. Zakaj se Cetin ne podredi odločitvi odbor- niške komisije, ki jo je v pritožbi sam predlagal? Vsakemu pametnemu človeku mora biti jasno, da je bil od petka do ponedeljka znova izrabilen mandat občinskega odbornika in položaj ravnatelja šole za izvajanje pritiska na politične in oblastne organe v Kopru. Ali je človek, ki se poslužuje takih zlorab in metod, še lahko prosvetni delavec? Doklej še bodo lahko posamezniki nekažno- vano počenjali kazniva dejanja? Jedro Cetin- ovih pristašev vendar nastopa po vzoru škvadrstičnih tolp. Nedavno so ti ljudje skušali na cesti napasti in ustrahovati novinarja Bogomila Lilijo. Podobnega nasilja so bili deležni še nekateri drugi tovariši. Zapomnimo si, da ima tudi demokracija svoje meje, popuščanje razrednemu sovra- niku pa se nam lahko hudo maščuje...

S. F.

CIRILU DEKVALU ISKRENE ČESTITKE

Le redki so med nami, ki jim zdravje in splošni telesni ustroj dopuščata doživeti visoko starost 80 let. Med take redke jubila- nte sodi Ciril Dekval, ki bo 17. aprila pro- slavil svoj 80. rojstni dan. Ob tem visokem njegovem življenjskem jubileju se ga spo- minjamo mnogi njegovi znanci in prijate- lji.

Jubilant Ciril Dekval je nad 30 let učiteljeval na podeželskih šolah po Dolenjskem,

večkrat je bil premeščen po službeni potre- bi, ker je pač sodil med napredne učitelje, zato so ga predstavniki reakcionarnih reži- mov v stari Jugoslaviji preganjali. Toda pre- prosti ljudje, med katerimi je služboval kot učitelj, so ga imeli radi, ker je pač imel z njimi tesne stike in je dosledno branil nji- hove interese.

Že v letu 1940 so se pri njem shajali par- tijski funkcionarji, zato je povsem razum- ljivo, da je takoj po okupaciji začel aktivno delati v OF. To pa ni ostalo prikrito faš- ističnim okupatorjem, in začeli so ga nadle- govati s hišnimi preiskavami. Že spomladi leta 1942 je odšel v partizane, kjer je bil ves čas politični aktivist na Dolenjskem in Notranjskem. Bil je član rajonskega, nato pa še okrožnega odbora OF.

Kmalu po osvoboditvi je bil imenovan za načelnika personalnega oddelka v takratnem ministrstvu za prosveto, pozneje pa je do leta 1965 najprej kot aktiven, nato še ko upokojenec delal v organizacijsko inštruk- torskem nato v kadrovskega oddelku CK ZK Slovenije.

Jubilant, ki je nosilec Partizanske spo- menice 1941 je bil za svoje delo odlikovan še z drugimi odlikovanji, med njimi z re- dom za hrabrost.

Dolgo življenjsko pot Cirila Dekvala ozna- čujejo njegova skromnost in preprostost živ- ljenja, delavnost in borbenost, iskreno to- varištvo in stalna pripravljenost pomagati drugim, nenehno pa je skrbel tudi za po-

Franc Čufar

Znan družbenopolitični delavec Franc Čufar iz Nemškega Rovta v Bohinju je umrl 16. marca. — Rodil se je leta 1906 kot sin železničarja. V zakonu z ženo Julko sta imela štiri sinove in dve hčeri. Med osvobodilno vojno je od leta 1942 deloval v gospodarski komisiji kot teren- ski delavec. Zbiral je živčev za partizane in razpečeval literaturo. Po vojni je bil občinski odbornik in prizadeven aktivist v vseh organizacijah. Bil je tudi član lovske družine v Bohinjski Bistrici in strojnik pri prostovoljnem gasilskem dru- štvu v Nemškem Rovtu. Tudi upokojen je bil izredno delaven z globokim čutom za skupnost. Ohranili ga bomo v trajnem spominu.

Anton Perat

V četrtek 29. marca smo v Tolminu pokopali 67-letnega Antona Perata iz Pera- tov nad Livkom. Na zadnji poti ga je spremljalo veliko nekdanjih borcev in znancev, ki so pokojnika poznali kot iz- redno dobrega in skromnega tovariša, vedno pripravljenega pomagati sočloveku.

Pokojni Anton se je rodil pri Peratih v siromašni in številni družini. Učil se je za mlekarka, in ker v nekdanji Italiji ni mogel dobiti zaposlitve, je pobegnil v Jugoslavijo in tam dokončal mlekarstvo šolo. Leta 1941 ko so Hitlerjeve horde napadle Jugoslavijo, je bil v Hercegovcu na Hrvaškem. Kot zaveden Slovenec in Jugoslovčan se je pridružil jugoslovanski vojski, da bi branil domovino, ki pa je bila zaradi izdajstva takratne vlade v ne- kaj dneh premagana. Vrnili se je nazaj v Hercegovce in kmalu dobi vazo z orga- nizatorji NOV. Kmalu je postal član Kra- jevnega odbora OF in obveščevalec in kurir za Hercegovce in okolice. Opravljal je vedno bolj zaupne naloge in proti kon- cu vojne stopil v vrste JA, kjer je pri oddelku Ozne pomagal razkrinkavati izda- jalce in okupatorjeve hlapce — ustaše. Leta 1947 se je vrnil na Primorsko in se nastanil v Tolminu, kjer se je zaposlil v mlekarni. Kot mlekarnik je delal vse do upokojitve 1962. leta.

Zavratna bolezen ga je veliko prežgoda- j iztrgala iz naših vrst. Naj mu bo lahka tolminka zemlja, ki jo je imel tako rad.

imeli smo ljudi

Marija Bevk

Marijo Bevk, roj. Lapajne, iz Idrije smo 22. marca položili k zadnjemu po- čitku na Idrijskem pokopališču. — Ro- dila se je v rudarski družini in tudi omožila se je z rudarjem. Ze v zgodnji mladosti je kot rudarski otrok živo spo- znala položaj in vlogo delavskega raz- reda. Njeni starši so bili med zavednimi organiziranimi socialnimi demokrati in niso skrivali svojega prepričanja. Stanoda- jalec je postavil družino na cesto, ker se leta 1906 starši niso hoteli udeležiti misijona. Marija Bevk je trpela zaradi svoje zavednosti pod fašistično oblastjo, med vojno pa je bila internirana v Italiji, pretrpela pa je tudi hude dneve v lju- bljanskih in begunjskih zaporih. Po lju- bljanski kapitulaciji je bila do same osvo- boditve z možem vred internirana v Av- striji. Ostala nam bo zmeraj zgled za- vedne, revolucionarne slovenske žene!

Avgust Marn

Od predsednika našega združenja bor- cev NOV Blanca Avgusta Marna se je za vedno poslovila velika množica 17. marca v Sevnici. Na zadnji poti smo ga spremlili s trinajstimi prapori. — Rodil se je leta 1898 v Litiji v železničarski družini. Učil se je za mesarja, a se pre- den se je izučil, so ga med prvo svetovno vojno kot osemnajstletnega fanta pokli- cali k vojakom. Po končani vojni se je pridružil borcem za našo severno mejo. Domov se je vrnil šele leta 1920. Celih 36 let je bil železniški čuvaj. Komunist je bil že pred vojno in takratni oblast- niki so ga zato preganjali in službeno premeščali. Med okupacijo je ves čas sodeloval v osvobodilnem gibanju, kakor tudi njegovi sinovi. Najmlajši sin je pa- del. Ko je Avgust zvedel, da je sin Stan- ko padel, je tudi sam odšel k partiza- nom avgusta 1944. Po vojni je deloval v več družbenopolitičnih organizacijah, dokler mu dela ni onemogočila huda, neozdravljiva bolezen. Težko bo nad- mestiti tako dobrega tovariša in človeka! Ostal nam bo v trajnem spominu.

Alojz Šimnic

Alojz Šimnic iz Jesenic je umrl februa- rja. — Rodil se je leta 1915 na Javor- niku. Delal je v jeseniški železarni. V osvobodilnem gibanju je začel delovati že leta 1941, leta 1944 pa se je pridružil partizanom. Bil je odlikovan za hrabrost. Po vojni je bil vsestransko delaven dru- žbenopolitični delavec.

glabljanje svoje izobrazbe. Sedaj, ko praz- nuje že svoj 80. rojstni dan, se lahko s po- nosom ozira na svoje minulo življenje in na lepe uspehe svojega dela.

Vsi, ki ga poznamo, mu ob tem njego- vem visokem življenjskem jubileju želimo še vrsto zdravih in zadovoljnih let.

V. MLEKUŽ

V SPOMIN BORCU-PESNIKU

V Vižmarjah, v Kozlarjevi ulici, je roj- stna hiša pesnika partizana Toneta Pipana- Crtomira. Bil je kmečki sin, a se je izšolal in postal slavist. Bil je v vrstah naprednih študentov. Pesmi je pisal vneto že na uni- verzi. Tudi pri partizanih je nadaljeval le- poslovno delo. Napisal je mnogo pesmi in drugih leposlovnih sestavkov. V pesem »Ma- tere, sestre, ljubice« je prelil veliko hrepe- nenje po svobodi, ki je ni dočakal:

Matere, sestre, ljubice,
v naših pesteh je usoda,
še malo in spet bo naše vse:
domovina, pravica, svoboda!

Združenje borcev NOV Sentvid-Vižmarje, skupno s krajevno skupnostjo in družbeno- političnimi organizacijami, je sklenilo, naj bi se pesniku dostojno oddolžili, tako da bi s podporo občinskega odbora ZKB NOV Si- ška na pesnikovem rojstnem domu odkrili spominsko ploščo. Prireditveni odbor pri- pravlja za 24. april slovesnost ob pesnikovi rojstni hiši. Po govoru pesnikovega soborca Antona Lotriča bodo na prireditvi nastopili recitatorji šentvidske gimnazije, pevci osnov- ne šole Alojza Kebeta, akademski pevski zbor primorskih študentov »Vinko Vodopi- vec« in litostrojka godba na pihala.

Na slovesnost so vabljeni vsi občani iz krajev šišenske občine, zlasti pa še pesniko- vi soborci iz štaba 30. divizije in IX. kor- pusa.

V. K

REŠITEV KRIŽANKE ŠT. 57

VODORAVNO: General, matamata, Je- lovica, Tananarive, past, okan, Janis, an- tikvar, met, ST, Stanka, tren, at, SV, tat, rp, alost, borat, Eros, no, Moste, obara, terital, sto, jantar, AS, na, tur, Lia, Aare, montaža, AA, Saar, Scott, Strnad, AT, ataman, rok, hiša, ara, aparat, kabel, Ana, Hirošima, Hivada, EV, aberacija, sel, ml, MI, Aco.

Knjigo »Sveti Urh« prejme Gorjup Martina, Kampolin 88/K, 66320 Portorož; »Prvi bataljon« Dobovšek Herbert, Levstikova 6, 61290 Grosuplje in »Varšav- ski uporniki« Borjan Božena, Vrazova 7, 62270 Ormož.

Knjižne nagrade razpošlje založba »Bo- rec« iz Ljubljane po pošti.

Uprava lista

PROMETNO
HOTELSKO
TURISTIČNO
PODJETJE
VIATOR
LJUBLJANA

TURISTIČNA DEJAVNOST: v turistični agenciji VIATOR in poslovalnicah v Lju- bljani, v Kranjski gori, na Jesenicah, na Bledu, na Vrhniki, v Kamniku, v Rav- nah, v Slovenj Gradcu, v Ljutomeru in v Zagrebu.

vic do vica brunarica

brunarica

GORNJI GRAD

in vsak teden 10 NAGRAD

v PAVLIHI

**Želja
vsake mamice je,
da so njeni otroci
lepo oblečeni
pa tudi že mladi
rod bi rad
ugajal.**

TRGOVSKO PODJETJE

Nnama

Ljubljana

je v svojih prodajnih enotah v
Ljubljani, Kočevju, Škofji Loki
in Velenju

Na svojih specializiranih oddel-
kih za otroke nudi
zagotovilo, da bodo tudi malčki
in šolska mladina vedno lahko
primerno urejeni doma, v šoli in
na prehodu.

Nnama

Ljubljana — Kočevje — Škofja
Loka — Velenje

- kompletno opremo za do-
jenčke,
- perilo in pletenine,
- obutev
- in
- na konfekcijskih oddelkih
lepo izbiro plaščev in oblek
za dečke in deklice vseh sta-
rosti.

Tudi za zabavo otrok boste našli
ra oddelkih z igračami
starostim primerno igrače za
punčke in fantke od ropotuljice
do kompliciranih sestavljanek.

bep

AGROKOMBINAT KZ LENART V SLOVENSKIH GORICAH

Z OBRATI:

TRANSPORT — KMETIJSKI OBRAT — OBRAT
MIZARSTVO — ŽAGA — GOSTISCE »ČRNI LES« —
KMETIJSKA PROIZVODNJA, ORGANIZACIJA —
ODKUP IN KOOPERACIJA — UREJANJE
ZEMLJIŠČ — TRGOVSKO GOSTINSKA
DEJAVNOST.

OBRTNO PODJETJE

SLOGA MOSTE PRI KOMENDI

opravlja vsa mizarska in tesarska dela — izdelki
naše galanterije so vam vedno na razpolago.

Zaradi svoje solidnosti vam ne bo žal pri naročilih.

Se priporoča delovni kolektiv.

KOMUNALNO PODJETJE

DOMŽALE DOMŽALE

opravlja poleg osnovne dejavnosti:

- vsa gradbena dela nizkih gradenj
- nudi usluge lastnega strojnega parka kot so:
kamionski prevozi z nakladanjem, minerski
servis, prodaja gramoza, peska in kamna
- po naročilu opravi vzdrževanje cest in dvorišč.

TOVARNA USNJA KAMNIK

proizvaja:

- vse vrste svinjskega usnja za oblačilno
in obutveno strokov

in vam nudi:

- usnjeno konfekcijo
- plastično obutev.

SE PRIPOROČAMO!

TONOSA

TOVARNA TRIKOTAŽE
IN NOGAVIC

61000 LJUBLJANA,
SAVLJE 87

priporoča svoje kvalitetne
izdelke trikotažnega blaga,
otroških in ženskih nogavic.

Prva slovenska vdova iz II. svetovne vojne

NJEN BRAT JE BIL LETA 1945 DEŽURNI PRI KIDRIČU

Marca letos je na Rudniku pri Ljubljani umrla 60-letna Terezija Ščurk, prva slovenska vojna vdova iz druge svetovne vojne. Znano je, da je 6. aprila 1941 Nemčija napadla Jugoslavijo. Že prvi dan so železničarji v Planici začeli rušiti železniško progo, toda kmalu so se morali umakniti, ker so jih obstreljevali Italijani. Dan pozneje je odšla skupina Podkorenčanov proti Podkorenškemu sedlu podirati drevje na cesto. Pri

FRANC BOKAL

delu jih je zalotila nemška patrulja, jih zalela in odpeljala v ujetništvo. Nemška patrulja je potem prodirala proti Podkorenju, tu pa je padla v zasedo. Po besnem spopadu se je morala umakniti in pri tem izgubila enega vojaka. Med našimi ni bil nihče ranjen.

V tistih hudih dneh je nekaj posameznikov pokazalo res pravo junaštvo. Tako je rezervni kapetan Stanko Bregar, sodnik iz Kranjske gore, z domačini, graničarji in žandarji ter skupino rezervistov zadrževal Italijane, ki so prodirali proti Podkorenju.

Ta pisana, toda pogumna enota 130 slabo oboroženih mož se je v noči od ponedeljka na torek umaknila na položaje v spodnjem delu vasi Gozd. Italijani, ki so v torek (tretji dan vojne) zasedli prazno Kranjsko goro, so začeli v sredo prodirati proti Gozdu. Po takratnih podatkih je proti Gozdu prodiralo kakih 2500 dobro oboroženih italijanskih vojakov. V Gozdu se je vnel srdit boj, ki je trajal ves dan. Proti večeru so se morali Italijani umakniti v Kranjsko goro. S seboj so peljali štiri mrtve in 41 ranjenih. Naši so imeli enega mrtvega. Padel je vojak Mihajlo Djukič. To je bil prvi vojak jugoslovanske vojske, ki je aprila 1941 padel na Gorenjskem.

V noči od torika na sredo (četrti dan vojne) je čez Rožco prišla skupina 150 nemških vojakov in ob enih ponoči iznenada napadla šest vojakov jugoslovanske vojske, ki so čuvali karavanski predor. V napadu sta padla Andrej Škaberna in Martin Ščurk. Andrej Škaberna je bil doma nekje z Moravske, toda podrobnejših podatkov o njem nimam. Martin Ščurk je bil rojen 1900 v vasi Ščurki pod Turjakom. Aprila 1941. leta so bili v vojski trije bratje. Brat Pavel je dve leti pozneje poročil Martinovo ženo Terezijo in še živi na Rudniku. Na domu v Ščurki je brat Rafael.

Tako je postala četrti dan vojne Terezija Ščurk prva slovenska vojna vdova. Škaberna in Ščurka so najprej pokopali na Jesenicah. Konec aprila 1941 so Martina Ščurka prekopali in pokopali na pokopališče na Rudniku pri Ljubljani. Martin je zapustil trimesečno hčerko Martino in štiriletnega sina Romana.

Terezija je bila rojena pri Jurksu v Zajčah pri Ljubljani (pri Dolu). Na tej kmetiji so že od 1941. leta pomagali partizanom. V nedeljo sem obiskal Jurksove in Terezijin brat Franc Bokal mi je z veseljem pripovedoval svoje partizanske dogodivščine in spomine na sestro.

»Iz te okolice,« je pripovedoval Franc, »je aprila 1943 odšlo v partizane okrog 20 fantov, toda le trije smo ostali do konca vojne, drugi so jo ob prvi priliki popihali nazaj domov. Bil sem v kamniško-zasavskem bataljonu, v Cankarjevi brigadi, pri artileriji 15. divizije in v zaščitni četi partijske šole v Kočevskem Rogu. Očeta, mater in brata Janeza so Nemci odpeljali v izgnanstvo. Vsi trije so kmalu po vojni umrli za posledicami taborišča.

Brat Jakob je šel 1927. leta s trebuhom za kruhom v Argentino. Rekel je, da se bo vrnil čez štiri leta. Štiri leta je pisal in ko bi se moral vrniti, ni bilo od njega več glasu. Sploh ne vemo, kaj se je z njim zgodilo. Morda si je privarčeval kaj denarja, pa ga je kdo ubil. Po ustanovitvi slovenske vlade v Ajdovščini so me premestili v zaščitno slovenske vlade. Od maja do oktobra 1945. leta sem bil dežurni pred pisarno predsednika slovenske vlade, pokojnega Borisa Kidriča. Na dežurstvu smo se menjali trije oficirji. Čeprav smo bili formalno knojevci, smo dobivali navodila izključno samo od Borisa Kidriča. To je bil čudovit človek. Včasih je delal vse noči. Joj, koliko ljudi je hotelo k njemu! Sedel sem pri telefonski centrali v sobi pred njegovo pisarno, tako da je Kidrič prihajal in odhajal skozi mojo sobo. Potem si lahko zamislite, da sem res dobro poznal življenje pokojnega predsednika. Nekoč si je Kidrič privoščil šalo. Prišel je iz pisarne in mi podrobno opisal človeka, ki ga bo obiskal. Rekel je, da je to polkovnik in da ga pod nobenim pogojem ne smem pustiti k njemu.

Pride polkovnik in hoče brez vprašanja h Kidriču. Najprej je bil začuden, nato pa kar nasilen, tako da sem izlekel pištolo. Tedaj se je na vrata prismejnal Boris Kidrič. Ko sta se s polkovnikom objela, mu je Kidrič dejal: »Veš, to šalo sem si privoščil zato, ker vedno trdiš, da sem preslabo zavarovan. Si morda zdaj spremenil mišljenje?« Boris Kidrič je bil res duša našega osvobodilnega boja.

JOŽE VIDIC

V ponedeljek, 2. aprila ob deseti uri dopoldne, je izpred spomenika v Kočevju krenila na pot Kurirčkova pošta. Učenci glasbene in osnovne šole Kočevje so pod vodstvom svojih učiteljev pripravili bogat kulturni program. (Na fotografiji: predstavnik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije tovariš Tone Turnher predaja pionirki Gordani Lečič kurirčkovo torbico s pozdravi za tovariša Tita.)

Foto in tekst: FRANCE BRUS

Omagal je pod bremenom

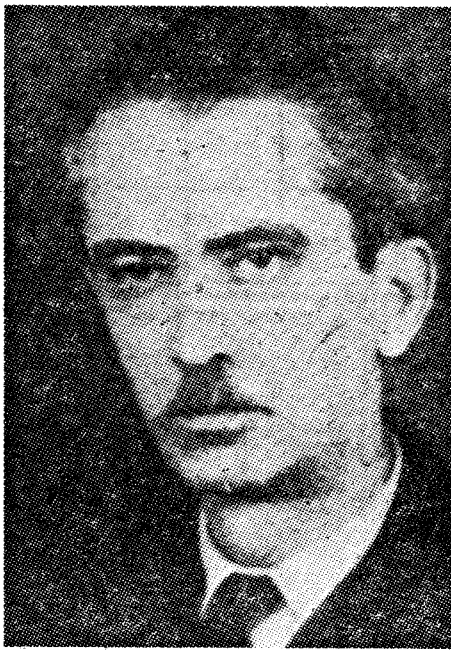
Pred dvema letoma, 26. marca 1971, je ugasnilo življenje Miroslava Luštko, višjega strokovnega sodelavca v inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Rodil se je leta 1916 v Novem mestu. Gimnazijo in učiteljske je končal v Ljubljani, nakar se je vpisal na filozofsko fakulteto, a študiral je lahko le dve leti. Postal je učitelj. Vojna ga je zatekla na Bučki na Dolenjskem.

Po razpadu stare Jugoslavije je prišel v Ljubljano in kmalu začel sodelovati v OF v učiteljskih vrstah. Jeseni 1941 je

Čas Ljubljane v ilegali med narodnoosvobodilnim bojem je bila Luštkova osrednja raziskovalna naloga. Pri tem se je razvil v pomembnega obdelovalca novejšega obdobja slovenske zgodovine. Luštek je pisal številne razprave, sestavljal kronologije, ocenjeval izdane knjige, pomagal pri izdajanju virov itd. Med razpravami zaslužijo pozornost nekatera vprašanja, ki so jih drugi prezrili ali pa so premalo ocenili njihov pomen. Tako je Luštek obravnaval ženske demonstracije v Ljubljani leta 1943; ustrezne talceve in drugih žrtev v Ljubljani, tiskanje Slovenskega poročevalca v Trnovem in še druge ljubljanske tehnike in delo glavnega poveljstva pri pripravah na oboroženo vstajo.

Veliko življenjsko Luštkovo delo pa so Dokumenti o razvoju ljudske oblasti v Sloveniji (doslej so izšle štiri knjige). Sprva je imel pri tej nalogi več sodelavcev, sam pa je bil odgovorni urednik. Ščasoma se je število delavcev skrčilo in na Luška je prehajalo čedalje težje breme. Pod njim je omagal, preden je mogel končati veliko nalogo. Toda tudi v teh knjigah, ki so izšle, bo trajno zapisano Luštkovo ime. Nasploh pa je Luštkovo dvajsetletno delo o vprašanjih slovenskega narodnoosvobodilnega boja zelo obsežno. Ne smemo tudi pozabiti, da je Luštek prispeval za Enciklopedijo Jugoslavije, Vojno enciklopedijo in Slovenski biografski leksikon življenjepise več partizanskih aktivistov in komandantov. Dogodke iz narodnoosvobodilnega boja je znal opisovati poljudno zanimivo tudi za mladino.

(Povzetek iz posebnega odtisa iz pripevkov za zgodovino delavskega gibanja, letnik XI./XII., 1971 — 1972)

MIROSLAV LUŠTEK

postal kvartni tehnik v Trnovem. Decembra 1941 je postal član partije. Marca 1942 so ga Italijani zaprli, nato pa odgnali v taborišče v Gonars in pozneje v Renioci. Tudi v taborišču je sodeloval z OF. Po italijanski kapitulaciji se je hotel najprej prebiti domov, kar pa ni bilo mogoče. Zato se je pridružil italijanskim partizanom v brigadi »Giuseppe Garibaldi«. Avgusta 1944 se mu je posrečilo preiti fronto, da je prispel v Rim in se priglasi naši misiji. Odpotoval je v Gravinno in dodelili so ga I. artilerijskemu motoriziranemu divizionu. Iz južne Italije so ga poslali v Jugoslavijo. Opravljal je razne vojaške dolžnosti do jeseni 1945, nakar se je vrnil v Slovenijo. Sprva je delal na mestnem ljudskem odboru, od leta 1947 pa na mestnem komiteju KPS kot inštruktor, končno pa je leta 1953 nastopil službo v muzeju ljudske revolucije v Ljubljani. Posvetil se je delu, ki mu je ostal zvest do smrti; obravnaval je zgodovinska vprašanja narodnoosvobodilnega boja. Iz muzeja je prešel v inštitut za zgodovino delavskega gibanja, kjer je delal do upokojitve leta 1970.

OBISK IZ POLJSKE

Konec marca je kot gost zveznega sekretariata za delo in socialno politiko obiskala SFRJ delegacija urada za zadeve borcev LR Poljske. Po pogovorih s svojimi gostitelji je delegacija obiskala še Vojvodino in nekatere ortopedske zavode pri nas. Zadnji dan bivanja v Jugoslaviji je delegacijo sprejel tudi generalni sekretar zveznega odbora ZZB NOV Dušan Sekić.

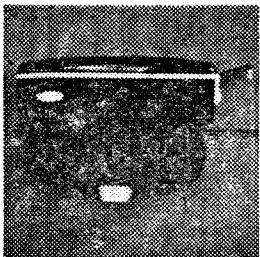
DELEGACIJA FNO VIETNAMA PRI PREDSEDNIKU ZZB NOVJ

Predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Marijan Cvetković je konec marca sprejel člane delegacije Zveze mladine Osvobodilne fronte Južnega Vietnama. V pogovoru je prišla do izraza obojestranska želja, da se sodelovanje borcev obeh ljudstev v prihodnje pogloblja z nadaljnjim povezovanjem in izmenjavanjem izkušenj.

dobro je, če veste

RIBE — ZDRAVILNA HRANA PROTI BOLEZNIM OŽILJA IN SRCA. Ameriški raziskovalec dr. E. Nelson je celih 19 let raziskoval, kako vplivajo razne vrste hrane na bolnike s srčnimi boleznimi in s poapnenjem ožilja. Dognal je, da živijo bolniki, ki se hranijo predvsem z ribami, dvakrat dlje kot pa drugi, ki se hranijo z mastno hrano in z mesom. Ozdraveli so številni bolniki, ki so se ravnali strogo po dieti dr. Nelsona. Pristaši dr. Nelsona priporočajo tudi zdravim ljudem, naj dajejo prednost ribam pred drugim mesom.

NAROČEN JE NA 1500 ČASNIKOV — poročajo o Robertu Strausu iz Tuzle. Straus je zaposlen pri Impex letalu. Prejema časopisje iz 75 držav v 65 jezikih. Seveda ni mogoče, da bi vsi to goro papirja prebral, saj ima že dovolj dela, da prejete liste kot edinstven zbiralec ureja po deželah ali jezikih. Vendar tudi precej bere, a zna menda med tujimi jeziki dobro le nemško in francosko. Med to edinstveno zbirko časopisja je tudi marsikatera zanimivost, celo posamezni redki izvodi listov iz prejšnjega stoletja. Vseh listov zbiralec seveda ne more plačevati in večinoma mu jih pošiljajo kot strastnemu zbiralcu, ker si dopisuje s številnimi uredništvi in z veleposlaništv.

Plastični sanitarni kotlički FONTANA za WC (se ne rosijo — brezšumni) v beli in črni ter še treh pastelnih barvah (roza, zelena, modra) z nerjavečo plastično vložno armaturo izdeluje

Nagradna križanka BETI št. 59

[illegible]

Razpis nagradne križanke

Belokranjska trikotažna industrija »Beti« iz Me-
tljke se vam tokrat predstavlja v nagradni križanki.

Prosimo vas, da nam rešitev te križanke pošljete do 23. aprila 1973.

Tri knjižne nagrade, ki jih daje TV-15 — »Sveti Urh«, »Prvi bataljon« in »Varšavski uporniki« bodo podeljene z žrebom, katerega bomo objavili v štev. 17/18, ki izide 26. aprila 1973.

Obilo zabave!

Uredništvo in uprava lista

Povejmo resnico o Brkinih

Silvo Teršek je objavil v 13. številki glasila TV-15 (29. marca 1973) obsežen sestavek pod naslovom »BRKINI BODO PONOVO OŽIVELI?«. Uredništvu in piscu sem za tehen in problemsko zelo aktualen sestavek kot brkinski rojak in bорец NOV iskreno in nadvse hvaležen. Pisec je potoval v Brkine in se prepiral, v kako brezupnih razmerah živijo v nekaterih vaseh preostali ljudje, zato je tudi upravičeno postavil k naslovu vprašaj.

V prisposobi Justina Malečkarja iz Sma-gorja, moža s strtimi in polomljenimi prsti nekoč delovne kovaške roke, pa je upo-bil Brkine, ki so ostali brez mladih delovnih rok.

Ker poznam vse brkinske grape, vasi in zaselke, bi rad nekatere stvari pojasnil, in nekatere podatke, ki so jih piscu dali občinski predstavniki, dopolnil. Vendar naj že na začetku poudarim, da ni mogoče sedanjega žalostnega stanja v Brkinih opravičiti prav z nobenimi razlogi. Zakaj smo dopustili, da je ostala pokrajina med tremi turističnimi veletoki tako zapuščena? Zanj so odgovorni prav vsi dosedanja predstavniški organi občin, nekdanjih okrajev in republike. Prav bivši borci že mnogo let zama opozarjamo pristojne organe ter slovensko javnost na izredno pomembno vlogo in velike žrtve Brkinov med NOB; ob tem pa ugotavljamo, da se najpomembnejši življenjski problemi brkinskega prebivalstva ne rešujejo pravočasno in ne dovolj učinkovito. To negira vse naše deklaracije o humanem socializmu in postavlja pod vprašaj zaupanje prav pri tistih ljudeh, ki so za socializem največ žrtvovali in vanj najbolj neomajno verovali.

Odgovori na takšna vprašanja so bili in ostali vedno enaki: ni denarja. Obenem pa rastejo kot gobe po dežju v mestih in turističnih centrih palače, hoteli in tovarne, za katere trošimo desetine milijard, ki prihajajo tudi iz kmetijstva. Ob tem se nujno vsiljuje vprašanje ali so nam hoteli in stroji pomembnejši kakor ljudje.

Na številne javne obravnave žgocnega problema ni štel za potrebno, nobeden izmed odgovornih predstavnikov občin ali republike, da bi javno odgovoril. O brkinskih problemih je na podlagi obširnega gradiva prvič po 26 letih razpravljaj 31. oktobra 1970 v Postojni tudi medobčinski svet občin Ilirska Bistrica, Cerknica, Postojna in Sežana. Dne 3. novembra pa se je sestel klub primorskih poslancev v Ilirski Bistrici in sklenil predlagati dopolnitev osnutka zakona o pospeševanju razvoja manj razvitih območij s tem, da se vključi med slednje tudi Brkine.

Z glasovanjem zoper predlog o vključitvi Brkinov v nerazvita območja je večina slovenskih poslancev javno pokazala, da jih boleči problemi partizanskih Brkinov ne prizadevajo. Tudi v razpravi o socialni diferenciaciji na republiški konferenci ZKS ko-

nec 1971. leta Brkinov ni nihče posebej omenil ali pa vsaj objavili niso o tem ničesar. Tako je tudi prizadevanje po občinah kaj hitro splahnelo. Potlej so zgradili le 3,5 km ceste Prelože—Pregarje, na katero so dali namesto asfalta protiprašno prevleko. Leta 1972 pa so se z zamudo lotili slomenske ceste od Mrš proti Artvižam in Vremski dolini. Vse drugo je ostalo na slepem tiru, še več: postalo je očitno, da nekateri občinski predstavniki niso pripravljeni napraviti za Brkine niti tistega, kar bi lahko storili (primer kurje klavnice v Ribnici, ki bi približala delovna mesta brkinskim delavcem in rekonstrukcije ceste po Vremski dolini...).

Zaradi počasnega in neučinkovitega urejanja življenjskih problemov se nadaljuje izseljevanje iz Brkinov in zaostrovanje socialnih problemov.

Ob branju Terškovega skrbno napisanega članka se poznavalcu brkinskih razmer vsiljuje vprašanje, zakaj so mu občinski predstavniki dali zastarele, konec 1970. leta za medobčinski svet zbrane podatke, ki zaradi tedanjih težej (da dobe širše območje nerazvitosti!), že takrat niso kazali realnega stanja in obsega brkinskega območja. Tedaj so bila vključena v Brkine naselja, ki sicer sodijo po ekonomskih kriterijih med nerazvita področja, po nobenih pa ne med Brkine.

Posebno pozornost zasluži število prebivalstva. Izseljevanje je v nekaterih hribovskih vaseh doseglo tako kritično točko, da je vprašanje, ali se bodo ohranile ali bodo izumrle.

Med leti 1966 in 1971, ko je bilo zadnje ljudsko štetje, se je število prebivalcev v kritičnih 34 vaseh občine Ilirska Bistrica zmanjšalo za 682 ali 12,51 odstotka, v obravnavanih 45 vaseh sežanske občine za 297 prebivalcev ali za 6,25 odstotka. V kritičnih 33 naseljih pa celo za 9,67 odstotka ali za 343, na Suhorju pa v istem času za 25 ljudi ali 19,38 odstotka. To pa še ni vse, saj je v letih 1971 do 1973 proces izseljevanje ali »de-
agrarizacije« izumiranja potekal še hitreje kot v prejšnjih letih. Zato je mogoče z gotovostjo trditi, da je sedanje število prebivalcev obravnavanega območja padlo precej pod 10.000.

Kakšne katastrofalne posledice je prinesla brezbrizna politika do Brkinov v povojni dobi, naj pokažemo na posameznih vaseh: v Posrtvici, zaselku Pregarja (obč. Ilirska Bistrica), se je od 1948 do 1973 zmanjšalo število ljudi od 48 na 8 ali za 83,33 odstotka, v Čelah od 1966 do 1971 za 23,77 odstotka, na Gabrku v isti dobi za 28,86 odstotka, na Rijavčah za 19,36 odstotka, na Pregarju za 15,41 odstotka. V občini Sežana pa se je od 1966 do 1971 najbolj zreduciralo število ljudi v naslednjih naseljih: V Gor. Vremah za 18,18 odstotka, na Vatovljah za 24,45 odstotka, Kozjanah celo za 50 odstotkov, na Mršah za 30,95 odstotka, na Brezovem Brdu za

Ob nemškem pokolu sedemdesetih žrtev in požigu vasi 18. maja 1944, so ostali brez svojih najdražjih tudi: Marija in Lojze Čuš, Pavlina in Marija Križman in Viktorija Čuš.

19,52 odstotka, Tatrah za 33 odstotkov itd.

Nazvlic tako katastrofalnim razselitvam niso ne predstavniki prizadetih občin ne pristojni republiški organi štel za potrebno, da bi s takojšnjimi in nujnimi ukrepi zastavili proces opuščanja obdelave zemlje in reje živine, otekanja najdragocenejšega kapitala — mlade delovne sile iz Brkinov. Nasprotno, mirno so nadaljevali z gradnjo hotelov in luksuznih palač v mestnih in občinskih središčih, kot bi se nič vznemirljivega ne dogajalo, medtem ko v celih Brkinih ni niti ene primerne trgovine ali gostilne. Ali je tu odpovedala moralna vest socialistične družbe ali ta za kmetijstvo in brkinske ljudi ne velja?

in vendar se moramo na koncu tega stavka še vprašati, kje so vzroki za tako depopulacijo Brkinov, kakršne kronisti ne beležijo od turških upadov v začetku 16. stoletja. Vzroki so jasni in nedvoumni: življenjske razmere so v mestu veliko ugodnejše, kot so v hribovski vasi za kmečkega človeka. Do tega pa so privedli:

1. velike žrtve — človeške in materialne — med NOB, saj je, kot kažejo podatki, padlo; umrlo v taboriščih in bilo pobitih po vaseh več kot 1000 brkinskih ljudi; požganih pa delno ali v celoti od 62 hribovskih vasi kar 29, da o ropih imovine in velikih dajevah prebivalcev za NOB ne govorimo.

2. Povojna obnova v Brkinih ni bila izpeljana, prizadeti niso dobili odškodnine na račun reparacij, ker so šle te kot investicije v industrijo, ki Brkinom ni prinesla izboljšanja v skladu z doseženim gospodarskim napredkom.

3. Obvezna oddaja kmetijskih pridelkov v nekaj povojnih letih, potem pa dirigirane cene pšenice, živine, mleka in večine drugih kmetijskih pridelkov po cenah, ki niso krile reprodukcijskih stroškov kmečkega proizvajalca.

4. Neenaki kreditni pogoji za kmečke proizvajalce, industrijo in delavce, s katerimi so se poslednji zaradi kronične inflacije okoristili, medtem ko kmetje do zadnjih petih let sploh niso mogli biti deležni takih ugodnosti.

5. Razdeljenost Brkinov med občine in nesposobnost občinskih gospodarskih organov in združenj, da bi organizirali proizvodnjo in odkup pridelkov po brkinskih vaseh, slabo povezanih s potmi.

Končno še nekaj o pomoči Brkinom in njihovi prihodnosti. Ne bi se mogel strinjati s tistimi, ki poskušajo — kolikor poskušajo — reševati Brkine s socialnimi podporami, priznavalnimi ipd., čeprav so tudi te v posameznih primerih nujne. Brkinom je treba ustvariti lastna gospodarska izhodišča in lastni potencial, približati jim industrijske obrate, ne pa prevažati delavcev iz Pregarja v Senožče skoraj 50 km daleč. To pa ne bo mogoče vse dotlej, dokler ne bo naša družba dosledno spoštovala zakona vrednosti, to je enako vredno ustvarjalno delo ne glede na delovno področje; in če je nizka produktivnost, naj nosi njene posledice enakomerno celo družba, ne pa le en njen del.

Prav tako se ne morem strinjati z mnenjem, naj se družba oddolži Brkinom za njihov velik prispevek v osvobodilnem boju s finančno pomočjo za njihov prihodnji razvoj. Udeležba v revolucionarnem osvobodilnem boju je bila dolžnost vseh državljanov, tudi Brkinov, ki so jo ti dosledno izpolnjevali. Zato te udeležbe ni mogoče in ni treba plačevati. Pa tudi druge ekonomske pomoči v obliki tujega dela Brkini ne želijo in ne potrebujejo. Družba naj jim namesto reparacij v obliki odškodnine povrne oziroma nadomesti med vojno uničeno in oropano imovino — gospodarska poslopja, živino idr.; vrne naj jim presežno delo, oddano s poljedelskimi pridelki po neekonomskih cenah v 28 povojnih letih.

Prav tako naj družba vrne del minulega dela brkinskih delavcev, ki je ostalo v mestnih centrih. To naj v obliki investicijskih prispevkov da Brkinom za gradnjo objektov infrastrukture — cest, vodovoda, delovnih naprav, orodja in opreme proizvajalcev.

To delo nekaj tisoč brkinskih delavcev, ki so živeli in še vedno živijo v veliko težjih razmerah v Brkinih, delali ali še delajo v Ilirski Bistrici, Neverkah, Sežani, Kopru idr., je v vseh 28 povojnih letih ostajalo in še ostaja v teh centrih. Z njim pa so revni Brkini ekonomsko podpirali in še vedno podpirajo hitrejši razvoj bolj razvitih, sami pa čedalje bolj zaostajajo, ker se njihovi presežki dela niso vlagali v okolju, v katerem so živeli.

Če bo družba vse to Brkinom vrnila — in dolžna bi bila to storiti, ker po naših ustavnih načelih nima nihče pravice, tudi lokalne skupnosti ne, si prilastiti tuje delo — tedaj si bodo Brkini opomogli brez tuje pomoči.

Se marsikaj bi moral napisati, toda naj bo za sedaj dovolj, ker upam, da se bo na Terškov članek še kdo oglasil.

MAKS ZADNIK

PRAVKAR SO IZŠLE KNJIGE

Ivo Zorman, DRAGA MOJA IZA, prva Kajuhova nagrada, 123,00 din; Ferdo Godina, JEZDEC BREZ KONJA, 90,00 din; Per Hansson, ČEPRAV NAM VZAMEJO ŽIVLJENJE (prevedel Janko Moder), 85,00 din; Ivan Matičič, RDEČI SIGNALI, 75,00 din.

Svetinova »Ukana« bo ponatisnjena. Zbiramo prednaročila: 7 zaporednih obrokov po 50,00 dinarjev, tj. skupaj 350,00 dinarjev. ZAVOD BOREC

VABILO NA SLAVNOST V SEŽANI

Dne 15. aprila 1973 ob 9.30 bo poimenovanje vojašnice (Bazoviška cesta) v Sežani po 5. bataljonu VDV. Domicilni odbor 5. bataljona vabi vse borce 5. bataljona, da se proslave zanesljivo udeležijo. Vabilo velja tudi za tiste, ki odboru njihovi naslovi niso znani in jim ni mogel poslati vabila osebno. Odbor vljudno vabi tudi tiste tovarišice in tovariše, ki so aktivno sodelovali z bataljonom na območju, kjer se je bojeval.

DOMICILNI ODBOR 5. BATALJONA VDV

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—Tomšičeva

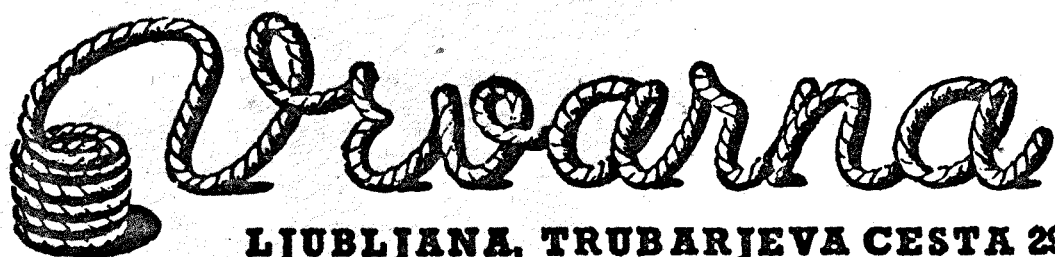
BLASNIKOVA TISKARNA TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišeje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELLO«
- Zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIS«
- Štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

fotografija z vprašajem

Kdo so tovariši ob radijski oddajni postaji, bi lahko zapisali pod to fotografijo. Očitno je bila posnetka zadnja zimo pred osvoboditvijo, toda kdaj in kje ter kdo jo je posnel. Tovariš s kljuko prvi z desne je višji oficir NOVJ. Prosimo, sporočite nam imena in priimke, enoto, kateri so pripadali, čas in kraj nastanka ter avtorja fotografije!

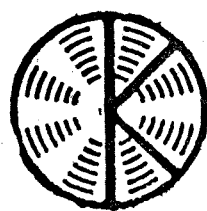
LJUBLJANA, TRUBARJEVA CESTA 29

Žima, morska trava, juta, gradl, pohištveno blago in peresa,
vrvi vseh dimenzij, tekači ter ščetke vedno na zalogi —
Telefon: 316 441

PEKS

pekarna
in slaščičarna
Škofja Loka,
Kidričeva 53

v svojih obratih in poslovalnicah
nudi vedno svež kruh, pecivo in ostale
slaščičarske in konditorske izdelke.

KOVINOOBRT

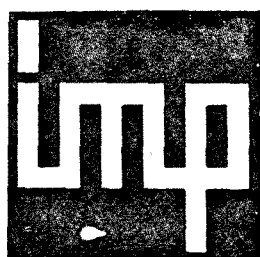
64264 BOHINJSKA
BISTRICA

izdeluje in montira
ventilacijsko transportne
naprave.

**TEKSTILNA
TOVARNA**

SENOŽEČE

**IZDELUJE
GAZO**

**INDUSTRIJSKO
MONTAŽNO
PODJETJE**

LJUBLJANA, TITOVA 37

Projektira, montira in proizvaja:

- centralno ogrevanje, sanitarne naprave, plinske instalacije, prezračevalne in klima naprave;
- električne naprave jakega in šibkega toka, komandne in signalne naprave za industrijo in komunalne zgradbe;
- regulacijo;
- opravlja kalorične in električne meritve;
- odliva v lastni livarni visokokvalitetne odlitke sive litine, ki jih po želji tudi obdela.

TIP-TOP

INDUSTRIJA OBLAČIL

telefon h. c. 342 461 gl. direktor 342 371, komerciala 342 569
Telex 31166 YU TIPTOP — Telegram: TIP TOP Ljubljana

61001 Ljubljana
TOLSTOJEVA 9a
p. p. 503

izdeluje moško in žensko konfekcijo
po najnovejši modi iz domačega
in uvoženega blaga;

majhni, veliki, debeli, suhi —
vsi v oblačilih z znakom TIP-TOP

Urejanje stanovanjskih zadev

Pri opisovanju vsestranske dejavnosti republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je zajeto v obširno in temeljito obdelano poročilo za četrtlo skupščino, velja dati priznanje tudi urejanju stanovanjskih zadev borcev in invalidov. V času pred tretjo in četrto skupščino je namreč bilo širom po Sloveniji urejenih blizu 16.000 stanovanjskih primerov udeležencev NOV. Med temi je bilo tudi 4.152 primerov zaposlenih borcev, 5.920 primerov upokojenih in 4.740 primerov kmetov-borcev. Če bi hoteli še jasneje opredeliti te podatke, bi morali navesti, da je 1978 udeležencev NOB dobilo najemna družbena stanovanja, krediti za nove gradnje ali njihovo dograditev so bili dodeljeni 2482 udeležencem NOB, a krediti za popravila stanovanjskih hiš ali stanovanj 9.776 udeležencem NOB. Nadaljnjih 558 jih je prejelo kredite za soudeležbo pri nakupu stanovanj. Pri vsem tem ne gre prezreti posameznih primerov, ki so bili urejeni z dodelitvijo stanovanj, ki so jih izpraznili tisti udeleženci NOB, ki jim je zaradi večje družine bilo dodeljeno novo stanovanje, oziroma so dobili kredit za zidavo stanovanjske hiše.

Vse to je bilo mogoče izvesti s sredstvi, zbranimi na temelju zakonskih predpisov o namenskem izločanju 20 odstotkov od 4 odstotnega stanovanjskega prispevka vseh zaposlenih, zbranega v letih od avgusta 1968 pa do konca 1972. Na ta način zbrana sredstva, povečana še z vračili anuitet in sredstvi delovnih organizacij, podjetij, Jugoslovanske loterije itd., so v teh letih znašala 494.130.000 dinarjev.

Pri res ogromnem delu, ki ga je terjalo urejanje vseh teh stanovanjskih zadev borcev in invalidov, so bile soudeležene stanovanjske komisije pri republiškem in pri občinskih odborih ZZB NOV, komisija za zadeve borcev in invalidov pri skupščini SRS, komisije za borce in invalide ter upravni odbori skladov pri občinskih skupščinah. Ključ za razdeljevanje sredstev občinam je sprejela skupščina SR Slovenije in to na podlagi opravljenega popisa potreb. V poročilu je še posebej naglašeno, da se je javnost dela pri reševanju prošenj za dodelitev stanovanj ali kreditov sicer izboljšala in je ponekod bila zelo dobra, drugje pa slabša — pomanjkljiva ali pa morda samo

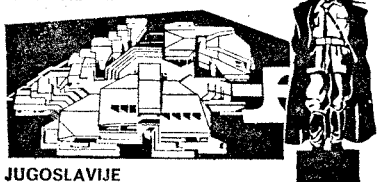
formalna. Zato je seveda bilo tudi precej pritožb, med katerimi so bile nekatere več ali manj upravičene. Hkrati pa je bilo na drugi strani ugotovljeno, da so posamezni borci in invalidi prezahtevni, ker bi radi dosegli nekaj kar ni v skladu s predpisi in s sprejetimi merili in kar je predvsem v nasprotju z moralnimi normami.

Sedaj ko je urejeno tako veliko število stanovanjskih primerov udeležencev NOB je mogoče ugotoviti, da so se stanovanjske razmere le-teh občutno ublažile in niso več kritične. Pojavljajo pa se primeri, ko bi posamezniki radi po izjemni poti reševali stanovanjsko vprašanje že drugič — tokrat za svoje odrasle otroke. In prav taki so povzročali mnoge težave pristojnim organom in organizacijam borcev.

V zvezi z ukinitvijo stanovanjskega sklada pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije je v poročilu navedeno, da so bila vsa sredstva tega sklada pogodbeno prenesena na občinske skupščine za urejanje stanovanjskih zadev kmetov-borcev. Ostanek tega sklada v višini 1.127.528 dinarjev pa je v začetku l. 1971 republiški odbor ZZB NOV Slovenije sklenil uporabiti za ureditev stanovanjskih zadev vojaških vojni invalidov I. in II. skupine. To zadevo so skupno urejali stanovanjska komisija in komisija VVI pri republiškem odboru ZZB s pristojnimi organi tistih občin, v katerih živijo prizadeti invalidi.

V letu 1972 ni stanovanjska komisija pri republiškem odboru ZZB NOV imela na voljo nobenih finančnih sredstev več. Zvezni izvršni svet je namreč prenehal dodeljevati proračunska sredstva, a sredstva Jugoslovanske loterije so bila po sklepu republiškega odbora dodeljena v sklad socialnih aktivnosti ZZB NOV Slovenije. V. M.

SPOMINSKI DOM BORCEV NOV IN MLADINE

JUGOSLAVIJE

KUMROVEC 1972-1974

Krajevna organizacija ZRVS Ljubljana-Stadion 3050.—; Miško Rešek, Ljubljana 300.—; Krajevna organizacija ZRVS Pivka 500.—; Franc Rutar, Most na Soči — Zagorčje 100.—; Sindikat gradbenih delavcev Slovenije — RO, Ljubljana 5000.—; Osnovna šola Horjul 284.—; Jožefa Fabjan, Dvor 30.—; Nežka Mugerli, Kanal ob Soči 100.—; Mohar Lokar, Gradišče, Nova Gorica 30.—; Marija Emeršič, Bukovska vas 40.—; Tehnična šola KMRLP, Ljubljana 1177.—; Obalni odbor ZRVS Koper (člani) 14.000.—; Avgust Zore, Bovec 100.—; Osnovna šola Gradišče, Koper 165.—; Občinski odbor ZRVS Krško 500.—; Ignac Dobrave, Gornja Radgona 20,85; OOS CZP »Soča«, Nova Gorica 250.—; Republiški sekretariat za finance SRS, Ljubljana 150.000.—; Sindikat delavcev v kmetijski, živilski in tobačni industriji Slovenije — RO Ljubljana 20.000.—; Krajevna organizacija ZRVS »Posavje«, Ljubljana 2500.— dinarjev.

Od zbranega odpadnega papirja — osnovne šole (DINOS, Ljubljana): »Danila Kumera« Ljubljana 1896.—; Črnuče Ljubljana 1555.—; Vič Ljubljana 1467.—; »Zvonka Runka« Ljubljana 1095.—; »Tone Okrogar« Zagorje 645.—; »Oskar Kovar« Ljubljana 542.—; Sempeter v Savinjski dolini 467.—; Ježica Ljubljana 412.—; »France Bevk« Ljubljana 475.—; Mestna akcija (Unija, papir servis) Ljubljana 4496.— dinarjev.

ZRVS občina Radovljica, 1.000 din, DINOS za odpadni papir, 7.690,90 din, ZRVS »Prežihov Voranc« — Maribor, 500,00 din, TOZD — »Surovina« — Maribor-Tezno, 2.000,00 din, Aktiv ZMS in PO osnovne šole Polhov Gradec 42,50 din, Kraj. org. ZRVS Krim-Rudnik (Ljubljana), 590,00 din, Obč. odbor ZRVS Ajdovščina, 3.745,00 din, RO ZRVS Slovenije, Ljubljana (prispevki članov kolektiva), 960,00 din, Krajevna skupnost POSAVJE, Ljubljana, 3.000,00 din, RO ZZB NOV Slovenije, prisp. članov kolektiva, 327,00 din, Kraj. org. ZRVS Dobrava — Ljubljana, 440,00 din, Zavod »BOREC«, prispevki članov kolektiva 280,00 din; Sindikat PREDILNICE Litija, 1.000,00 din, ZRVS očine Ptuj, 5.697,00 din, Slovenska izselj. matica, Ljubljana, 1.000,00 din, Aktiv ZMS, PO šola Polhov gradec, 410,20 din, Mariborske lekarne Maribor (sklep UO), 2.000,00 din, OOS »IMP«, Ljubljana, TIO Idrija, 605,00 din, Zavod za gojitev divjadi »Jelen« — Stari trg pri Ložu, 100,00 din, Obč. odbor ZRVS Trebnje, 1.980,00 din, Kraj. org. ZRVS Trnovo, 1.205,00 din, Zavod za raziskavo materiala in konstrukcij, Ljubljana (prispevki delavcev), 1.400,00 din, Uslužbenci SDK Idrija, 225,00 din, Od zbranega odpadnega papirja: osnovne: Smihel — Novo mesto 374,00 din, Sentrupert na Dolenskem, 172,20 din, Smlednik, 207,50 din, Trebnje, 110,50 din, Mokronog, 101,50 din.

Skupno zbrano prispevkov do 4. 4. 1973 353.292,70 dinarjev.

Odbor za gradnjo spominskega doma borcev NOV in mladine Jugoslavije v Kumrovcu se zahvaljuje za prispevke in prosi darovalce, da svoje prispevke nakažejo na tekoči račun: 50100-678-46402. Odbor za gradnjo doma v Kumrovcu pri RO ZZB NOV Slovenije.

Pogled na požgano Vrhniko pri Ložu. V ospredju je požgana Gerletova hiša, ki je dala več partizanov.

SPOMINI REZKE RAZDRIH

Mati z otroki pri partizanih

Letos mineva 30 let od ustanovitve Slovenske protifašistične ženske zveze in od njenega prvega kongresa v Dobrniču 16. in 17. oktobra 1943. Ta pomembni jubilej nam nalaga, da posvetimo trpljenju in boju slovenskih žena in deklet posebno pozornost. Zato smo se odločili, da v nadaljevanjih objavimo spomine Rezke Razdrih iz Vrhnik pri Ložu. Ta je ena od mater, ki so se morale z otroki umakniti v gozdove pred italijanskim in belogardističnim nasiljem. Kljub gladovanju, prezebanju in drugim nadlogam te matere niso nikoli izgubile vere v partizansko zmago, za katero so prispevale vse svoje moči.

Leta 1942 so bili odbori OF v Loški dolini že utrjeni in močni. Partizanstvo se je širilo. Italijanski fašisti in klerikalci so čutili, da se jim majejo tla pod nogami. Zato so se združili in med veliko laško ofenzivo julija in avgusta 1942 vrtoglavo in neumljeno preganjali ljudi. Planil je piš strupenega zla, morije in trpljenja. Zemlje lačni tujci so hoteli zatreti tisočletno pravico tukajšnega življa do rodne grude, zatreti in uničiti napredne sile in napredne misli, klerikalci so hoteli obvarovati stranko in boga, oboji pa so hoteli oblast. Zato jim je bilo potrebno toliko morišč. V danskem Peščenku, podcerkavskih Prahah, na Križni gori in na Ulaki, za šolo v Starem trgu in v Fricovi duli, pod Kocljem, v Vražjem vrtcu in pri Jermendolu, na Ulaki so si talci morali sami izkopati grob. Z morišča je ušel le eden, Tone Antončič iz Vrhnik...

Svoji talcev iz Vrhnik so preprosto Italijane, da so smeli pobite prepeljati na domače pokopališče. Na Ulaki so trupla talcev naložili na lojtrni voz in jih odpeljali na pokopališče v Viševku. Za vozom se je cedila kri in sokrvica od Ulake pa do pokopališča v Viševku, iz razbitih lobanj so padali možgani...

Ljudje so bili preplašeni in izgubljeni. Materam in ženam je bilo usojeno doživeti najbridejšo uro v življenju. Z občutkom globokega obupa nad to črno krivico so tožile preklestvo nečloveških tujih in domačih fašistov. V strašni bolečini so žene in matere jokale za svojimi dragimi. Iz pokopališča v Viševku, ki je skoraj pol ure hoda oddaljeno od Vrhnik, je bilo slišati krik in jok... Se leta in leta je skelela ta bol in izjedala duše mnogim ženam in materam... Toda ti bogovi zla, fašisti in belogardisti so šli dalje...

Vročega poletnega dne, 2. avgusta 1942, so Italijani z dveh strani obletavali našo hišo. Po eni strani so šli v Kot, po drugi pa v Kočo vas. Bila sem zurnaj. Zaslutila sem, kaj hočejo. Vedela sem, da iščejo številko naše hiše, pa je niso mogli najti. Vedela sem, da smo izdani in kaj nas čaka. Čez nekaj časa so pridrveli k nam. Obkolili so hišo z brzostrelkami. Eni so pobili že lepega prašiča in drobnico, drugi so me ustrahovali, kje je mož. Hoteli so nas kar tam postreliti. Na srečo je prišla Janežičeva mama, ki je znala po italijansko. Pregovorila jih je in jim dokazala, da jaz nisem kriva tistega, kar dela mož. Potem so to namero opustili in mi dali pet minut odloga, da si iz hiše vzamem, kar hočem, nar kar jo bodo zažgali.

Italijani so začeli metati na stopnice, ki so vodile na podstrešje seno. Nato so ga polili z bencinom in zažgali. Medtem smo mi nosili iz hiše najnujnejše in takrat sem jo dobila s kopitom po hrbtu od Italijana. Da sem še dolgo čutila neznosno bolečino. V nekaj minutah je bila vsa hiša v plamenih. Pod streho je imela domača mačka mlade. Ko je hiša zagorela, je hotel sin Edo skočiti na podstrešje po te mladiče, pa sem mu komaj ubranila. Pogorelo je vse, kar je bilo gorljivega.

Ker je bilo na podstrešju seno in ker je pihal močan veter, je raznašal iskre v šopih na vse strani in tako je padalo goreče seno tudi na naše borno imetje, ki smo ga otehi iz hiše, da se je vžigalo. Gasili smo in prenašali bolj stran.

Hiša je pogorela. Ostali so le očrneli zidovi. A za ožganimi zidovi, kjer so rastle jablane, so iz ožganega drevja visela pečena jabolka. Ta pečena jabolka so nam v začetku bila edina hrana. Vsak dan smo jih obirali in jedli.

Ko so Italijani odšli od pogorišča, nam je Janežičeva mama ponudila stanovanje v svoji gornji hiši. Od takrat dalje se je za nas začelo zelo hudo življenje. Mnogi ljudje so bili omahljivi. Zmešnjava strahu in strlosti je postala pošastna. Belogardisti so prepovedali ljudem karkoli dati ali pomagati partizanskim družinam. Tako nisem mogla nikjer dobiti mleka za otroke. Belogardisti so se mi posmehovali in pljuvali za mano. Zena iz vasi, katere sin je bil ubit za talca, me je nagnala. Druga ženska je kričala, ko sem šla mimo: »Zaradi tvojega moža bodo Italijani tudi mojega ubili in nam požgali hišo...« Čez nekaj dni spet slišim kričanje pred hišo: »Prekleti komisar, on je vsega tega kriv! Kriv je, da je ubit moj mož...«

To je nepozaben in nepojmljiv čas, ki sem ga doživljala. Spričo pikrih besed nevednih in preplašenih ljudi, ki so izzvenele v sovraštvu, sem v sebi trpela hudo bol. Sosedje so se odvrčali od mene. Le nekaj jih je bilo, ki so me pustili pri miru...

Zaradi izdajalcev je naša hiša prva pogorela v Loški dolini. Italijani so tako izbruhali svoje sovraštvo nad žensko in otroki, ker niso dobili doma moža in očeta. S tem so izpričali svojo nečlovečnost in podlost.

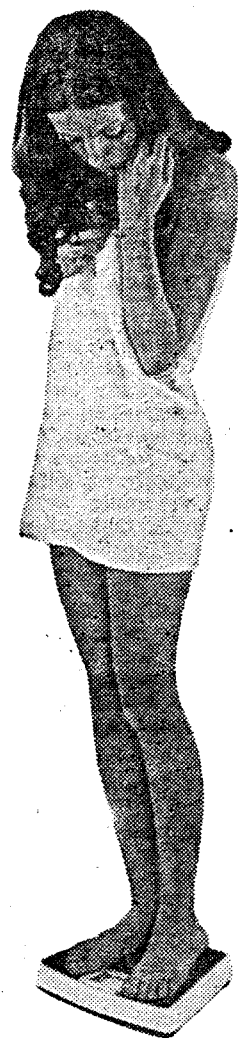
Od tedaj naprej so Italijani požigali domove pri vseh zavednih ljudeh v Loški dolini. Vsa dolina je bila zavita v meglo smrdljivega dima iz požganih domov. Pobijanje talcev in požiganje domov je pošastno in nedopovedljivo poglajbljavo trpljenja ubogih...

Po tednu dni bivanja v Janežičevi hiši so zopet prišli italijanski požigalci. Tudi Janežičevim so požgali gornjo hišo. Spet smo morali naše skromne reči znesti na plano.

Hudo mi je bilo. Kam naj grem z otroki? In spet mi je Janežičeva mama ponudila prostor za bivanje. Vselili smo se v delavnico na žagi. Ne dolgo za tem pa so spet prišli Italijani in požgali še doljno Janežičevo hišo in ker smo mislili, da bodo požgali tudi naš drugi zasilni dom — delavnico, smo morali spet znesti svoje borno imetje na plano. K sreči pa delavnice niso zažgali.

V spodnjo Janežičevo hišo pa so v mlčin in na stopnice Italijani nanesli ostrmic detelje iz bližnje njive, polili z bencinom in odšli. Sosedje pa smo brž začeli nositi vodo iz potoka, ki teče zraven hiše in uspelo nam je ogenj pogasiti. Tako je spodnja hiša ostala, četudi je bila ožgana. Ponovno je Italijani niso zažgali in je ostala taka do osvoboditve.

Jaz pa sem spet nosila naše reči v Janežičevo delavnico pri žagi brez upanja, da bom imela mir. S svojimi otroki sem živela v negotovosti in usodni vdanosti. Italijanski osvajalci pa so še enkrat prišli požigati Vrhniko. Ker je bila polovica vasi krite s slamo, je bilo Italijanom dovolj, da so zažgali samo eno hišo v vasi. Bil je tistega dne tudi močan veter, ki je raznašal šone goreče slame po drugih slamatih strehah. (Dalje prihodnitič)

Kontrolirajte svojo težo, dokler ne bo prepozno!

Tehtnica NEVA prinaša:

- vitko linijo
- zadovoljstvo
- zdravje

OSEBNA TEHTNICA
NEVA

Partizanka Lajdi pripoveduje

Prekriža noge, se zagleda v podobo partizana na oljni sliki in se samo nasmeji.

»Prosim vas, o meni ne bova govorila! Pogovarjajva se o rožah, o mladini. Karkoli je povezano z dogodki med narodnoosvobodilnim bojem, je pravzaprav zelo preprosto: poštenost, iskrenost in ljubezen. Mislim, da bivši partizani ne potrebujemo nikakršnih zadoščenj. Mnogo nas je bilo, ki o politiki nismo vedeli ničesar; toda saj ni šlo za politiko. Partizanom, svoboda — to je lahko parola samo do trenutka, ko postane tisto, čemur pripadaš, neposredno ogroženo.

Ali je bila med nami — partizani, prisotna tudi preračunljivost? Mnogo let po osvoboditvi odkriješ stvari, o katerih med boji niti sanjal nisi. Srečna sem, da lahko še vedno iskreno in pošteno mislim, kot sem mislila v dekliških letih. Ni res, da bi bila mladost sama po sebi revolucionarna. Revolucionarnost pride z dogodki ob določenih pogojih življenja.

Sem bila kot mladinka revolucionar ali deklič, poln trme in ljubezni do življenja... kdo ve?

Spomenica, red zaslug za narod... Zakaj vendar vse to naštevate? Odlikovanja ne morejo in ne smejo spremeniti človeka. Kdor me pozna, ve, da imam nekaj priznanj; kdor me ne pozna, ni treba, da me spozna zaradi odlikovanj. Človek je pomemben samo kot človek in kot takega ga je vredno spoštovati.

Mladi leta 1941 nismo bili pripravljeni na vojno. Nočem govoriti o tragedijah. Le zakaj bi mučila samo sebe in morda nekatere okoli sebe? Naša mladost je vzklija v času, ko je bilo življenje nekoliko bolj grobo, kot je danes. Zelo rada imam mlade ljudi in vem, da življenje človeka prisili, da se znajde. Pomembno je, da si pripravljen na vse. Zal se tudi tragedije velik del življenjskih resnic.

Navezanost na ljudi, tovarištvo... Vidi-te, o tem je danes težko govoriti. Bojiš se, da ne bi s kičastimi besedami zapackal pravi pomen teh pojmov. Partizani v gozdovih smo bili kakor velika družina. Kadar je padel tovariš, se ti je zdela, da si izgubil del sebe. To je bilo nekaj groznega.

Včasih se sprašujem, če je narodnoosvobodilni boj spremenil moj značaj. Ob vsakem pomembnejšem dogodku ostane nekaj v človeški notranjosti. Zenska se spremeni, ko rodi otroka. Tudi mi, med partizani smo se spremenili. Morda je najpomembnejše to, da smo moralno obogateli. Mnogi so šele med partizani postali ljudi.

Ne, nikoli se nisem spraševala, kdo se je boril za oblast in kdo za svobodo človeka. Zelo tragično pa je, če sreča človeka, ob katerem spoznaš, da se je boril iz koristoljublja. Nikoli nisem mogla razumeti, da lahko izgubiš duševno povezavo z nekom, ki sta jedla iz iste skleda, hodila po istih gozdnih poteh, spala pod istimi smrekami in se borila za iste cilje. Takih ljudi ne prenesem v svoji bližini.

Srečujem jih, bivše partizane, in z vsakim se otroško rada pogovarjam. Ni mi mar, kako visoko je danes pristal, ali je strgan ali celo pijan. Hočem reči, da me to ne moti, da bi se z njim ne pogovarjala. Nikoli ne veš, kje tiči vzrok določenemu stanju. V letih po vojni smo na nekatere ljudi — tovariše pozabili. Hudo mi je in del krivde nosim v sebi.

Spoznaš, da nekateri tovariši sploh ne morejo živeti, ne da bi ob vsaki priložnosti

sti omenjali čas vojne. Vojna je postala jedro njihovega življenja, postala je njihova vsebina. Mnogi so šele v vojni našli samega sebe in se spet izgubili, ko je prišel mir. Nekoč je bilo njihovo življenje prav toliko vredno kot življenje kogarkoli v bataljonu. Pozabiti na človeka pomeni — živlega zapati. V mnogih primerih smo krivi in kriva je naša družba.

Greš, obiščeš ga in mu obljubiš, da boš pomagal rešiti njegov problem. Spoznaš, da si tudi sam brez moči. Postane ti neprijetno in niti ne obiščeš ga več.

Skojevka sem postala leta 1941. Prihajajo in me sprašujejo. Kadar začnem o tem pripovedovati, postanem za nekaj dni brez moči... zbolim. Vsega tistega, kar se je zgodilo v letu 1942, ne bo mogoče nikoli povedati. Vidim jih, tovariše, kot bi bila še vedno v njihovi družbi, čeprav mnogih ni več med živimi.

Če bi hotela govoriti o SKOJ bi morala marsikaj povedati o sokolskem telovadnem društvu v Polju pri Ljubljani, o tem, da mi je šport v marsičem pomagal, da sem preživela vojno. Morala bi vam pripovedovati o Bobnovi družini in o skojevskem sekretarju Južetu — človeku samorastniku. Skromen je bil in na prvi pogled zelo neobjavljen mladenič, toda poln življenjske energije. Brez šol je bil, a načitan, vdan naši stvari in odličen organizator. Revolucija je skovala ljudi, ki so bili pred tem skoraj neopazni.

Nič drugačni nismo bili, kot je današnja mladina; če pa je drugačna, je zaradi tega, ker je ne znamo organizirati. Nam pa je čas tako hitro tekkel, da nam je mladost pravzaprav ušla med prsti.

Mislim, da sem vam pozabila povedati, da smo stanovali v Zajčji dobri in da sem maja 1942 odšla v Zasavski bataljon. S kolegom sem se odpeljala v gozdove in naslednjega dne mi je mati prinesla prtljago v Zador.

Vem, želeli bi, da bi pripovedovala o pohodu na Gorenjsko in Štajersko. Grozno je bilo. Pravzaprav je veliko tega zapisanega v knjigah; toda tam je samo zgodovina. O občutkih posameznih ljudi je zelo malo zapisanega. Obdržati se v trenutkih groze in jo premagati... to je junastvo. Marsikaj bi povedala pa kratko malo ne najdem ustreznih besed.

Junija leta 1942 smo odšli z Dolenjske čez Dolomite. Pohod je trajal do jeseni. Dobro vem, da smo bili 3. avgusta na Blegošu in v začetku septembra na Koroškem. Vedno sem si želela, da bi videla Koroško, kjer se je rodila mati; nisem si mislila, da jo bom videla v takih okoliščinah.

Nočem razmišljati o teh dogodkih, tudi o tragediji pohorskega bataljona ne. Pot na Pohorje je bila ena sama hajka. Ni bilo časa, da bi se bala smrti. Misli mi skačejo iz dogodka na dogodek. Nepozabni trenutki na Jelovici... Obkolilo nas je približno deset tisoč Nemcev. Kako smo ostali živi, tega še danes ne vem. Vem le to, da so nam Nemci ves čas sledili kakor psi.

Spet mislim na Koroško. Spominjam se, da me je komandant bataljona Franc Poglačen poslal z mitraljezom Ladom h kmetu pod taboriščem. V tistem, ko sva stopila v kuhinjo, je zgoraj v taborišču zaropotalo. Nemci so napadli bataljon. Ostala sva sama, brez orožja in odrezana od tovarišev. Sledilo je tavanje po gozdovih, beg od bogato obložene mize, katere gospodar je poslal po Nemce, srečanje z aktivistom. V vasi Suho je bilo. Aktivistu Francetu dolgo nisva zaupala. Strmelna sva v skledo s kislimi kumaricami in krompirjem. Pripravljena sva bila, da bova zbežala v Obir nad vasjo. A France je bil naš. Čez nekaj dni naju je povezal s kurirjem Tomažem. Vračala sva se na Gorenjsko. Hodili smo po peklenskih kurirskih poteh; celo po klinih smo se vzpenjali.

Prišla sva v Kokrški bataljon. Tovariši so šli v akcijo, naju pa so zaradi utrujenosti pustili doma. In v Uden borštu je padel cel bataljon.

Rekla sem vam, to je kot bi odtrgali kos živga telesa. Kadar človek začne pripovedovati, dela mnogim krivico. Sam ne moreš presoditi, kaj je pomembnejše.

Mamo in očeta so vlačili iz zapora v zapor. Enega so zverine ubile na Urhu, drugega v Dachau.

Pustiva to; govoriva raje o mladini in o rožah. Morda me ne razumete. Vem, da ne bom nikoli več doživela tovarištva, kot sem ga leta 1942. Tega niti ne zahtevam, ker to ne morem in ne smem. To so bile druge razmere, drugo življenje, ki se ne sme nikoli več ponoviti.

SILVO TERSEK

Lidija Dobrovoljc-Lajdi, 31 let po pohodu na Koroško

Dr. Franja Bojc - Bidovec:

Najmlajši v bolnišnici Franji

Ko sokolje gnezdo je bila med skalovjem skrita bolnišnica Franja... Bolniške barake smo gradili sami. Čim več je bilo ranjencev, tem več barak je zrastle v skalnati kotlini.

Oktobra 1944 smo zgradili posebno majhno barako na desni strani šumečega hudournika. Takrat smo dobili v bolnišnico štirinajstletnega hudo ranjenega Mirka nekje z Gorenjske in prav toliko starega Janezka. Ker sta bila hudo ranjena, eden v trebuh in drugi v hrbtnico, smo jima skušali z lepo opremljeno, mirno sobico vsaj koliko toliko olajšati bolečino.

Mirko je bil tih, vase zaprt deček. Vzbujač je videz, da se sramuje, ker je bil v boju kot pomočnik mitraljezca ranjen v trebuh. Nikoli ni tožil ali stokal, ob vsakem pregledu je trdil, da ga nič ne boli. Mi pa smo vedeli, da taka rana povzroča strašne bolečine. Spraševal je le, kdaj bo zopet zdrav, da se bo lahko vrnil k svojemu dobremu prijatelju mitraljezcu.

Suhemu, dolgemu fantu z velikimi vprašujočimi očmi je bilo ime Janezek. Ranjen je bil v srednji del hrbtnice. Dolge noge so zaradi rane postale mrtve. Dva dni in tri noči so ga nosili do bolnišnice. Močno premraženega so prenesli v barako k Mirku. Prve dni sta bili bolničarki Lidija in Pavla neprestano poleg njegove postelje. Zaradi uničenih živcev v hrbtnici so se mu na mnogih mestih odprle rane, ki so ponekod segale prav do kosti. Naredili smo mu posebno posteljo, da se je le malo dotikal podlage.

Sprva je bil Janezek potr in ves objokan, ker je bilo njegovo prizadevanje, da bi gibal s prsti in nogami, brezuspešno. Po nekaj tednih je zaprosil za prvo knjižo, potem se je razživel. Pel je skupaj z bolničarki, ki so mu tudi po dvakrat na dan previjali rane. Skoraj pri vsakem obisku mi je poveljal, kaj se mu je sanjalo. Smučal je, drvel prek snežnih poljan, boril se je z Nemci, hodil na dolge pohode... V sanjah se je izigravala njegova nedoživeta mladost. Rane so bile po nekaj mesecih zdravljenja zaceljene in Janezek je zopet postal vesel fant.

Po osvoboditvi smo se preselili v Gorico. Janezek je dobil novo sobico, polno sonca, in na posteljo snežno bele rjuhe. Nekega dne sem ga zopet videla objokanega.

»Kaj je Janezek?«

Molk.

»Kaj ti je, te kaj boli?«

»Doktorica, vrnimo se v grapo, tu bom umrl!« je iztisnil skozi solze.

»Le zakaž, Janezek, saj imaš tu vse, kar je potrebo za tvoje zdravljenje?«

»Ne, ni več topline, s katero ste me tam negovali, pa bolničarji se menjavajo in tudi ti nisi več vsak dan pri nas.«

Pet dni zatem so Janezka pokopali na goriškem pokopališču...

Po hudih bojih v okolici Gorenje vasi so neke januarske noči leta 1945 pripeljali štirindvajset hudo ranjenih borcev. Med njimi je bil tudi Marjan, štirinajstletni kodrolasi kurirček divizijskega komandanta. Velike plave oči in svetli lasje so dali njegovemu obrazu še bolj otročji videz; govoril in obnašal pa se je kot odrasel fant.

Ko so ga prinesli v barako, je resno pogledal ranjena tovariša in dejal:

»Precej nas je bilo ranjenih in tudi Nemci imajo velike izgube. Mnogo jih je obležalo po hribih okoli Gorenje vasi. Videl sem jih, ko sem Prešernovi brigadi nesel komandantovo sporočilo za napad. Nazaj gredé se je tik ob meni razletela mina in me malo pogladila. Saj ne bo prehudo, kajne, tovarišica doktor?«

Trpko sem pomislila, da je hudo in da štirinajstletni Marjan ne bo preživel hudih ran... Čez dva dni so peščana tla pred kotlino bolnišnice zakrila trupelce junaškega kurirčka. Se pred smrtjo se ni zavedal, da mu ugaša komaj začeto življenje.

V poldrugem letu obstoja bolnišnice Franje so bili še mnogi ranjeni mladinci v naši negi. Andrejček, Mirko, Blejčan, Nino... Ob zadnjem srečanju v bolnišnici smo se videli. Medtem so postali kar močnejši. Vsak od njih se mi je nasmešnil, ko sem mu rekla kako je zrasel, odkar je prestopil prag bolnišnice Franje.

To so le bežni spomini na hrabre najmlajše ranjence, ki so se vsi odlikovali po dveh velikih človeških lastnostih: junastvu na bojišču in junastvu v prenašanju trpljenja. Imeli pa so še nekaj skupnega — vsi so verjeli v veliko resnico, da bo njihova otroška, pogumno prelita kri pomagala osvoboditi zaslužnjene Primorce.

o mladih in za mlade

Dragoceni spomini

V Zelezniške, prijeten kraj v Selški dolini sem se odpravil s čisto določenim namenom. Zelen sem namreč kaj več izvedeti o delovanju partizanskega pionirskega odreda »Ratitovec«. Pri tem naj bi mi pomagal moj znanec tovariš Franc Bertencelj-Boris, oče mojega dobrega prijatelja, ki dobro pozna ljudi tod naokoli. Ker tovariša, ki sva ga iskala, ni bilo doma, se mi je kar on ponudil, da mi pove nekaj zanimivosti iz narodnoosvobodilnega boja.

»V partizanske vrste sem vstopil v začetku leta 1943. Že pred menoj sta bila pri partizanih dva moja brata, kasneje se jim je pridružil še eden, tako da smo bili kar štirje. Dva brata sta med vojno padla, eden od njiju je bil 1. 1943 komandant Gorenjskega odreda.«

»V katero enoto ste se vključili?«
»Najprej sem bil član Selške čete, ki je delovala na področju Selške doline; od Lubnika, Starega vrha in Davče na eni ter Ratitovca in Jelovice na drugi strani. Selška četa je takrat štela približno petdeset borcev, spadala pa je v Gorenjski odred. Potem sem bil do konca vojne obveščevalec pri VOS.«

»Ali se spominjate kakšne zanimive akcije Selške čete oziroma Gorenjskega odreda?«

»Posebno se mi je vtisnil v spomin spopad pri Jesenovcu, kjer smo napadli

ško vojsko, je izkoristil priložnost in ušel. Zenska je bila ranjena, orožnikom pa ni bilo pomoči, saj so vsi do zadnjega obležali. Zaplenili smo tudi vso bojno opremo in se zadovoljni nad uspehom umaknili.«

»Ali se spominjate še kakšnih težavnih dni iz narodnoosvobodilnega boja.«
»Vsaka borba je bila težka, zato je bilo v gozdovih takrat precej hudih dni. Zelo dobro se spominjam hajke aprila 1943, kmalu po tisti akciji, ki sem jo opisal. Imeli smo nalogo, da prepeljemo mobilizirane fante, ki so odhajali iz Gorenjske na Dolenjsko, čez Soro na drugo stran. Seveda smo se za prehod odločili ponoči. V mesečini smo srečno prispeli na drugi breg in se odpravili na hrib Vancovec. Tu smo za nekaj časa obstali. Zgodaj zjutraj so stražarji opazili, kako nam prihajajo nasproti Nemci. Hodili so v strelski vrsti, bilo pa jih je nešteto. Pozneje smo zvedeli, da so se pripeljali v šestdesetih avtomobilih. Brž smo se odločili za umik, kajti obroč se je vse bolj zapiral. Ne vem, kakšni sreči se imamo zahvaliti, da smo se izmuznili. Vsi pa je le nismo tako poceni odnesli. Dva partizana so zasačili v neki hiši. Ker se jim nista hotela vdati, so hišo napadli in jo zažgali. Eden je zgorel v hiši, drugega pa so na begu ujeli.«

»Kako ste pričakali svobodo?«

»Nič je nisem pričakal.« se je zasmjal. »Prav tiste dni bi jo bil skoraj skupil.« Ker sem vedel, da se za tem smehljajem zopet skriva nekaj zanimivega, sem ga podražil: »Torej je svoboda pričakala vas?« »Bil sem obveščevalec pri VOS...« je začel pripovedovati.

»Čeprav je bila svoboda pred durmi, se vendarle nismo čutili najbolj varne. Sovražniki so se pojavljali tako nepričakovano in iznenada, da nismo smeli ničesar prepustiti naključju. Zaradi izdajstva smo si gradili nov bunker. Gradili smo ga v bližini Zalega loga, in ker so bili Zelezniški že osvobojeni, sem hodil zvečer spat kar domov. Ko sem se tako nekega jutra vračal, nič hudega sluteč, proti Zalemu logu, mi stopijo pred kolo trije domobranci, malo dlje pa je bilo še kakih petdeset Nemcev in domobranci. Hitro skočim s kolesa, kolo pa zapodim naravnost med one tri. Izkoristil sem trenutno zmedo in jo hitro popihlal čez njivo proti Sori, ki je tod na srečo bolj ozka. Domobranci pa za mano, kar vsi. Hoteli so me ujeti živega. Nekako mi je uspelo prebresti Soro še preden so prišli do brega. Nato pa sem stekel ob Sori navzdol, belogardiisti pa še vedno za menoj, vzporedno na drugi strani reke. Ker sem preveč gledal, kam bi ušel, sem se spotaknil ob štor in padel. Pri tem se mi je odpela bomba za pasom, hitro sem jo zagrabil in zalučal čez Soro. Med domobranci je nastala zmeda in zopet sem se oddaljil od njih. Ko so videli, da me ne bodo mogli ujeti, so začeli streljati. Bil sem že toliko proč, da sem si lahko poiskal kritje in začel streljati nazaj. Potem so začeli bežati oni. Bil so namreč na čistini in bi bil mogoče še kakšnega zadel.« se je pošalil tovariš Boris.

»Še in še bi lahko govoril in tista knjižica — pokazal je na moj notes — bi bila gotovo premajhna.« Pa to so mi povedali tudi že drugi. Kadar steče pogovor o tistih dneh, ga ni moč ustaviti, žal pa nas vedno priganja čas. Zahvalil sem se tovarišu Borisu in se mu priporočil še za drugič.

IVO KRŽIŠNIK

Del borcev Selške partizanske čete Gorenjskega odreda aprila 1943, po napadu na nemško patroljo v Jesenovcu. Po tem napadu, ki je bil eden izmed najbolj uspešnih partizanskih akcij, so Nemci izdali posebno okrožnico vsem svojim enotam, kako morajo skrbeti za varnost patrolj; kaj smejo in kaj ne, da ne bi doživeli takega presenečenja, ki se je končalo s popolnim uničenjem patrolje do zadnjega moža in zaplenbo vsega orožja. Drugi z desne proti levi — z brzostrelko in daljnogledom, zaplenjenim pri Jesenovcu — je Franc Kavčič-Tomo, ki je bil v razdobju od aprila do julija komandir Koroške čete Gorenjskega odreda, prvi z leve v prvi vrsti — s klobukom — pa je Franc Bertencelj-Boris.

Preživel dve vojni

Člani dopisniškega krožka iz osnovne šole Cerklje pri Krki smo obiskali Jožeta Žiberta in se pogovarjali z njim; nekaj njegovih misli smo tudi zapisali.

»Kdaj ste začeli hoditi v šolo?«

— Bilo je leta 1903. Takrat je bil pokuk v današnjem gasilskem domu. Po dva razreda sta bila v eni učilnici, poučevala pa sta zakonca Bohinjc. Takoj naslednje leto je bila dograjena nova šola (danes stara!); staro poslopje so pozneje preuredili v prosvetni dom.

»Kako ste preživljali prosti čas, ko ste nehali hoditi v šolo?«

— Bil sem član napredne organizacije »Sokol«.

tudi otrokom, sem oprtal nahrbtnike.

»Kakšno je bilo življenje v izgnanstvu?«

— V veliki meri je bilo odvisno od naših nadrejenih. Naša »lagerfirerica« je bila še kar dobra. Celo sama nas je napeljala na misel, da bi se pritožili zaradi slabe hrane. Po pritožbi so smeje kuhali naše ženske. Kuhale so po naše. Primanjkovalo je sladkorja, pa tudi kruha ni bilo na pretek — in še tega sem se odrekal, samo da so ga imeli otroci. Priboljške, če jih lahko tako imenujemo, smo dobili na karte. S sinom Jožetom sva jih dobila zato, ker sva delala na žagi.

»Bi nam povedali še nekaj besed o prvih trenutkih svobode?«

— Žena je delala pri peku. Prišla je domov in rekla, naj razobesimo bele zastave, ker so prišli Američani. Veselili smo se jih. Pozneje so nas razočarali, saj so nas pustili dva meseca prepuščenega same sebi. Potem so prišli Rusi in poskrbeli za nas. Za popotnjo so nam dali dovolj hrane.

»Kakšen je bil pogled na dom?«

— Hiša je bila prazna, drugo poslopje pa požgano. Hrano mi je dajal brat iz Mraševega in sorodniki s Pristave. Oblasti so mi dovolile, da si smem nakopati krompirja. — V dom sem začel počasi postavljati posamezne kose pohištva. Pred mojim prihodom so bili domačini vse razvlekli. Vrnili so le, če si dokazal, da je tvoje. Kočevarji niso veliko vzeli. Jaz sem celo našel vse orodje zazidano v peči. Verjetno ga je zazidal Kočevar, ki je prebival v moji hiši.

»Vrnimo se malo v današnji čas... Kaj bi vi v Cerkljah najprej uredili, če bi bilo v vaši moči?«

— Asfaltiral bi cesto Črešnjske—Dol. Pirošica!

JOŽICA GRAMC
BORIS PLETESKI

TV-15
za
mladino

»Prvo svetovno vojno ste dočakali kot mlad fant; in kako je bilo?«

— Bil sem ujet in štiri leta ujetništva so prinesla marsikaj.

»Ali so vas med drugo svetovno vojno izselili?«

— Vsa moja družina je bila preganjan v Nemčijo. S seboj smo smeli vzeti le toliko, kolikor smo lahko nesli. Vsem,

kramljanje

Spoštovana urednica!

Po dolgem času vam pošiljam prispevek, tokrat »Partizanska pot tovariša Borisa«; fotografiji sta drag spomin in prosim, če ju po uporabi vrnete.

Tovariški pozdrav!

Ivo Kržišnik
Poljanska 42
64220 Škofja Loka

Dragi Ivo!

Potem ko je tovariš Mile Pavlin skrbno prebral tvoj prispevek, je začel nizati vrsto zanimivih dejstev, ki ti jih kot avtorju prispevka posredujem. Pri iskanju podatkov za zgodovino koroškega partizanstva je naletel tudi na ime komandirja Koroške čete Gorenjskega odreda Franca Kavčiča-Toma, ki je padel 17. julija 1943 nad Pogorjami v Rožu. (Ponevedoma ga je ustrelil lovec, ki je na visoki preži čakal srnjaka.) Veliko truda in časa je

vložil v iskanje podatka, kdo je bil pravzaprav komandir Koroške čete Gorenjskega odreda, saj je vedel le za njegovo partizansko ime. Tudi Kavčičevi, ki so razen Franca med vojno izgubili še enega sina, vse do leta 1971 niso vedeli, kje je Franc pokopan. Končno je ugotovil, da je njegovo poslednje počivališče v Logi vasi na Koroškem, kjer so ga pokopali skupaj s padlim soborcem in tamkajšnjim domačinom Moserjem. Francova sestra Marica Stanovnik iz Škofje Loke mu je povedala, da obstaja tudi fotografija, ki kaže Franca z brzostrelko in daljnogledom. Dala mu je več drugih slik, toda te — ki je bila najbolj pomembna — ni več imela. Verjetno se je izgubila, ker so jo skrivali pred materjo, saj ji je bilo zelo hudo za sinovoma. »Potem sem fotografijo še in še iskal, zdaj pa je kar sama prišla k tebi.« mi je ob koncu kar se da zadovoljen dejal tovariš Mile Pavlin.

Torej: hvala za dragoceno fotografijo in nič manj dragoceno pričevanje, pa lepo bodi pozdravljen!

MILENA

Draga Milena!

Danes vam pošiljam »Bombardiranje Novakov« in prosim, če ta spis objavite namesto »Napada«, ki je nekoliko pomanjkljiv. Veste, povprašala sem še nekaj ljudi o tem dogodku, a mi je vsak povedal nekoliko drugače.

Lep pozdrav!

Ivica Sturm
Gorenja vas 6
64224 Gorenja vas

Daga Ivica!

Tudi v ta prispevek se je vrnila vrsta netočnosti, ki jih — kot vidim — nisi zakrivila sama. Objavila bom torej le zapis o partizanski vasi izpod Blegoša, prispevek o Cerknem pa si lahko prebrala že v eni prejšnjih števil našega lista.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Franc Bertencelj-Boris na položaju

orožniško patroljo. Ne vem sicer zakaj, najbrž pa zato, ker je bilo to zame ena prvih partizanskih izkušenj. Tovariš Boris je malo pomislil, nato pa nadaljeval. »Ravno trideset let je minilo te dni, še dobro se spominjam, točno 31. marca 1943 je bilo. Orožniki so imeli svojo postojanko v vasi Zali log, ki je oddaljen kakih pet kilometrov od Zeleznikov. Vsak dan so hodili po pošto in druge stvari v Zelezniške. Sprva sta bila dva orožnika, pozneje pa — ko se zaradi partizanskega delovanja niso čutili več varne — so patrolje okrepili. Tako je hodilo po pošto petnajst do dvajset mož. Naj omenim, da so nekoč prej partizani že napadli patroljo. Mi smo se domenili, da za vselej pretrgamo vez med postojankama.

Naša četa je imela tedaj svoje bivališče v Potoku. Skovali smo bojni načrt in štiriindvajset se nas je še ponoči odpravilo proti vasi Jesenovec v dolino Sore. V zgodnjih jutranjih urah smo kar se da tiho in neopazno postavili zasado. Razdelili smo se v dve skupini, ena je odšla na levi, druga pa na desni breg Sore. Izbrali smo si tudi primeren prostor in varno zavetje.

Bil je lep spomladanski dan, snega že zdavnaj ni bilo več, po dolinah so brstele že prve bukve. Kazalci na uri so se pomikali neznansko počasi. V napelem pričakovanju smo zaznali vsak šum, toda orožnikov ni bilo od nikoder. Sem in tja je pripeljal po ozki poti kakšen kmet s svojim lojtrskim vozom, drugače pa je bilo nenavadno tiho. Ko se je sonce premaknilo še daleč proti zahodu, smo v daljavi končno le opazili skupino postav. Zaukazana je bila stroga tišina. Čim bliže so prihajali, tem večja je bila napetost. Že smo jih prešteli. »Dvanajst in eden.« mi je po mežiknil tovariš Boris. »Kako dvanajst in eden?« sem ga vprašal. »Dvanajst orožnikov in policijski pes,« je nadaljeval.

»Nenadoma smo med njimi ugledali dva civila. Gnali so nekega moškega in neko žensko. Toda časa za premislek ni bilo več. Z vsem orožjem smo udarili. Borba je trajala vsega dvajset minut. Fant, ki so ga bili mobilizirali za nem-

KOMUNIST MORA BITI ODKRIT

Od vsakega komunista zahtevam, da se odkrito bojuje za tisto, kar želimo popraviti in izboljšati. Zahtevam enotno akcijo vseh komunistov. Delavski razred veruje v nas komuniste. To zaupanje se je povrnilo po pismu, pa tudi prej, še zlasti pa po pismu in akcijah, ki so sledile. Prav to nas zdaj navdaja s prepričanjem, da bomo — ker imamo tak delavski razred in trdno zvezo komunistov, enotno v splošni usmeritvi — vse te zadeve, ki so pred nami, lahko opravili.

(Iz Titove zdravice v Svetozarevu)

MARKE ZA TOVARNO

Delavci iz Imotskega, začasno zaposleni v tujini, so v banki vezali poldrugi milijon zahodnonemških mark. S krediti na osnovi teh vezanih sredstev bodo zgradili dva industrijska obrata tovarne trikotarje Pionirka. Nova obrata bosta nared konec tega leta in bosta zaposlila okrog 400 delavcev. Nedeljski dnevnik — 8. IV. 1973

KORUZE LAHKO PRIDELAMO 13 MILIJONOV TON

Dejstvo, da na okoli dveh in pol milijona hektarjih površine pridelamo okrog 7,5 milijona ton koruze, potrjuje v jugoslovanskem okviru ogromen družbeni pomen tega pridelka. To še posebej, ker je pridelek 30 meterskih stotov na hektar dvakrat nižji od tistega, ki bi ga lahko dosegli z ustreznim družbenim in strokovnim ravnanjem. Planirano je, da bo Jugoslavija v letu 1985 pridelala 13 milijonov ton koruze in nad podrugl milijon ton mesa.

Politika — 5. IV. 1973

V PETIH LETIH 21 MILIJARD ZA UVOZ BLAGA

Jugoslavlani smo v zadnjih petih letih za uvoz 7 milijonov ton različnih kmetijskih pridelkov oziroma hrane morali odšteti prek 21,5 milijarde deviznih din. Pri tem pa imamo približno 7,5 milijona ha najboljše obdelovalne zemlje in tako ugodne vremenske razmere, da se z njimi lahko pohvalijo le redke kmetijske uspešne države.

Pred nedavnim je eden od zveznih poslancev v skupščini opozoril, da ima Jugoslavija vse pogoje, da bi hranila prebivalstvo polovice Evrope. Toda kljub temu troši ogromna devizna sredstva za nakup kmetijskih pridelkov v tujini, ker domači kmetijstvo ne pokriva potreb jugoslovanskega trga.

Gospodarski vestnik — 6. IV. 1973

PREVEČ ZDRAVIL PORABIMO

Poraba zdravil v naši državi sega daleč nad svetovno povprečje. Po najnovejših podatkih zveznega sekretariata za delo in socialno politiko smo leta 1971 v naši državi izdali za zdravila 1.732.100.000 dinarjev, kar je največja dosedanja poraba (podatkov za leto 1972 še ni). To se pravi, da gre za zdravila več kot 17 odstotkov skupnih stroškov zdravstvenega varstva. Povečanje porabe zdravil se giblje med 10 in 15 odstotki.

Delo — 7. 4. 1973

Krvavo stoletje (5)

VOJNE IN REVOLUCIJE PO LETU 1900

Napetost v zvezi s Kubo (1962). Fidel Castro, ki je po neuspelem napadu v Prašičjem zalivu proglasil Kubo za socialistično republiko, se je zaradi ameriške prepovedi trgovanja z njim povezal s Sovjetsko zvezo. Tamu je začela dobavljati rakete. Kennedy je takoj ukazal, da morajo zaustaviti vse sovjetske ladje. Vojna mornarica je odplula in vse je kazalo, da bo prišlo do spopada. V zadnjem trenutku je bila nevarnost odstranjena po zaslugi voditeljev obeh velikih držav.

Spopad med Marokom in Alžirijo (1963). Ti dve državi sta se prepirali za neko obmejno ozemlje. Maročani so iznenada napadli to ozemlje in ga zavzeli. To je povzročilo vojno med obema državama. Pomirili sta se potem, ko sta predsednik Ben Bella in kralj Hasan predložila zadevo razsodbi Organizacije afriške enotnosti v Adisu Abebi. Maročani so se umaknili.

Revolucija v Venezueli (1963). Po strmo-glavljenju diktatorja Pereza Jimeneza (1958)

Venezuela leta 1963: Partizanka Osvobodilne fronte.

je prišel na oblast Romulo Betancourt; pomagala mu je vojska, ki ga je poklicala iz pregnanstva. Ta je sprva obljubljal reforme, nato pa je pozabil na svoje obljube. Akcijska ljudska stranka se je povezala z ostalimi levičarji in sprožila val napadov z orožjem, ki jih je vojska v krvi zadušila. Revolucija se je nato sprevrgla v gverilo in teroristične napade, ki jih komunistična stranka obsoja.

Indonezijski napad na Malezijo in na domače komuniste (1964—1965). Pod Sukarnom je Indonezija doživela vrsto zapletov. Nacionalistični gverilci so se bojevali proti Maleziji, medtem pa so se spopadli komunisti in antikomunisti. Vnela se je državljanska vojna. Kontrarevolucija, ki so jo vodili militaristi, je zahtevala pol milijona življenj. Sukarna so odstavili in zamenjali ga je Suharto.

Ameriška intervencija v Dominikanski re. publiki (1965). Z državnim udarom leta 1963 je vojska prevzela oblast in postavila na čelo države Cabrala. Sledil je še en udar, za katerega so v ZDA menili, da je komunističen. Zato so poslali tja ameriško vojsko in sami postavili za predsednika H. Garcio Godoya (1965). Po volitvah ga je nasledil Joaquín Balaguer.

Spor za Kašmir med Indijo in Pakistanom (1965). Za sporno ozemlje, čigar prebivalci bi se morali z referendumom opredeliti za eno ali drugo državo, se je vnel nov

spopad. Indijske čete so napadle mesto Šrinagar v septembru. Organizacija združenih narodov je preprečila prelivanje krvi in leta 1966 je SZ povabila sprti stranki v Taškentu, kjer sta se pobotali.

Izraelski napad na arabske dežele leta 1967. Ko so Egipčani zaprli vstop v Akabski zaliv, so Izraelci ponovno napadli. To je bilo 5. junija 1967. Z bliskovito operacijo so zasedli ves Sinajski polotok, Cisjordanijo, Jeruzalem in Gornjo Galilejo. Dne 10. junija je bilo vojne konec na zahtevo varnostnega sveta OZN. Izrael do zdaj še ni zapustil zasedena ozemlja.

Upor Biafre (1966—1969). Leta 1966 je v Nigeriji prišla na oblast vojska. Leto pozneje se ji je uprl vzhodni del države in proglasil republiko Biafro. Predsednik vojaškega

Jana
sodoben ženski tednik

sveta, general Gowon, je objavil izjemno stanje. Vnela se je državljanska vojna, ki je zahtevala mnogo žrtev. Najmanj sto tisoč je bilo mrtvih in ranjenih, na tisoče otrok pa je pomrlo zaradi lakote. Klanje je trajalo tri leta.

Gverila v Peruju in Boliviji (1965—1967). Levičarski skrajneži in oboževalci kubanskega voditelja Castra so po nekaterih južno-ameriških deželah zanetili gverilo. Žrtev je

Bolivija, 1966: Ernesto Che Guevara (na konju) kot gverilski voditelj

bilo mnogo, uspeha nobenega. Gverile je bilo konec v Boliviji, ko je policija s pomočjo ameriške CIA ubila Che Guevaro.

Zasedba Češkoslovaške. V strahu, da ne bi ta dežela zdrknila čisto na »revizionistično« pot, so čete varšavskega pakta 21. av-

gusta 1968 zasedle Prago in s tem obvarovale socialistično usmeritev te dežele.

Rusko-kitajski spopad (1969). Politična napetost med obema državama je postopno prešla v odkrit spopad. Začelo se je 2. marca 1969. Simbolično so se dajali za neki otoček sredi mejne reke Usuri. To je trajalo nekaj dni. Na sovjetski strani je bilo več kot 800 mrtvih. Avgusta so se spopadli ponovno in sicer ob meji v Sinkjangu. Ni znano, koliko časa so trajali ti obmejni incidenti.

Spor med Salvadorjem in Hondurasom (1969). Zaradi neredov in pretepov po nogometni tekmi med reprezentancama obeh držav je izbruhnila vojna. Na srečo je trajala le nekaj dni. Človeška neumnost je lahko zares nenadkriljiva.

Vojna med Indijo in Pakistanom (1971). Zaradi verskega preganjanja je v teku dveh desetletij prebežalo iz Vzhodnega Pakistana na Indijsko stran nad deset milijonov ljudi. Naselili so se v okolici Kalkute. Potem pa se je uprl matični državi Vzhodni Pakistan. Uporniško gibanje Bangla Deš je marca 1971 imenovalo svojo vladu. Indija ga je podpirala. Pakistanska vojska se je neusmiljeno trudila, da bi zatrla upor. Spopadla se je tudi z Indijo. Po dveh tednih je indijska vojska zasedla Dacca in začasna vlada

Bengalski borci leta 1971 na pohodu.

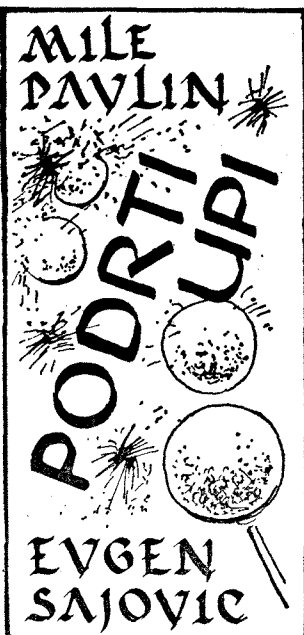
gibanja Bangla Deš je proglasilo neodvisnost od Pakistana.

Krvavi dogodki na Irskem. Na Severnem Irskem divja boj med katoličani in protestanti. Vrstijo se bombni napadi in gverilske akcije. Ta vojna sicer traja že celih štiri sto let. Najhuje je bilo avgusta 1969 v Belfastu. Rešitve ne morejo in morda niti ne marajo poiskati. Skoraj vsak dan je v nemirni deželici nekaj novega.

Vietnamska vojna v zadnjih petih letih. Leta 1968: ovojna ofenziva partizanov; začetek pogovorov v Parizu. Leta 1969: Nixon obljublja postopni umik svoje vojske; Ho Ši Minhova smrt. Leta 1971: razširitev vojne na Kambodžo, kjer je Lon Nol z ameriško pomočjo izrinil Sihanuka; v Laosu so levičarji zavzeli Dolino vrčev. L. 1972: Severovietnamska vojska je zavzela Quang Tri. Divjanje ameriških bombnikov nad Severnim Vietnamom in miniranje pristanišč; julija so se obnovila pogajanja; oktobra, ko se je Nixon pripravljaj na volitve, je bombardiranje začasno prenehalo.

POLDE VRBOVSEK

iso-span lip & bled
LESNA INDUSTRIJA — Ljubljanska c. 32 — telefon 77 384 — telex 34525

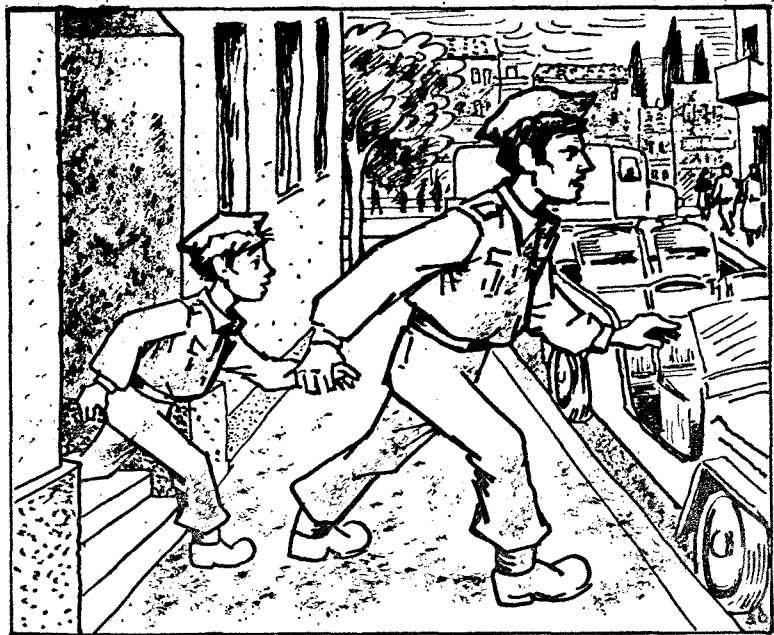
43.—

»Srečo imaš,« je rekel. »Slučajno se je zgodilo, da je bil komandant našega letalstva pri telefonu, ko sem ga poklical. Povedal sem mu vse o tebi in ga prosil za pomoč. Le glej, da boš v šoli priden, da nam ne boš delal sramote. Od tod pojdeš naravnost na letališče. Ne boj se, peljal te bo naš šofer. Pazi, kako se boš tamkaj obnašal pred Angleži. Čez kako uro odleti transportno letalo v Egipt. Lahko si in upam, da te bodo vkrcali, čeprav je letalo že zasedeno. Pilot je moj dober znanec, drugače naš izseljenec, ki živi v Ameriki. Lepo ga pozdravi.«

44.—

Komaj je Janezek utegnil podati obema roko in se jima zahvaliti, že ga je zgrabil močan fant za roko in ga skoraj vlekkel po stopnicah, vmes pa še ves čas priganjal. Skozí mesto je vozil kot divjak, zavore so cvilile in Janezku so se nekajkrat naježili lasje od groze. Ko sta bila zunaj mesta, je vozil tako hitro, da bi Janezka skoraj odpihnilo s sedeža. Komaj se je ovedel, že sta bila pri nekakšni zapornici, stražar je nekaj mahal z rokami, toda šofer je kar zapeljal dalje. Vozila sta mimo nekakšnih velikih šotorov in raznih letal, ki so jih popravljali.

45.—

»Tukaj je,« je nazadnje spregovoril šofer in še bolj pognal, nato pa naglo zavrl tik ob velikem štirimotornem letalu. Nikogar ni bilo več zunaj in mehanik je pravkar začel odstranjevati stopnice za vstopanje. »Hej, počakajte, tu imam še enega,« je rjul šofer. Od nekod se je pojavil mož v oficirski uniformi. »Kaj se dogaja tukaj?« je strogo vprašal po slovensko, le glas se je zazdel Janezku nekam čuden. »Tule imam pismo za vas,« je dejal šofer. »Tegale boste vzeli s seboj, če bo šlo.«